

Planinski vestnik 10

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1989

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1989

10

letnik LXXXIX izhaja od leta 1895

vsebina

	Kip, ki presega simbol planinstva	417
	Zadnje oaze neraziskanega	418
	Na planini bogovi, v dolini volkovi	422
	Karantanski panterji v Tibetu	423
Marjan Raztresen	V gorah so okrogle in globoke jame	425
Andrej Kranjc	Petina naših jam je v hribih	428
Samo Morel	Rekordna jugoslovanska globina	430
Leon Drame	400 brezen Kaninskega pogorja	433
Tomaž Bukovec	Votle gore, votel kras	434
Radenko Lazarevič	Zavarovanje pred človekom	436
Dušan Novak	Dragi stari in novi računi	440
Tomaž Vrhovec	Mednarodna skrb za mlade	441
Pavle Šegula	Reševalci, zdravniki in letalci	442
Ivanka Korošec,	Vremščica brez koč,	
Aldo Rupel	Vremščica s kočo?	443
Lovro Sodja	Lep, a nevaren Bavški Grintavec	445
Franc Pelcl	Pot v gorice	447
Reinhold Stecher	Sporočilo gorá	448
Ivanka Korošec	Delovni dnevi in veseli večeri	451
Franc Bernot	Letošnje poletno vreme na Kredarici	452
	Odmevi	453
	Iz planinske literature	457
	Društvene novice	459
	Skrivnostni božanski svet	464 a

Slika na naslovni strani: **Odkrivanje Aljaževega spomenika na Dovjem**

Foto: Joco Znidaršič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Skarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za četrto četrtletje leta 1989 je 100 000 dinarjev, za tujino znaša letna naročnina 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. Tiska Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani.

MED DOVJEM IN MOJSTRANO STOJI SPOMENIK JAKOBU ALJAŽU

KIP, KI PRESEGA SIMBOL PLANINSTVA

Do dneva natančno ob stoletnici prihoda triglavskega župnika Jakoba Aljaža za župnika na Dovjce so ob magistralni cesti Jesenice—Kranjska gora med Dovjem in Mojstrano v nedeljo, 27. avgusta, odkrili velik bronast spomenik temu zavednemu Slovencu in velikemu planincu. V lepem in sončnem vremenu je slovesnosti prisostvovalo kakšnih 4000 ljudi, med njimi veliko naših rojakov iz italijanskega in avstrijskega zamejstva, pa seveda predvsem planinci iz vse Slovenije.

Spominska prireditev se je kmalu po 9. uri začela na Dovjem, kjer je na prostem pred župniščem ob asistenci več duhovnikov, med katerimi je bil seveda sedanji dovški župnik in Aljažev naslednik France Urbanija, maševal ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar. Približno 2500 ljudi od blizu in daleč, ki so bili pri maši, je med mašno daritvijo nagovoril nadškof dr. Šuštar, ki je dejal, da je spomenik Aljažu zunanje znamenje naše hvaležnosti in spomina, ki bo opozarjal mimoidoče planince in druge, kaj je storil za slovenski narod in kam mu je kazala pot.

Zatem je poudaril, da moramo ohraniti dediščino velikih ljudi, kakršen je bil tudi župnik Aljaž, nepokvarjeno in jo izročiti poznejšim rodovom. »Ob spominu na Aljaža,« je rekel, »stojimo pred trojno nalogo: ohraniti stvarstvo pred zastrupljanjem in uničenjem, ohraniti resnično prijateljstvo in dobroto do vsakega človeka,

Slavnostni govornik ob odkrivanju Aljaževega spomenika je bil dr. Matjaž Kmecl

a to najprej v iskreni ljubezni do slovenskega naroda, in ne pozabiti, da je tisti, ki nam vse daje, Bog, naš stvarnik.«

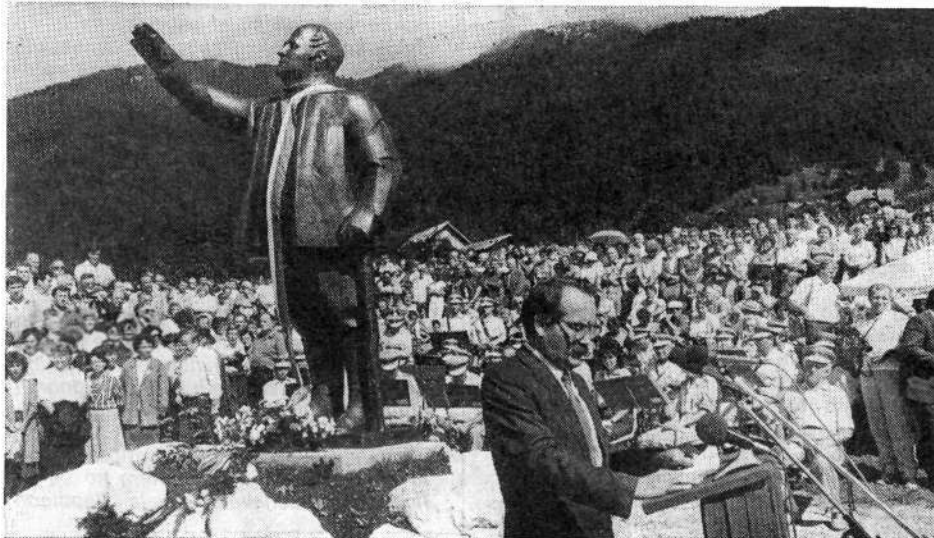
NASTANEK PLANINSKE HIMNE

Ob 11. uri se je ob spomeniku začela osrednja proslava, na kateri je bil slavnostni govornik član predsedstva CK ZKS dr. Matjaž Kmecl. Takole je govoril:

»Dragi prijatelji, spoštovana planinska tovarišija, Dovžani in Mojstrančani!

Na Jakoba dan leta 1906 je Aljažu za god voščil njegov tovariš po poklicu in usodi Simon Gregorčič z verzi: »Veselo goduj, / let mnogo zdravstvuj! / Spominjal se bom Te pri maši, / spominjal se bom Te pri čaši!« — Maša je danes že bila, zdaj se ga bomo spominjali pri čaši, prej pa odkrili spomenik — da bo iz njegovega bronah lahko noč in dan zrl tja gor, kamor mu je neprestano odnašalo srce, misel in delo.

Prav pa je, če si ob tej slovesni uri priključimo v zavest, kaj vse nam ta spomenik sporoča in naroča. Ne samo zamaknjena in blagoslova, kakor kaže Aljaževa roka, ki se je samodejno vzdignila proti Triglavu, to so tudi dolžnosti, ki nam jih stari Triglavski gospodar kot dedičem nalaga. — Štirje pogumni možje v bohinjskem kotu pomenijo hrabrost in pionirstvo, Kugy je v podjalovski Trenti zazrt v poezijo, Jakob Aljaž tu, na pogledu treh triglavskih dolin, pa govori o dejavnosti: da je predvsem od nas samih in našega dejavnega samozaupanja odvisno, kaj in kako

nam bo, tudi kako bo s tem našim Zlatogovim zakladom. Aljaž mu je posvetil vse svoje navdušenje, življenjske moči in kar je zmoget, da nam ga je ohranil.

Tam okoli leta 1896, ko je njegovo delo bržkone doseglo vrhunec in slovenska planinska organizacija najbrž odločilno utrditev, ko je že leto stal stolp na Triglavu, so ga slovenski študentje iz Gradca prosili za kakšne pesmi, ki bi jih prepevali s hrvaškimi prijatelji v skupnem društvu Slo-ga. Iz pobude je nastala znamenita planinska himna Oj Triglav, moj dom! Skupaj s partituro jim je poslal še 20 mark za pijačo, da bi jim pesem lažje šla iz grl, obljubo brezplačnega prenočevanja v novem Triglavskem domu, ki ga je prav takrat gradil, in sporočilo: »Le pogumno držimo slovensko zastavo! Vi ste mladi čvrsti bojevniki, jest pa že veteran, pa če treba, grem še v boj!«

Dejavno, z nakupom Triglava, s sodnimi preklarijami, z vzgajanjem, z mravljepridnim grajenjem poti in domov, s pridobivanjem mladih, s kulturo, s samozaupanjem in samozavestjo je bil eden od najpomembnejših varuhov našega planinskega sveta. Bil je eden izmed stebrov rodu, ki mu je to uspelo in nam ga je izročil, naslednjim rodovom, v last, upravljanje in uživanje.

VS MORAMO BITI ALJAŽI

Toda bolj ko kdaj se prav zdaj kaže, da s tem naloga še zdaleč ni bila za zmeraj opravljena. Aljaž in njegovi so nam očuvali Triglav pred tujci, mi pa moramo zdaj najti moči in modrosti, da ga obvarujemo sami pred seboj. Saj smo res razglasili Triglavski narodni park kot znamenje svoje odgovornosti, toda še dolgo med nami ne bodo tiho glave, ki se jim zdi to neumno in nepraktično, ki mislijo, da ga je škoda, ker bi lahko v njem zidali elektrarne in zajetja pitne vode, ko že tisto pred nosom sproti zamažemo, da bi lahko neomejeno gradili ceste, zravnali cele gore v smučišča — češ, vsega nam zmanjkuje, mi pa se gremo park!

Ampak, ljudje božji, razdrimo še Triglavovo kraljestvo, pa bo tudi teh nekaj najlepših odstotkov slovenskega sveta šlo v franže, za nas in še bolj za naše vnuke! Zdaj moramo zato vsi biti Aljaži: planinstvo se ni demokratiziralo samo v uživanju, temveč tudi v dolžnostih! Če se na primer kaže, da so naenkrat pralni stroji v visokogorskih postojankah onesnaževalci številnih izvirov in tudi že Bohinjskega jezera, ki je že zelo blizu gnilemu »cvetenju«, potem je treba takoj ukrepati, misliti na to, se vzgojiti drugače. Res je, da ga čez higieno in komodo ni, toda komodnost je tudi eden izmed tistih dobrih namenov, ki pomembno tlakujejo pot v pekel. Zupajmo pri tem strokovnjakom in varuhom

iz Triglavskega narodnega parka, ne dolžimo jih za grehe, ki jih skušajo vsem v prid odpraviti! Naložili smo jim veliko: varovanje triglavske prihodnosti — in poskrbimo ob enem, da bo tistim 2200 ljudem, ki v parku živijo, življenje v blagostanje, ne v revščino in nadlogo! Da se ne bodo izseljevali; solidarno jim pomagajmo: pošta s telefonom, šolstvo z učitelji, cerkev z duhovniki, zdravstvo z zdravniki, gospodarstvo s smiselnimi in nenevarnimi naložbami!

Vsakdo naj prispeva svoj delež — pa nam ne bo težko. Pri tem velja, da nam prav nihče ne more napraviti toliko dobrega, kolikor si ga lahko sami! Današnji dan, ko je natanko pred sto leti Aljaž začel svojo veliko, nesebično triglavsko delo tu na Dovjem in ko praznujemo tudi dan Triglavskega narodnega parka, je pravi trenutek za dobre in trdne sklepe te vrste. Ob letu pa zmeraj spet preglejmo račune!

namesto komentarja

ZADNJE OAZE

NERAZISKANEGA

Podzemске jame so zadnji košček prvobitnosti, ki se ga človek še ni dotaknil. Tako dolgo so lahko ostale take zato, ker je njihovo raziskovanje povezano s številnimi težavami, ker gospodarsko niso pomembne in ker so povezane s skrivnostjo, ki se je ohranila do današnjih dni. Toda dandanašnji, ko govorimo o zelo vprašljivi zmagi človeka nad naravo, začnemo človek vse močneje polagati svoje roke tudi na podzemski svet. Ko je pračlovek komajda začel hoditi pokonci, ko je še zbiral semena in ko se je še s kopjem epopal z mamuti, je potreboval zatočišča, ki so ga varovala pred nevihtami, dežjem in mrazom in mu služila za domovanje. Edino naravno streho nad glavo so mu nudile podzemске jame, pa čeprav se je v njih včasih za ta prostor bojeval z jamskimi medvedi, ki so si prav tako izbrali to domovanje.

Vendar si takratni človek nikoli ni drznil iti v notranjost jame, kot lahko razberemo z jamskih slikarij. Brž ko jamskega vhoda ni bilo več videti in ko se je začela nepredirna tema, je postal previden. Tam se je namreč začelo kraljestvo skrivnostnih sil in hudobnih duhov, tam so bila vrata v pekel. Takšno verovanje je bilo globoko zakoreninjeno v človeku in je pravzaprav ostalo do današnjih dni. Medtem ko so se ljudstva preseljevala, ko je Napoleon

Triglavsko himno so najprej v društvu *Sloga* prepevali skupaj Hrvati in Slovenci, spomenik Aljažu pa je izdelal zgornjesavski srbski umetnik Nebojša Mitrić kot darilo svojemu prijateljevanju s slovenskimi hribovci in s slovensko kulturo; pred nekaj dnevi je preminil, kot da je z lastnim življenjem potrdil in za zmeraj zapečatil svoje prijateljstvo. Za odliček je poskrbelo združenje srbskih umetnikov po polovični ceni.

SPOMENIK MEDSEBOJNEGA RAZUMEVANJA

Ob tem pa nam po glavi brodirajo odmevi vsakdanje jugoslovanske norije kličanja, pretepanja, luknjanja gum, slabih manir, zmerjanja, obujanja vsega najslabšega iz preteklosti in sedanosti, sovraštva, nepoštovanja, žuganja in vsakršnih banalnih strasti, ki nas požirajo in zažigajo vse-

počez. Ne da bi natančno kdo vedel, komu in čemu služijo. Jasno je samo to, da čemu dobremu in komu poštenemu zagotovo ne. Tu, pod Triglavom, ne živimo kregavci in pretepači; vendar tudi pohlevni nastavljavci ne. Tisti, ki nam očitajo, da se že dve leti osorno obnašamo, naj se spomnijo, da nam že osem let stopnjevano brusijo v obraz takšne, ki jim ne bi mogli reči brat-ske.

Ampak danes smo predvsem in brez oblačka sprenevedanja globoko hvaležni srbskim prijateljem in umetnikom za veliko in lepo gesto. Ne kot »gorenjci«, ker je bilo zastoj, temveč kot ljudstvo, ki si je prav zdaj iz svoje najbolj pristne življenjske drže izbralo za himno pesem z verzii o prijateljih, ki smo »zato se zbratli, ker dobro v srcu mislimo«.

Mogoče se bo spet kolerično zganil tudi véliki, spoštovani, pa tudi že nekoliko zmedeni stavec in današnje slavje razglasil

svoje vojne dobival in izgubil in ko se je začelo raziskovanje vesolja, so jame še vedno ostale skrivnost. Ljudje so o njih pripovedovali sage in neverjetne zgodbe. Le kdajpakaj je kakšen iskalec zlata prodril v notranjost — in se vrnil s poročili o škratih in vilah.

Zemeljsko površje je zdaj raziskano do zadnjega predela in tako se je zadnji čas raziskovalna vnema skoncentrirala na zadnji tabu. Vse pogostejša so poročila o novih raziskovalnih tehnikah, novih brezni, novih jamskih vhodih. Vsako leto je raziskanih veliko kilometrov podzemlja, o čemer lahko beremo vnesena poročila. Ker največjemu delu ljudi tega sveta ni mogoče obiskati in videti, so poročila o novih raziskanih jamah in breznih ter nenavadnih in divjih oblikah v njih še toliko zanimivejša. Kaj je tisto, kar žene ljudi v dolge, pogosto ozke, mrzle in vlažne rove in brezna? Ali gre samo za tekmovanje, kdo bo dosegel večjo globino in dolžino, ali pa nemara za zadovoljstvo, da bo naredil nekaj, česar drugi ne morejo, ali mogoče za željo po pustolovščinah ali pa za upanje, da bo kot prvi stopil tja, kamor do takrat še ni nihče — ali pa gre za občudovanje podzemeljske lepote, ki se kaže v drobnih kapnikih, podzemskih jezerih in veličastnih kaskadah?

Za ta skrivnostni svet je veliko zanimanje tudi med drugimi ljubitelji narave, kar se kaže pri obiskih turističnih jam. Tisoči in celo stotisoči si vsako leto ogledajo turistične podzemске jame (ki so jih morali poprej seveda raziskati jamarji) in so očarani nad veličastnimi svetlobnimi učinki, nad skrivnostnimi

jamskimi oblikami in nad nenavadnim razpoloženjem, ki ga povzroči dramatična glasba padajočih kapljic vode.

Toda s tem se hoté ali nehoté jame onesnažujejo in drugače spreminjajo, včasih pa zaradi nevzgojenih obiskovalcev celo uničujejo. To velja predvsem za turistično neurejene jame v sredogorju ali blizu dolin in prometnih cest, ki so lahko dostopne, in za brezna v Alpah. Marsikatero kraško jamo so jamarji in drugi varstveniki narave zaprli za obiskovalce, da bi jo obvarovali pred ljudmi. Vse to bi bilo nepotrebno, če bi se jamski obiskovalci obnašali nevsiljivo in korektno in morebiti celo s strahom in spoštovanjem. Vedeti bi morali, da je podzemski svet izredno občutljiv za vsakršne posege in da je v njem še vedno veliko ugank, ki jih človeku še ni uspelo razrešiti. Vedeti bi morali, da kapnik več desetletij ne bo rastel tam, kjer ga primerjamo z rokami, ki so bolj ali manj mastne, da hrup in svetloba močno vznemirjata nadvse občutljive jamske živali, navajene na mir in temo. Kraške jame prenesejo mnogo manj sprememb kot drugi ekosistemi na Zemlji. Zračni tokovi iz zunanega sveta v podzemlju niso močni, nadomeščanje hranilnih snovi je pičlo, komajda obstajajo v tleh organizmi, ki skrbijo za razpadanje. Zato se nesnaga dalj časa ohrani.

Zato naj bi jamski obiskovalci, predvsem tisti, ki se odpravijo v neturistične jame, tudi take v gorskem svetu, bili v podzemlju čimbolj neopazni gostje. Predvsem naj ne bi iz podzemlja odnesli ničesar razen fotografij in naj ne bi pustili tam spodaj ničesar razen otisov čevljev.

Visoki gostje dr. Alojzij Šuštar, Ciril Zlobec in dr. Matjaž Kmecl so bili po odkritju spomenika na dnevu Triglavskega narodnega parka

za ponoven dokaz klerikalno-komunističnega paktiranja. Treba bi mu bilo povedati, naj za božjo voljo ločuje med klerikalizmom in krščansko kulturo, med spoštovanjem pravice do verovanja in poklica ter inkvizitorstvom, ki si po nemarnem in pregrešnem prisvaja Kristusa prav tako kot kak politbirokrat Jugoslavijo in revolucijo.

Aljažev spomenik, ki ga danes odkrivamo skupaj srbski umetniki in slovenski planinci, požrtvovalni krajanji vseh nazorov in prepričanji, verniki in ateisti, nadškof in jaz, ki prihajam s predsedstva CK ZKS, je tako tudi spomenik medsebojnega razumevanja, človečnosti, spoštovanja in priznavanja številnih trajnih in skupnih vrednot. Dobro in zlo nista razdeljena po ideologijah, religijah in narodih. Saj najbrž res ni najboljša na svetu, če smo vsepočez sprti med seboj in drug na drugega jezni. Človeštvo je menda res nastalo desetinko sekunde pred dvanajsto v zemeljski zgodovini — mogoče res samo kot naključje; ne vemo; toda poskusimo storiti vse, da ne bomo prav mi, Slovenci, Srbi, Hrvati in vsi drugi jugoslovanski narodi dokaz, da je nastalo po pomoti!

Če pa kdo misli, da je nestrinjanje s tistimi, ki nam trdijo, da nas čez 50 let ne bo več in vpijejo, da smo ena sama škoda za skupnost in ena sama nekulturna in izkoriščevalska omejenost, prepovedano, mu moramo pač zmeraj spet dodajati, kar mu gre: da ima vsakdo pravico do svoje časti svojega dela in svoje kulture.

Saj je prav zato tudi Aljaž kupil Triglav, moral ga je — in vložiti svoje življenje v vse tisto, zaradi česar mu danes postavljamo spomenik.

Dovolite mi zdaj, da izrečem čast, hvalo in zahvalo vsem, ki ste s slutnjo ali vedenjem vsega tega storili, kar ste mogli, da danes spomenik stoji: zadnjemu upojencu, ki je prinesel svoje prihranke, še

posebej pa seveda umetniku Mitriču, zdaj že njegovemu spominu, in odboru z Mihom Kersnikom na čelu. Storili ste veliko delo!

Odbor si je v Aljaževem duhu za svojega častnega predsednika izbral pesnika in podpredsednika RK SZDL Slovenije Cirila Zlobca, čeprav ni bil nikoli na Triglavu in bi mu zato Aljaž najbrž pri spovedi naložil ničkoliko očenašev za pokoro, ali pa da nese zelo dolgo desko na Kredarico. Toda na drugi strani bi mu zagotovo ta greh odpustil, kot ga je prijatelju Gregorčiču, ker vsi vemo, kako jasnomiseln in pokončen Slovenec ter humanist je. Tako najbrž res ni primernejšega moža, ki bi v naslednjih trenutkih odgrnil bronastemu Aljažu pogled tja gor, kamor je vse življenje najraje zrl in kamor za njim obračamo oči tudi vsi mi.

V tem prazničnem trenutku bomo vsak zase rekli:

Čast, slava in zahvala Jakobu Aljažu!«

SPOMENIK JE SPOROČILO IN NAROČILO

Kmeclov govor so prisotni večkrat prekinili s ploskanjem: ne zato, ker je ob takih priložnostih pač taka navada, temveč zato, ker so se popolnoma strinjali z govornikovimi mislimi.

Podpredsednik republiške konference SZDL, pesnik Ciril Zlobec, je zatem snel širok trak v barvah slovenske trobojnice z Aljaževih ramen in tako odkril spomenik. Po tem dejanju se je častni predsednik odbora za postavitev Aljaževega spomenika Ciril Zlobec zahvalil za čast, ki ga je doletela, in dejal, da je to spomenik vseh, ki v Aljažu vidijo simbol trdno upajočega in borečega se slovenstva, saj ta spomenik — enako kot Aljaž — presega simbol planinstva: Jakob Aljaž je bil simbol takšnih prizadevanj, spomenik pa bo spominjal, naj bi vsi čutili slovenstvo tako, kot ga je čutil Aljaž.

Spomenik je izročil v varovanje planinske-

mu društvu Dovje-Mojstrana, za to zaupanje pa se mu je zahvalil dovški župnik France Urbanija kot član tega društva in navdse delaven član pripravljalnega odbora za postavitev spomenika.

Ob spomeniku je spregovoril tudi ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar, ki je bil častni član odbora za postavitev spomenika. Tudi on je ob izraženem zadovoljstvu, da ta spomenik stoji, povedal, da »je ta spomenik veliko več kot samo spomenik; je sporočilo in naročilo. Aljaževa dvignjena roka naj nas spominja, da se je potrebno dvigati iz nižav in vsega tega, kar večkrat žalostno doživljamo v nižavah, in iti kvišku, k soncu, luči, da dobimo večje razglede in širša obzorja. Pojdemo za roko, ki nas vabi kvišku — in srečno pot!«

Med govori je bil kulturni spored, v katerem so sodelovali pevci Glasbene matice iz Ljubljane in združeni pevski zbori jeseniške občine, pihalni orkester jeseniške železarne ter recitatorja.

Potem ko je delegacija položila venec na Aljažev grob ob zidu dovške cerkve, ki je

Na dnevu Triglavskega narodnega parka so prikazali nekatera stara domača opravila
Vse fotografije: Joco Znidaršič

bil ta dan še posebno lepo urejen, se je slovesnost v najzgodnejših popoldanskih urah nadaljevala na travniku v Mojstrani, kjer je bil dan Triglavskega narodnega parka, tretja prireditev s takšnim naslovom v treh letih. Tja so se preselili malone vsi, ki so prisostvovali odkritju spomenika — in še nekateri drugi so prišli. V lepem popoldnevu so obiskovalci poslušali domačine iz treh podtriglavskih občin, jeseniške, tolminske in radovljiške, ko so v narečnem govoru obujali spomine na svoje duhovite rojake in sovaščane, gledali folklorne pleske, ki so jih plesali domačini iz podtriglavskih dolin, poskusili domače dobrote, ki so jih na stojnicah ponujali aktivni kmečkih žensk iz krajev v Triglavskem narodnem parku, morda kupili kakšen ličen izdelek ali spominek, ki je nastal v tem naravnem parku, in se zavrteli ob zvokih narodnozabavne glasbe. Bil je lep dan, ki bo ostal v prijetnem spominu.

Zaščitna znamka UIAA

V letošnji junijski številki četrtnega biltena UIAA (mednarodne zveze planinskih organizacij) je natisnjen seznam alpinistične in planinske opreme, ki ima zaščitno znamko UIAA. Na tem seznamu so izdelki tovarn, ki proizvajajo alpinistično opremo in ki so jim stroge komisije in preizkušnje strokovnjakov UIAA do 30. aprila letos zapale odgovorno nalogo, da smejo biti opremljeni s posebnim znakom kakovosti — z zaščitnim znakom UIAA. To opremo UIAA alpinistom in planincem najtopleje priporoča, saj ustreza vsem varnostnim zahtevam, ki so predvidene s sedaj veljavnimi normami.

Na tem seznamu je kakšnih 140 ple-

zalnih vrvi, debelih od 8,4 do 11 milimetrov, ki jih izdelujejo tovarne iz Avstrije, Švice, Zahodne Nemčije, Španije, Francije, Italije in Združenih držav Amerike, na seznamu pa so kajpada tudi vrvi, ki jih najpogosteje uporabljajo naši alpinisti. Vendar smo na tem seznamu zaman iskali jugoslovanskega proizvajalca alpinističnih vrvi, ki so ga pred časom pri nas močno propagirali, vendar kaže, da ga na ta seznam ne še niso uvrstili.

Poleg vrvi, katerih seznam je najdaljši, so na posebnih seznamih nanizane še vponke, cepini, ledna kladiva, plezalni pasovi in sedeži, čelade, pomožne vrvice in najrazličnejše prireme, ki so prestale preizkuse po izredno zahtevnih normah UIAA.

DAN PLANINCEV '89 JE BIL NA VOGARJU

NA PLANINI BOGOVI, V DOLINI VOLKOVI

Kakšnih pet tisoč planincev (ali pa morda še več) je prišlo v nedeljo, 10. septembra, na Vogar, bohinjsko planino nad Bohinjskim jezerom, kjer je bilo letošnje srečanje ob dnevu slovenskih planincev. Ob svojem domu Draga Kosija ga je ob 40-letnici svojega delovanja pripravilo Planinsko društvo Železničar iz Ljubljane.

Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik, ki je v 12-minutnem nenapisanem govoru dejal:

»Ko so me organizatorji tega vašega današnjega srečanja prosili, da bi ob tej priložnosti spregovoril, je bila to zame sicer velika čast, vendar sem takoj vprašal: Kaj pa naj povem na takem zborovanju, saj veste, da v glavnem govorim o politiki in gospodarstvu, ljudje pa na tak dan ne bodo hoteli poslušati političnega govora in jadikovanja o gospodarstvu, saj imajo tega dovolj 360 dni v letu!

Potem pa sem nekoliko prisluhnil temule velikanu za seboj, Triglavu, kaj vse nam Slovencem šepeta v teh dneh. Pri pesniku sem prebral tale lep verz: V stiski, v borbi, v viharju, stoj trdno pot Triglav! — To, mislim, je predvsem tisto poslanstvo in tista misel, ki nam jo te slovenske gore pošiljajo v dnevih preizkušnje, ki jih živimo in v katerih se bojujemo.

Kaj nam sporočajo ti gorski velikani, ki nas obdajajo v tem današnjem prelestnem soncu? Kot se mi zdi, nam sporočajo predvsem to, da smo v svoji človeški oholosti pozabili na to, da smo del narave. Veliki mislec preteklosti Friderik Engels je napisal veliko misel: Kadar človek poruši zakone narave, potem narava udari nazaj. Tako se zdaj pogosto dogaja, da človek v svoji oholosti govori o eksploataciji naravnih izvirov, kar smatra za nadvse pozitivno in napredno delo. Vendar je resnica prav nasprotna, kajti konflikt med človekom in naravo postaja v današnji civilizaciji še posebno pomemben. Če namreč narave ne bomo spoštovali in se bomo obnašali do nje, kot da je naš suženj, kot da nam je dana, da jo v kratkem času svojega življenja do kraja izkoristimo in naslednjim generacijam pustimo odpadek in polomijo, če se ne bomo drugače obnašali do narave, moramo vedeti, da nam tudi vse tovarne in veličastje moderne tehnologije ne bo pomagalo, da pridemo na zeleno vejo.

Če prisluhnemo tihim glasovom, ki prihajajo iz te deviške narave, iz gozdov in z gorá, lahko slišimo marsikatero življenjsko modrost, ki smo jo pozabili.

Ko sem prihajal sem gor na Vogar, sem se — enako kot vi — lahko prepričal, kako

Slavnostni govornik na letošnjem dnevu planincev na Vogarju je bil Janez Stanovnik

Foto: Vlasta Felc

se vsi med seboj lepo pozdravljamo, kako si želimo dober dan, kako smo si vsi tovariši in prijatelji. Tukaj na planini smo med seboj bogovi, v dolini pa volkovi. Zato mislim: poslanstvo s planine moramo pripeljati v doline.

Če hočemo rešiti svojo narodno usodo, moramo vedeti, da je popolnoma normalno in nujno, da vsak misli s svojo glavo, da ima vsak svoje misli in svoje ideale, kar pa ne pomeni, da mora vsak misliti enako kot on. Počasi se moramo navaditi na to, da obstajajo nenapisana pravila, ki jih moramo vendarle upoštevati, da je nekeje meja, prek katere ne smemo iti, če hočemo imeti zdravo in demokratično družbo.

Smatram, da planinstvo ni samo način, da se nadihamo svežega zraka, ampak je njegov smisel v usmeritvi, ki si jo je slovenska planinska organizacija začrtala že pred skoraj sto leti, ko se je postavila na lastne noge, da bi tujcem, ki so se hoteli pola-

stiti naših vrhov, to preprečila. Takrat so zapisali v svoja pravila, da hočejo dati slovenski lik slovenskim goram. Če ga hočemo dati tudi mi in če hočemo sami prevzeti od gorá slovenski lik, se moramo zavzeti, da morajo med nami obstajati osnovne vrednote poštenja in resnice, lepote in dela.

Tale prelepi dom na Vogarju ni zrasel niti sam od sebe niti iz velikega premoženja in denarja, ampak predvsem iz volje in odločnosti ljudi, da si postavijo svoj dom. Delo je tista podlaga, na kateri mora biti zasnovana celotna družba; zdrava družba mora biti zgrajena na delu, ki pa ni nujno samo delo naših rok in mišic, ampak tudi ustvarjalnost lepote in znanosti.

Ni naključje, da so najtvornejši člani slovenskega naroda iskali svojo inspiracijo v slovenski zemlji in v slovenskih gorah. Vračajmo se zato k svojim koreninam, k tistim virom, ki so nam dali moč, da smo se od etničnega pojma spremenili v politični narod! Samo če nas bo prežemala samozavest, kaj vse smo naredili doslej, bomo šli lahko hrabro in z zaupanjem naprej.

Govor predsednika Janeza Stanovnika so zbrani planinci nekajkrat prekinili s ploskanjem.

Poleg Janeza Stanovnika je na letošnjem dnevu planincev na kratko spregovoril le

še predsednik Planinskega društva Železničar Franc Hočevar, ki je pozdravil navzoče, se zahvalil Planinski zvezi Slovenije za čast, ker je zaupala organizacijo letošnje osrednje slovenske planinske proslave ljubljanskim »železničarjem« in povedal, da »njegovo društvo letos slavi 40 let plodnega in uspešnega dela«.

V kratkem kulturnem sporedu so nastopili pevci in folkloristi železničarskega kulturnega društva Tine Rožanc iz Ljubljane ter prikupni pevci in glasbeniki osnovne šole dr. Janeza Mencingerja iz Bohinjske Bistrice.

Za jedačo je bilo na Vogarju poskrbljeno, za pijačo prav tako, čeprav se zbrani planinci niso letos ne tega ne onega posluževali tako izdatno kot prejšnja leta. Tudi tukaj se je pokazalo, da živimo v gospodarsko zelo težkih časih.

Vendar se verjetno kljub temu ni treba bati, da prihodnje leto dneva planincev ne bi bilo. Kljub nekaterim kritikam na račun takšnih manifestacij je vendarle velik del slovenskih planincev, ki radi prihajajo na taka praznovanja, da se tam srečujejo s starimi prijatelji in znanci — in kar živijo od enega dneva planincev do drugega. Dokler se bo na dnevih slovenskih planincev zbiralo toliko ljudi, je popolnoma odveč premišljevat o tem, da bi takšne proslave ukiniti.

DESET SLOVENSKIH ALPINISTOV PLEZA NA ŠIŠO PANGMO (8046 m)

KARANTANSKI PANTERJI V TIBETU

Sredi septembra je iz Ljubljane odpotovala v glavno mesto Nepala in od tod dalje v kitajski Tibet desetčlanska slovenska alpinistična odprava, ki namerava po novih smereh priplezati na 8046 metrov visoko goro Šiša Pangma. Na poti so Tone Škarja (vodja odprave), Stane Belak, Filip Bence, Matjaž Fištravec (snemalec), Viki Grošelj, dr. Žare Guzej (zdravnik odprave), Pavle Kozjek, Marko Prezelj, Andrej Štremfelj in Iztok Tomazin. V Ljubljano se bodo predvidoma vrnili 22. novembra.

Šiša Pangma (ki jo imenujejo tudi Gosianthan) je iz Katmanduja dobro viden vrh in je po zračni razdalji Katmanduju celo najbližji. Toda ker goro z juga varuje Langtang, skupina lepih in težavnih šestih sedemtisočakov, so se ji uspeli približati le redki raziskovalci. Kljub bližini nepalskega glavnega mesta pa leži gora v celoti v Tibetu. Od tam so njena severna pobočja lahko dostopna — vendar šele od začetka osvajanja osemtisočakov. Ko so leta 1950 Kitajci zasedli Tibet, ki je zdaj kitajska pokrajina (in ne samostojna država, kot je bila prej), so zaprli meje — in v naslednjih letih poskušali sami kot prvi

priplezati na vrh, da bi imeli vsaj na tej gori prvenstvo. Po nekaj poskusih jim je leta 1964 vrh le uspelo doseči in tako je postala Šiša Pangma zadnji osvojeni osemtisočak.

Leta 1980 so Kitajci začeli odpirati Tibet tudi tujcem in od takrat je Šiša Pangma eden od najbolj priljubljenih himalajskih velikanov, vendar le s severa, po smeri prvoprstopnikov. Vzrokov za to je več, predvsem pa hodijo tja odprave, ker je to izredno lepa gora, ki se belo dviga nad rumeno tibetansko visoko planoto, ker je do podnožja razmeroma lahek dostop z vozili in ker je od tod le enodnevni pohod do baznega tabora, naposled pa na pobočju gore vse do vrha ni prevelikih tehničnih težav.

CILJI ODPRAVE

Slovenskim alpinistom je že zdavnaj padla v oči jugozahodna stena te gore, ki jo je lepo videti iz letala med Katmandujem in Luklo. Zaradi najrazličnejših vzrokov, tudi zaradi pomanjkanja denarja, so prosili za dovoljenje za vzpon na goro šele pred ne-

Znak slovenske himalajske odprave na šišo Pangmo je oblikoval arhitekt Janez Bizjak, ki je lepo združil obris gore, napise v narodnih slovenskih barvah (gora in zgornji del napisa v modrem, spodnji del napisa pod črto v rdečem, oboje na beli podlagi) in karantanski grb iz leta 1160 s črnim panterjem — starodavnim slovenskim simbolom

kaj leti, medtem pa je prvi vzpon z jugozahoda leta 1982 uspel majhni angleški odpravi, ki je na alpski način preplezala ozebnik desno od osrednjega stebra. Vendar je stena k sreči široka. Slovenska izvidnica, ki je bila tod leta 1986, je pregledala več možnosti za vzpon in se odločila za lepo in strmo jugozahodno steno, v kateri je doslej preplezana ena sama smer.

Kot je poročala izvidnica, se nad valovitim podnožjem, posejanim s kristalno čistimi jezerci, dviga dva tisoč metrov visoka jugozahodna stena. Najlepša smer, ki so si jo zamislili naši alpinisti, je osrednji steber, ki se konča z glavnim vrhom. Levo od njega je ozebnik, ki pripelje na sedelce med glavnim in severnim vrhom, med njim in zahodnim grebenom pa je široka stena — kombinacija ledu in granita. Če bi našim uspelo preplezati osrednji steber in še eno smer v tej široki steni, obe smeri pa alpsko, bi bil to, kot so si zadali za načrt, popoln uspeh odprave. Če bi jim uspelo splezati še kaj več, bi to seveda odpravi še bolj dvignilo ugled.

Viki Grošelj, član odprave, bo plezal čisto za sebe, saj ima drugačne cilje kot odprava: Šiša Pangma je, kot je znano, naslednji od osemtisočakov, ki jih namerava preplezati v svoji seriji »Viki Grošelj 8000 plus«, v kateri hoče splezati na vseh štirinajst najvišjih vrhov na Zemlji. Na Šišo Pangma bo plezal desno od skalne jugozahodne stene po strmim ledenem in snežnem pobočju, od koder bo snemal vzpone naših alpinistov tudi TV snemalec Matjaž Fištravec. Po tej smeri bodo naši alpinisti predvidoma sestopali z vrha.

Če bo našim plezalcem ostalo še kaj časa in energije, bodo poskusili splezati še na 7076 metrov visoki ostri Njanang Ri, na čigar vrhu doslej še ni bil nihče. Sicer pa je nad drugim bregom ledenika Njanang Phu veriga Langtanga, lepih vrhov, na ka-

tere s severa še ni prišel nihče. Ali bodo na katerega od njih prišli prvi naši alpinisti? Če bodo med aklimatizacijo za Šišo Pangmo vremenske razmere dobre, bo kakšen dober vzpon mogoče opraviti tudi tam.

KDO PLAČA ODPRAVO?

Naši alpinisti so iz Ljubljane odpotovali v Zagreb po cesti, od tod v Katmandu z letalom, iz glavnega mesta Nepala 116 kilometrov daleč po cesti do meje in do kraja Zangmu, zatem nekaj kilometrov peš čez zemeljski podor, kjer je na meji prekinjena cesta med Nepalom in Tibetom (Kitajsko), nato pa še 33 kilometrov s kitajskim kamionom do Njalama. Čeprav bi teh nekaj deset kilometrov naši (in seveda tudi drugi) alpinisti hoteli prepešačiti in si oskrbeti prenos opreme na hrbtih tovornih živali, Kitajci tega ne dovolijo, ampak pripeljejo iz 735 kilometrov oddaljene Lase, glavnega mesta Tibeta, svoje kamione — in potem seveda drago zaračunajo stroške.

Stroški sedanjne slovenske alpinistične odprave bodo približno 60 000 ameriških dolarjev (ne računajoč osebno opremo alpinistov, ki je čisto njihova in so si jo morali nabaviti sami), 40 odstotkov teh stroškov pa je kitajski račun. Največji del stroškov so pokrili Smelt, Adria, Ljubljanska banka, Industrija usnja Vrhnika, Intertrade in Iskra, del denarja pa bodo zbrali s prodajo pozdravnih razglednic s podpismi vseh članov odprave, ki jih je mogoče še vedno naročiti v Planinski zvezi Slovenije (Dvorčakova 9, 61000 Ljubljana), od koder bodo nove želje posredovali v Tibet, od tam pa lahko donatorji pričakujejo pozdravno razglednico.

Hrana, ki jo ima s seboj slovenska odprava na Šišo Pangmo, je mnogo bolj »bio« kot kdajkoli doslej. S seboj imajo naši alpinisti najrazličnejše mšuljke, krispije in piškote »Žita« ter napitke, prigrizke, čaje, minerale, suho sadje in drugačno bio hrano malone vseh slovenskih izdelovalcev takih izdelkov.

Kot so pred odhodom iz Ljubljane dejali člani odprave na tiskovni konferenci, je njihov uspeh v Tibetu v glavnem odvisen od vremena. Če ne bo izredno slabo ali neugodno, so prepričani, da bodo dosegli vse svoje cilje.

Drevesno poletje

Nagrado s področja varstva okolja, ki jo podeljuje neka turistična zveza v Švici, je letos dobil Berner Oberland za svojo lanskoletno poletno akcijo, ki so jo imenovali »drevesno poletje«. To je bila ozelenitvena akcija, v sklopu katere so v turističnih krajih tega območja nasadili 300 000 dreves. Tega dela so se lotili po zelo preprostem načelu: za vsakega gosta, ki v kraju prenočuje več kot pet dni, je treba posaditi drevo! Program je enako odlično uspel pri domačinih kot pri gostih in varstvenikih okolja.

STOLETNIKA JAMARSKJE ORGANIZACIJE NA SLOVENSKEM

V GORAH SO OKROGLE IN GLOBOKE JAME

MARJAN RAZTRESEN

Slovenska jamarska organizacija, Jamarska zveza Slovenije, v katero je vključenih 35 jamarskih društev, klubov in sekcij, praznuje letos stoletnico svojega delovanja. Leta 1889 je bilo namreč v Postojni ustanovljeno jamarsko društvo Anthron, ki je bilo tretje takšno društvo na svetu; pred tem, komaj nekaj let prej, sta bili ustanovljeni le društvi za preiskovanje podzemskih jam na Dunaju in v Trstu. Ustanovitev Anthrona štejejo slovenski jamarji za začetek organiziranega jamarstva na Slovenskem, čeravno so tudi že poprej delovale pri nas, med drugim tudi v Postojni, različne skupine, katerih člani so hodili po kraškem podzemlju, iskali v njem nove kotičke in ga deloma verjetno tudi opisovali.

Malone od ustanovitve Anthrona, posebno pa še od začetka tega stoletja dalje in še bolj od leta 1910, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno Društvo za raziskovanje jam Slovenije, so bile najtesnejše povezave med planinci in jamarji. Dobro vemo, da so bili Drenovci hkrati planinci in jamarji, da so bili Henrik Tuma, Bogumil Brinšek in Pavel Kunaver enako navdušeni planinci kot jamarji in da so vsi opisovali poleg gorskega tudi podzemski svet Slovenije. To je bilo na koncu koncev razumljivo: skoraj vse slovenske gore in vsi griči so na kraškem svetu, kjer kipijo proti nebu vrhovi in kjer se hkrati odpirajo vhodi v podzemlje. Stari planinci in alpinisti so se morali tako nehoti ukvarjati z obema dejavnostima, s planinstvom in jamarstvom.

JAMA ŠT. 1, 1000 IN 3000

Glede na to pravzaprav niti ni nenavadno, da je v slovenskem jamarskem katastru, v katerem so shranjeni podatki o vseh doslej odkritih ter bolj ali manj raziskanih kraških jamah, veliko jam in brezen v hribih in še posebno v Alpah. V gorah so tudi vsa najgloblja brezna v Sloveniji in Jugoslaviji, med njimi tudi zdaj najgloblja jugoslovanska jama, skoraj tisoč metrov globoko Skalarjevo brezno na Kaninu.

V Inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni, ki je del Znanstvenoraziskovalnega centra pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, je — enako kot v Jamarski zvezi Slovenije v Ljubljani — kataster slovenskih jam, za katerega je dal osnovo dr. Roman Savnik kmalu po ustanovitvi postojnskega inštituta. V tem katastru ima

Ledenice in sneznice so značilnost alpskega krasa; eno izmed naših najbolj znanih »ledenih brezen« je gotovo Triglavsko brezno

Foto: J. Hajna

številko 1 jama Zlatica nad Črnim jezerom, 7. triglavskim jezerom v Julijskih Alpah, ki jo je prvič opisalo devet jamarjev ljubljanskega Društva za raziskovanje jam leta 1925. V njej so namerili dolžino 95 in globino 10 metrov.

Tudi tisoča jama iz tega katastra je v gorah, in sicer Prepad na Malem Snežniku, dolga 28 in globoka 16 metrov. Prvi jo je šele leta 1953 opisal Dušan Novak, jamar Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane. Do leta 1964 so slovenski jamarji v Sloveniji odkrili že 3000 jam, to okroglo številko pa je dobila Pološka jama nad planino Polog na Tolminskem. Odkritje te jame jamarjem ni pomenilo kdovekaj, toda vsak obisk v njej je prinesel nova odkrit-

ja. Tako je zdaj ta jama dolga 10 800 metrov in globoka 704 metre, precej časa pa je bila tudi jugoslovanska globinska rekorderka in za Postojnsko jamo druga najdaljša jama v Sloveniji. Menda o nobeni kraški jami, ki ni turistično urejena, doslej pri nas ni bilo toliko napisanega kot o Pološki jami. Ob teh raziskavah je bilo veliko napisanega tudi o podzemskih jamah v gorah in še posebno v Alpah.

Dr. Andrej Kranjc iz postojnskega Inštituta za raziskovanje krasa je leta 1972 napisal za Planinski vestnik daljši prispevek o pomenu Pološke jame pri raziskovanju slovenskega alpskega podzemlja. V njem piše, da je bilo do leta 1967, se pravi do prvega večjega skupnega raziskovanja Pološke jame, na območju slovenskih Alp (se pravi Alp na območju SR Slovenije) znanih 472 speleoloških objektov, jam in brezen, leta 1972 pa je bilo znanih že 584, »kar pomeni 24-odstotno povečanje, medtem ko se je število raziskanih jam v celotni Sloveniji v istem obdobju povečalo za 18 odstotkov. To nam vsekakor kaže,« piše dr. Kranjc, »na povečano zanimanje za alpsko podzemlje in rezultat tega zanimanja je intenzivnejše in podrobnejše preučevanje notranjosti naših gor v zadnjih letih... Pri tem ne smemo pozabiti, da je v Sloveniji več kraškega sveta zunaj Alp, kar razmeroma še poveča delež raziskav, posvečenih alpskemu podzemlju, in torej ni zgrešena trditev, da v zadnjih letih zanimanje za naš visokogorski kras raste.«

ATRAKTIVNA ALPSKA BREZNA

Tista leta je tudi najširša slovenska javnost zvedela iz javnih občil, da skrivajo naše gore zanimivo podzemlje. Veliko je bilo napisanega o Pološki jami, morda prav toliko o Triglavskem breznu, ki ga je

Ali je kaj lepega v plazanju po vlažni in lepljivi ilovici v temnih jamskih globinah? Tudi takšne dele jame je treba premagati, da bi raziskali zadnje domače koticke neraziskanega

tista leta raziskovalo več velikih odprav, med katerimi je bila najpomembnejša vse-slovenska meddruštvena odprava. Približno teden dni, kolikor je trajala ta odprava, so reporterji, ki so si oskrbeli posebne oddajne postaje, da so lahko s posredniki na gričih med Julijci in Ljubljano vsak dan sporočali izpred jame in izpred Doma

Gorski globinski rekordi

V Jugoslaviji je zdaj raziskanih in izmerjenih 19 brezen, globljih od 400 metrov, vsa pa so v gorah. Seznam zdaj najglobljih je takle:

1. Skalarjevo brezno (Kanin, Slovenija) 911 m,
2. Jama v Vjetrenih brdih (Durmitor, Črna gora) 879 m,
3. Sistem Brezno pri gamsovi glavici — Botrova jama (Bohinjske gore, Slovenija) 819 m,
4. Pološka jama (Tolmin, Slovenija) 705 m,
5. Jama u Malom Lomnom dolu (Durmitor, Črna gora) 605 m,
6. Majska jama (Bohinj, Slovenija) 592 m,
7. Stara škola (Biokovo, Hrvatska) 576 m,
8. Vilimova jama (Biokovo, Hrvatska) 565 m,
9. M-16 / Tolminski Migovec (Tolmin, Slovenija) 547 m,
10. Brezno pri Leški planini (Radovljica, Slovenija) 536 m.

Naslednje najgloblje jugoslovanske jame so na Velebitu, Biokovu, v Mozirskih planinah, na Durmitorju, Grmeču, Krnu, v Bohinjskih gorah in na Jakupici v Makedoniji (kjer je najgloblja makedonska jama Solunska glava s 450 metri).

na Kredarici o doseženih globinah, držali v napetosti slovenske bralce: ali bo slovenskim jamarjem uspelo skozi podzemne rove in jaške po Triglavskem breznu, katerega vnos se odpira na koncu Triglavskega ledenika v nadmorski višini približno 2500 metrov, priti do doline Vrat, kjer dokazano izvira voda, ki se steka v Triglavsko brezno, saj je teoretično možna globina brezna okoli 1200 metrov?

Upanja se niso izpolnila, saj je brezno zapirala v globini kakšnih 200 metrov ledena plošča.

Eno od presenečenj v Alpah je bilo Brezno pri gamsovi glavici pod Pršivcem nad Bohinjskim jezerom, ki so ga odkrili in začeli raziskovati jamarji Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane, končali pa njihovi ljubljanski kolegi iz Društva za raziskovanje jam. Najprej je bila največja dosežena globina 500 metrov, nato vsako leto vse večja in večja, dokler leta 1987 niso prodrli do globine 817 metrov, kar je bila ta čas druga največja globina kakšnega brezna v Jugoslaviji (medtem so namreč jamarji iz tujine dosegli v Jami na Vjetrenih brdih v Durmitorju rekordno globino 898 metrov).

Že pred tem pa so bila teoretična predvidevanja o globinah v tem delu Julijcev takšnale: tisti del Julijskih Alp je rekordno preluknjan, tod pa so slovenski jamarji dotlej odkrili in deloma preiskali že vrsto brezen, od katerih morajo biti vsaj nekatera med seboj povezana. Če bi našli, na primer, povezavo med Breznom pri gamsovi glavici in breznom Govic, ki se odpira nad Bohinjskim jezerom in končuje s sifonom nekoliko nad gladino Bohinjskega jezera, bi dosegli rekordno globino več kot tisoč metrov, kar bi ta jamski sistem uvrstilo med najgloblja brezna na svetu.

Vendar niti s tem ni bilo nič, ker doslej te povezave še niso našli.

JAMA S ŠTEVILKO 4000

Manj kot deset let potem, ko so slovenski jamarji na Pologu proslavili odkritje tritisoče jame pri nas, so odkrili že štiritisočo jamo; v komaj osmih letih so slovenski jamarji in raziskovalci krasa odkrili ter tako ali drugače raziskali tisoč novih jam in brezen. To bi lahko pomenilo, kot je takrat napisal Andrej Kranjc, da slovensko kraško podzemlje še ni niti približno dovolj preiskano. Takrat je bilo pri nas vsako leto odkritih 125 jam, kar pomeni, da je vsak slovenski jamar odkril v tem obdobju po dve novi jami. Toliko jam odkrijejo vsako leto v Sloveniji tudi še zdaj.

Za objekt s katastrsko številko 4000 so slovenski jamarji spet izbrali jamo v Alpah, Jamo pod Debelim vrhom v Triglavskem pogorju, zdaj raziskano do dolžine 431 in do globine 223 metrov, ki so jo leta 1973

odkrili jamarji Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane (ki so skoraj dve desetletji intenzivno in sistematično raziskovali, merili in proučevali jame v visokogorskem krasu in še posebej v Triglavskem pogorju in v Triglavskem narodnem parku).

Kot je leta 1975 poročal v Planinskem vestniku Andrej Kranjc, leži vhod v to jamo v vzhodnem, razmeroma uravnanim pobočju Debelega vrha (2394 m) nad planino V Lazu v nadmorski višini 1900 metrov. Sestavljata ga dve odprtini, prva navpična in druga dvoravna, ki sta 30 metrov vsaksebi in ki sta vse leto deloma zatrpani s snegom. Kmalu za vhomom se rov razširi in se pretežno naravnost polagoma spušča 130 metrov daleč v notranjost gore, na koncu pa je zatrpan s kamenjem. Rov ima premer dva do pet metrov, v srednjem delu pa so razviti celo kapniki. Že zaradi tega je jama zelo zanimiva, saj so tako veliki vodoravni in zaskigani rovi v tako veliki nadmorski višini izredno redki.

Ko so Jamo pod Debelim vrhom odkrili in jo začeli raziskovati, so si v njej obetali rekordna odkritja. Ni izključeno, da so ji tudi (ali predvsem) zato slovenski jamarji dali okroglo katastrsko številko 4000. Vendar jama ni izpolnila pričakovanj — kot jih ni do takrat in pozneje še marsikatera. Čeprav so si obetali, da bodo v tej jami dosegli rekorde, je ostalo pri zelo povprečni globini.

V Jami pri Predjami je ohranjen tale napis na steni; ali so bili Slovenci gadje že leta 1882 organizirana jamarska skupina ali pa le priložnostni obiskovalci jam?

REKORDERKA S ŠTEVILKO 6000

Že lani so si slovenski jamarji zadali nalogo, da bodo v letu 1989, v jubilejnem, stotem letu slovenske jamske organizacije, v slovenski jamski kataster vpisali šesttisoč jamo. Ta cilj so dosegli že v začetku letošnjega leta, za jamo z okroglo številko pa so izbrali Skalarjevo brezno na Kaninu, čigar vhod se odpira na nadmorski višini 2335 metrov na Kaninskih podih med postajo D kaninske žičnice in planinsko kočjo Petra Skalarja. Ker so že prej ob vsakem obisku dosegali nove globine in ker je na italijanski strani Kanina vsaj eno brezno globoko blizu tisoč metrov, so si tudi v Skalarjevem breznu obetali rekordno globino. Od lanskega decembra do letošnjega februarja so ob izredno nizkih vodah, ki so pogoj za kačršenkoli uspeh v tem breznu in predvsem za varnost jamarjev, prvič v zgodovini slovenskega jamarstva prodrli več kot 900 metrov v globino. Toliko zelene globine tisoč metrov pa vendarle niso dosegli. Upajo, da jo bodo med naslednjimi raziskavami, ki bodo nemara že letošnjo zimo, če bodo le vremenske razmere primerne za raziskovanje.

* * *

Konec prejšnjega stoletja sta bila tako planinstvo kot jamarstvo nenavadni, nevarni in ekstravagantni dejavnosti, s katerima so se ukvarjali razmeroma redki naravoslovci in ljubitelji narave. Toda čeprav se je v poznejših letih planinstvo mnogo bolj razvilo v širino, je slovensko jamarstvo vendarle starejša organizacija od planinstva: jamarstvo pri nas že praznuje stoletnico obstoja, medtem ko bo planinstvo praznovalo tako visok okrogel jubilej šele čez nekaj let.

ONESNAŽEVANJE IN VAROVANJE KRASA V ALPAH

PETINA NAŠIH JAM JE V HRIBIH

ANDREJ KRANJC

Približno tretjina Slovenije sodi k alpskemu gorskemu sistemu in polovica tega ozemlja je sredogorski in visokogorski svet. Naše Alpe sodijo orografsko oziroma fiziognomsko deloma k Centralnim Alpam (Karavanke) ter deloma k Južnim Apneniškim Alpam (Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe). Z vidika krasa je med tema dvema deloma Alp zelo velika razlika: v Apneniških Alpah gradijo večino ozemlja karbonatne kamnine (apnenec in dolomit), v Karavankah pa nekarbonatne oziroma neprepustne kamnine. Med karbonatnimi kamninami v splošnem prevladujejo apneneci, ki so najbolj podvrženi zakrasevanju. Debelina karbonatnih kamnin lahko doseže celo več kilometrov.

Ozemlje, ki ga podrobneje obravnavam, obsega okoli 3400 kvadratnih kilometrov (17 odstotkov ozemlja SRS) in od tega ga je 1760 km² (52 odstotkov) iz karbonatnih kamnin. Tektonske depresije in rečne doline delijo ozemlje na posamezna pogorja. Višja pogorja Julijskih Alp (Triglavsko pogorje) obdajajo nižje planote (Pokljuka, Jelovica). Karavanke so različne, saj jih sestavljajo predvsem razpotegnjeni hrbti in grebeni. Nadmorska višina našega alpskega kraškega sveta je med 2864 metri (Triglav) in 200 metri — tam se rečne doline odpirajo v obrobni svet. Podnebje je gorsko, značilno predvsem po nižjih temperaturah in veliki količini padavin (1400—4000 mm).

1200 NAŠIH ALPSKIH JAM

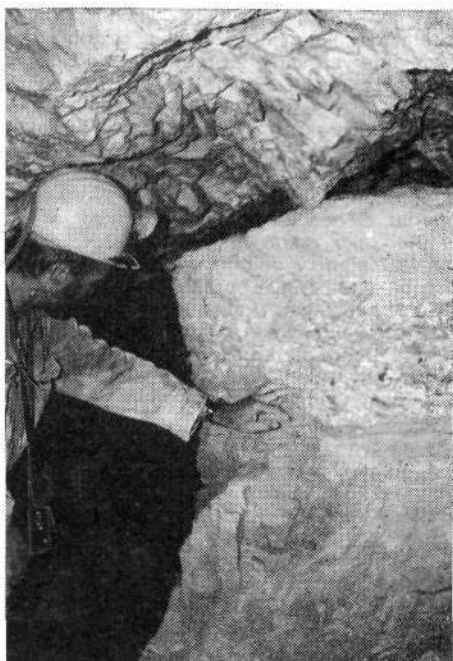
V grobem gre za dva tipa alpskega krasa: ● »visokogorski kras« v višinah nad 1700 in 1900 metrov, to je nad zgornjo gozdno mejo, z zelo velikimi količinami padavin ter zelo debelo in dolgotrajno (do 200 dni) snežno odejo;

● »vrtačasti kras« pod zgornjo gozdno mejo (navzdol do okoli 500 metrov nad morjem), porasel z gozdom, z veliko količino padavin in razmeroma debelo ter dolgotrajno snežno odejo.

Vrtačasti kras je posebno lepo razvit na visokih planotah z razmeroma vodoravnimi plastmi kamnine. Kjer je taka struktura v visokogorskem krasu, nastanejo značilni in slikoviti »podi«, ki jih sestavlja ena sama, nagnjena plast kamnine brez drobirja.

V slovenskem Katastru jam (vodita ga Jamska zveza Slovenije in Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU) je registriranih, to pomeni vsaj v večjem delu raziskanih, prek 6000 kraških jam. Med temi jih je več kot 1200 (20%) na alpskem ozemlju.

Poseljenost alpskih dolin je razmeroma močna; tako rekoč prav v osrčju Alp je tudi nekaj manjših industrijskih središč, kot so Jesenice, Kamnik ali Podbrdo. Po številu ljudi je še pomembnejši turizem: v Alpah je nekaj velikih središč s celostno turistično ponudbo prek celega leta (Bled, Bohinj, Bovec), nekaj pa je predvsem zimskošportnih središč (Kranjska gora). Na splošno lahko govorimo o zgoštvah do nekaj deset tisoč prebivalcev.

Odkladnine (sedimenti) v nekaterih alpskih jamah so pričue velikih sprememb, ki so se dogajale v ledeni dobi (pleistocenu)

Izven večjih alpskih dolin in v večjih nadmorskih višinah je poselitev manjša in bolj razpršena, v obliki manjših vasi in osamljenih kmetij, ki segajo celo nad 1300 metrov visoko.

Z vidika kmetijske proizvodnje je najpomembnejša živinoreja, predvsem govedoreja. Del živine je poleti na planinskih pašnikih, ki so pogosto tudi nad zgornjo gozdno mejo. V nižjih alpskih predelih je zelo pomembno gozdarstvo. Visokogorje obiskujejo poleti planinci, deloma tudi lovci, pozimi pa predvsem smučarji. V grobem lahko ocenimo, da je celo na visokogorskem krasu občasno do 10 000 ljudi.

OGROŽENI VODNI VIRI

Dolinska naselja se oskrbujejo z vodo predvsem iz kraških izvirov, saj so glede na količino in stalnost vode zelo ugodni (Vrata, Radovna, Voje, Zadnjica, Bohinjska Bistrica, izviri pod Jelovico). Pač pa je včasih že vprašljiva njihova kakovost: izviri Kamniške Bistrice so onesnaženi z organskimi primesmi, izvir v Logu pod Mangartom pa s kemičnimi. V nekaterih primerih vemo, da je povezava med vodami oziroma površjem visoko v gorah in izviri v dolini zelo neposredna: voda iz čistilne naprave pri zgornji postaji žičnice na Kaninu, kamor odteka tudi hotelske odplake, se že po nekaj dneh pojavl v izviri v dolini. V zadnjih letih, še

posebno v zvezi z rekonstrukcijo in povečanjem Doma na Kredarici, se je razvila tudi razprava o vprašanju odvajanja odpadnih voda v visokogorju in celo razgibala široko javnost.

Voda je vprašanje, ki se tiče vsega prebivalstva. Razen kraške vode pa so v Alpah v nevarnosti tudi drugi kraški pojavi in procesi: kraške depresije (vrtače, kotličiči, brezna) v bližini koč, močnejše frekventiranih planinskih poti in gorskih cest so prava smetišča in divje deponije odpadkov. Pri tem naj spomnim tudi na objavo v Planinskem vestniku o čistilni akciji, ki jo je organizirala Planinska zveza in katere rezultat je bilo nekaj ton odpadkov, pobranih le v okolici Triglava. Tik pod smetiščem Doma na Kredarici je vhod v razmeroma veliko in pomembno ledenico Ivačičevo jamo. Urejanje smučišč v visokogorskem svetu bistveno spremeni mikro- in mezoreliefne oblike, torej tudi kraške oblike: depresije zasipajo in zapolnjujejo, grbine in vzpetine uravnava, večje skalne balvane odstranijo ali celo zminirajo. Enako velja za gradnje gorskih in gozdnih cest, najrazličnejših napeljav ter za druge gradbene posege. V primeru, da je celotno pogorje kraško, kar v veliki meri velja za naše Alpe, vsak tak poseg povzroči tudi določeno (včasih veliko) škodo kraškemu svetu, in sicer ne le na površju, ampak tudi v podzemlju.

V podkrepitev, kako nekateri resno gledajo na ta vprašanja, navajam primer s Koroškega. Podjetje, ki je prevzelo gradnjo gorske ceste v zaledju Dobrača (tam je tudi alpski kraški rezervat), ni smelo prej pričeti z deli, dokler ni vseh delovnih strojev opremilo s posebnimi lovilci olja, tako da v primeru okvare ali nepazljivega ravnanja niti malo strojnega olja ne bi steklo na tla in nato v kraško podzemlje.

RAZLIČNI VARSTVENI REŽIMI

Prizadevanja za varovanje alpskega krasa so v Sloveniji kar stara; za formalni pričetek lahko štejem memorandum o zavarovanju naravnih pojavov, vključno kraških jam, v Julijskih Alpah. Vlada je leta 1922 sprejela Zakon o zavarovanju redkih rastlin, živali in jam. Leta 1924 je bila dolina Triglavskih jezer (1400 hektarov) razglašena za alpski varstveni park. To je v celoti kraški svet, ki je bil leta 1961 preimenovan v Triglavski narodni park. Zaenkrat je to edino dobro zavarovano kraško območje v naših Alpah. Leta 1981 je bil načrtan širši Triglavski narodni park z različnimi varstvenimi režimi, ki obsega približno 800 kvadratnih kilometrov. V ožjem Triglavskem narodnem parku je znanih prek 300 kraških jam, v širšem pa okoli 1000.

Poleg Triglavskega narodnega parka imamo v naših Alpah tudi nekaj naravnih rezervatov, krajinskih parkov in naravnih

spomenikov. Več jih je na kraškem svetu in torej vključujejo tudi kraške pojave, a z redkimi izjemami so ti deli alpskega sveta zavarovani zaradi krása oziroma kraških značilnosti. Izjema so le posamezne jame.

Po zakonu iz leta 1980 so vse jame kot tudi površinski in podzemeljski kraški pojavi zavarovani. Kaže pa, da je taka formulacija preširoka. Med 6000 registriranimi jamami v slovenskem Katastru jam jih je 200 (3%) proglašeni za naravni spomenik s posebnim varovalnim režimom. Od tega je v Alpah med naravnimi spomeniki vsega skupaj 11 jam, 4 kraški izviri in 3 slapovi.

HUD DAVEK NARAVI

V ožjem območju Triglavskega narodnega parka je varovanje v resnici učinkovito in razmeroma dobro organizirano, pač pa je slabše pri pojavih in oblikah, ki so izven tega dela parka oziroma izven parka sploh. Jamarji ves čas odkrivajo nove jame tudi v alpskem kraškem svetu (po podatkih iz katastra odkrijejo v Sloveniji letno okoli 150 »novih« jam), postopek za zavarovanje jame kot naravnega spome-

nika pa lahko traja leta. Tipični primer premalo učinkovitega varstva oziroma zastajanja varovanja za realnostjo je Kristalna jama nad Bledom: ko so jo jamarji odkrili in registrirali, so bile jamske stene in strop prekriti s čudovitimi, do nekaj decimetrov velikimi kalcitnimi kristali, kar ni redkost in posebnost le za naš alpski kras, ampak je to posebnost v svetovnem merilu. Danes je jama zavarovana, žal pa v njej tako rekoč ni več kristalov; ostali so le majhni v najbolj nedostopnih kotičkih na stropu in v špranjah. Prav tako se je treba vprašati, koliko pomaga 50-metrski varovalni pas okoli vhoda zaščitene vodne jame ali kraškega izvira, če pa v njegovem zaledju, lahko kilometre proč, spuščajo neprečiščene odpadne vode v kraško podzemlje.

Če na kratko označim: imamo več in boljše odloke o varovanju alpskega krása, obenem pa imamo več uničenih kraških objektov in vedno bolj onesnažene kraške vode. Toda govorjenja in pisanja o teh vprašanih in težavah je vedno več. Družba se ju pričinja vedno bolj zavedati, čeprav včasih po hudem davku naravi. In ravno v tem ozaveščanju vidim upanje za izboljšanje in napredek.

SKALARJEVO BREZNO NA KANINSKIH PODIH

REKORDNA JUGOSLOVANSKA GLOBINA

SAMO MOREL

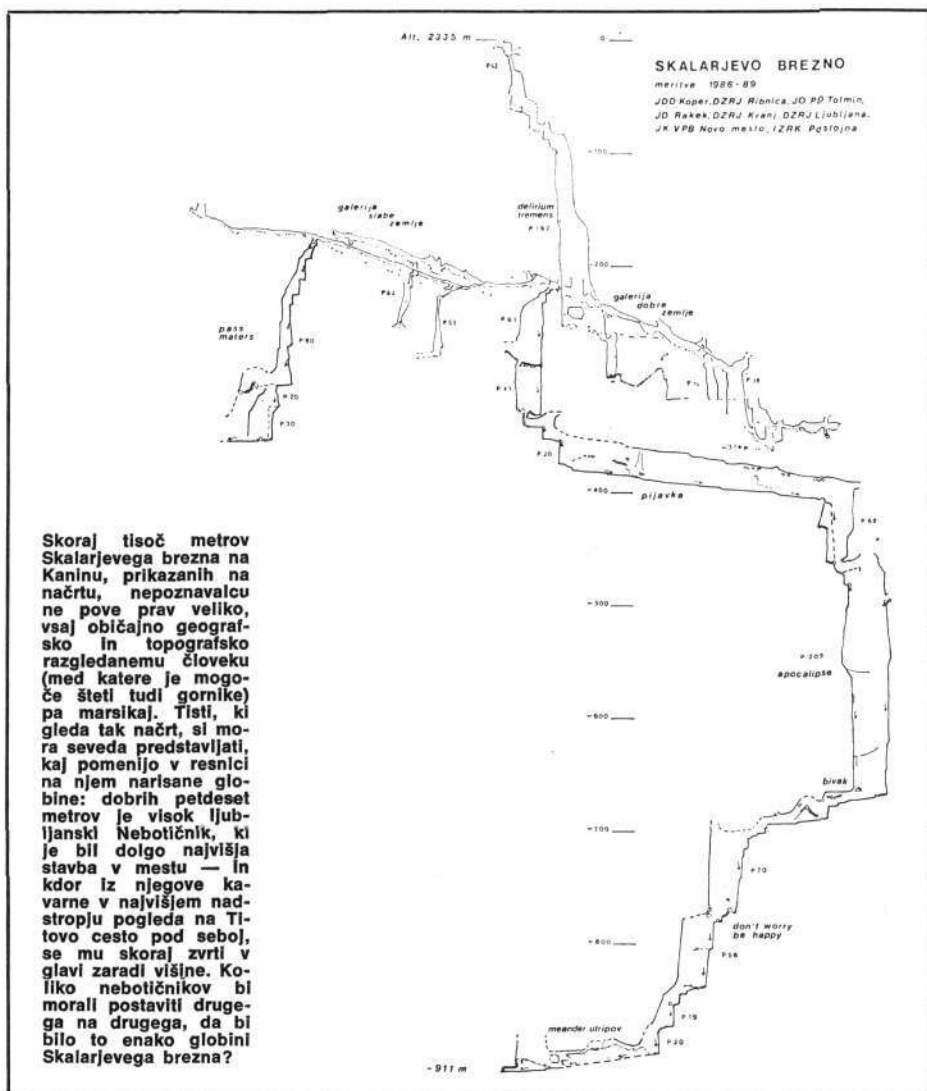
Kaninski podi se raztezajo južno od grebena Prestreljenik—Visoki Kanin med 2000 in 2300 metri nadmorske višine. Teren je zaradi prehodov ledenikov in južne lege precej zasut z razpadlim materialom, ki je večinoma zasul tudi vertikalne jamske vhode. Zato se je težko prebiti v podzemlje. Uravnavo prečkajo prelomi različnih smeri, ki pa niso naravnega značaja. Skladi povsod blago vpadajo proti jugozahodu. Hidrološko sta bistveni dve večji depresiji (Veliki in Mali dol), ki zbirata in koncentrirata meteorne vode. Za današnji relief in nastanek teh dveh depresij je pomembna predvsem strižna neotektonika in prehod ledenikov. Te depresije so za nastanek in potek jam zelo pomembne. Pod njimi lahko pričakujemo kolektorje, ki hipotetično drenirajo vode na izvire Boke (735 metrov nadmorske višine) in Male Boke (450 m n. m. višine). Izvir Glijuna nad Plužno je manj verjeten, ker je odrezan z močnim prelomom, ki poteka od Okna v Prestreljeniku proti jugovzhodu. Vode Boke v mogočnem slapu padajo v dolino. Izvir je ostal tako visoko, ker je zajezen z dolomitom. Minimalni pretok Boke je okrog 200 litrov na sekundo. Globinski potencial masiva je 1900 metrov.

ZGODOVINA RAZISKAV

Prvih sistematičnih raziskav Kaninskega masiva so se lotili člani DZRJ Ljubljana med leti 1963 in 1974. Raziskovali so večinoma na južnem spodnjem robu podov. Dokumentirali so 210 jam. Najgloblja je bila jama z delovnim imenom S-19. Za sedaj je globoka 177 metrov in se še nadaljuje. Ker je vhod v neposredni bližini kaninske postaje C, so ga ob gradnji žičnice zasuli.

Avgusta 1985 smo sodelavci Inštituta za raziskovanje krása Postojna na Kaninskih podih opravili ogledno ekskurzijo ter poskusno pregledali skupino vhodov na jugozahodnem robu Velikega doła. Našli smo perspektivno jamo z delovno številko 0-6. Kasneje smo jo preimenovali v Čo meander. Jeseni smo raziskave nadaljevali jamarji iz Kopra, Rakeka in Ljubljane. Naslednjega leta so na pregledovalnih in raziskovalnih akcijah delovala društva iz Kopra, Rakeka, Ribnice, Tolmina, Logatca, Kranja, Postojne in Ljubljane. Kaninski podi so bili deloma že razdeljeni na območja, označena s črkami. To razdelitev smo nekoliko dopolnili, tako da so društva lahko delovala po posameznih območjih. Po dveh letih aktivnega pregledovanja rezultati dela niso bili preveč perspektivni.

Zadnje dni desetdnevne akcije v avgustu smo že precej brez volje pregledovali teren nad kočo. Tako smo člani jamarškega društva »Dimnice« Koper in DZRJ Ribnica našli horizontalen vhod v prelomu ter po nekaj metrih prišli do 50-metrskega brezna. Na njegovem dnu se je jama nadaljevala z meandrom, ki se je skozi ozko pasajo prevesil v krajšo stopnjo. Prepih je bil občuten, raziskovalna vnema je zato močno narasla.

Jesen smo ob pomoči članov iz navedenih društev jamo raziskali do globine 374 metrov. Raziskana je bila »Galerija dobre zemlje« ter aktivni deli jame pod vertikalo »Delirium tremens«. Zaradi izredno ugodnih pogojev bivanja, ki smo jih bili deležni v koči Petra Skalarja, smo jamo z delovno številko O-83 imenovali Skalarjevo brezno.

Za leto 1986 so bile tako raziskave zaključene, zelo perspektivnih nadaljevanj pa ni bilo. Rovi so se sicer nadaljevali na več mestih, vendar je bilo povsod potrebno širjenje ožin.

Leta 1987 smo se raziskav v jami lotili predvsem jamarji iz Kopra in Ribnice. Na nekaterih akcijah so nam pomagali poljski jamarji iz Poznanja ter člani speleološkega društva Istra iz Pazina, ki so kot gostje našega društva pregledovali teren na jugozahodnem delu podov. Skozi prekopano pasajo smo prodri v »Galerijo slabe zemlje«. V tem delu jame smo namerili čez kilometer galerij ter začeli raziskovati aktivna brezna na skrajnem severnem delu jame z imenom »Pass maters«. Raziskave nekaterih delov jame so nam vzele precej časa in povzročile veliko naporov, posebno izredno ozek »Fakirjev

meander«, ki je uničil veliko kombinezov.

SPUST DO REKORDA

Avgusta 1988 smo se raziskav lotili jamarji iz Kopra in Pazina. Zadnje dni akcije je kot gost Pazinčanov sodeloval še francoski jamar. Nadaljevali smo v »Pass matersu«, kjer nas je na globini 355 metrov ustavil preozek meander. Potrebno bi bilo tehnično kaminsko plezanje, vendar smo raziskave z že prav malo upanja raje usmerili drugam. Na začetku »Galerije slabe zemlje« smo razširili ozek kaminski prehod v serijo aktivnih vzporednih brezen »Delirium tremensa« in prodrli do globine 460 metrov. Septembra smo člani JD »Dimnice« ob pomoči jamarjev iz Tolmina in CGEB iz Trsta preplezali prvih sto metrov vertikale »Apocalipse«, oktobra pa smo v isti zasedbi ob sodelovanju članov DZRJ Kranj in DZRJ Ljubljana prodrli do globine 710 metrov in se ustavili v prvi polovici 70-metrskega brezna. Ugotovili smo, da bo za nadaljnje raziskave potrebno bivakiranje v jami.

Tako smo konec decembra lani in v začetku januarja 1989 organizirali dve slovenski odpravi v jamo. Sodelovalo je čez dvajset članov iz večine slovenskih društev. Jamo smo raziskali do globine 896 metrov, kar je bil nov jugoslovanski globinski rekord. Ustavilo nas je pomanjkanje časa in neugoden ter ozek meander v prelomu, ki pa je bil na teh odpravah že premagan.

Zaradi za jamarje izredno ugodnih snežnih razmer — na Kaninu namreč ta čas sploh ni bilo snega — smo konec letošnjega februarja v jamo organizirali še eno akcijo. Jamarji iz Kopra, Ljubljane in Logatca smo za »Meandrom utripov« prišli v dvorano, kjer se jama za sedaj konča na globini 911 metrov.

Na zadnji akciji je sodelovalo 10 jamarjev, razdeljenih v tri ekipe. Prva je jama, ki je bila na prejšnji akciji delno razopremljena, opremila ter pred povratkom bivakirala. Druga, raziskovalna ekipa, je ravno tako bivakirala, preden se je vrnila na površje. Tretja ekipa je pri povratku raziskovalne ekipe pomagala transportirati opremo za bivakiranje ter vrtnik z dvema akumulatorjema. Raziskovalna ekipa se je v jami zadržala okrog 40 ur.

OPIS JAME

Vhod v jamo je v severozahodnem zgornjem robu podolgovate ledeniško preoblikovane depresije kakih 400 metrov severozahodno od kočice Petra Skalarja. Nadmorska višina vhoda je 2335 metrov.

Izdelan je v zasutem prečno dinarskem prelomu, ki se horizontalno zajeda v bok pobočja. Po prvem 50-metrskem breznu sledimo meandru, ki se nato razširi in je

prekinjen z dvema kratkima stopnjama. Na globini 90 metrov se meander prevesi v 162-metrsko vertikalo »Delirium tremens«, katere dno je zasuto. Nadaljujemo v boku dvorane s 30-metrskim breznom v izredno razprtem prelomu vzhod—zahod. Ta del jame se v tem prelomu tudi konča. Ob ogromnem zagodenem bloku nekoliko pred dnom »Delirium tremensa« prečka to brezno splet horizontalnih galerij, ki jim lahko sledimo navzdol po »Galeriji dobre zemlje« do globine 374 metrov in navzgor po »Galerijah slabe zemlje«, kjer se ponekod v elipsaste rove poglabljajo mlajši meandri.

Na začetku »Galerij slabe zemlje« splezamo v boku rova skozi ozek kamin do sistema aktivnih brezen, ki so vzporedna z »Delirium tremensom«. Na globini 380 metrov se začneja 270 metrov dolg meander z imenom »Pijavka«, ki je visok okoli 30 m in ni nikjer pretirano ozek, če po njem napredujemo v zgornjem delu. Najozži je v končnem delu. Prevesi se v 62-metrsko vertikalo, katere dno je 20 metrov dolga polica, v katero se vrezuje meander, ki se takoj prevesi v 203 metre globoko vertikalo »Apocalipse«. Vanjo se stekajo vode dveh pritokov, zato bi lahko bila nevarna ob večjih nalivih. Približno na polovici je široka okrog 50 metrov. Spust vanjo je enkrat, kar je zaradi umika pred padajočo vodo opremljena tako, da visimo skoraj ves čas v zraku.

Pod vertikalo nadaljujemo po 100 metrov dolgem meandru, na začetku katerega je ugoden prostor za bivakiranje. Globina je tu 680 metrov. Meander, ki je prekinjen z dvema kratkima stopnjama, se prek treh ozkih pasaž prevesi v 70-metrsko stopnjo. Sledi ji še ena globlja in nekaj krajših stopenj do globine 896 metrov. Dotoki vode so tu precej močni, brezna pa lepa in močno sprana. Ob nalivih bi bilo tu zelo »veselo«. Ta del jame imenujemo »Don't worry, be happy«.

Na dnu te serije brezen voda zgine v prelomu sever-jug. Ta del jame z imenom »Meander utripov« se razširi in spusti do vodnega toka. Rov se tu razširi, ker pridemo v dvorano, katere strop sestavlja več združenih aktivnih kaminov. Dotok vode prihaja tudi iz špranje v zahodnem delu dvorane. Nadaljujemo po tem meandru, ki se vleče prek celotne dvorane v njenem dnu. Po 10 metrih seka meander aktiven prelom, ki je zasul skoraj celoten profil rova. V dnu meandra je voda odnesla zdobljen material, tako da so tu ostali zagodenjeni le nekoliko večji bloki, ki jih bo treba odstraniti. Globina jame je tako 911 metrov, dolžina vseh izmerjenih rogov pa 3216 metrov.

NEKAJ SPELEOLOŠKIH PODATKOV

Speleološko je jama precej zanimiva. 200 metrov pod površjem naletimo na sistem

poševnih fosilnih galerij, katerih velikost nakazuje močan pretok vode, ki jih je izdolbla. Galerije so danes skoraj v celoti zasute s sedimentirano poplavno ilovico, ki je večinoma sprana s sedanjimi vodnimi curki. Te galerije prečkajo še zdaj aktivni sistemi mlajših brezen in meandrov, ki jim sledimo v globino. Stene brezen so po celotni jami prekrivane s fino plastjo poplavne ilovice, kar kaže, da je bilo med taljenjem ledenikov kaninsko podzemlje v celoti zalito. To fino plast ilovice najdemo tudi v drugih jamah na podih.

Galerije in tudi aktivni vodni rovi so ponekod presekanji in podrti zaradi neotektonike različnih intenzivnosti. V Domekčevem breznu so na globini 120

metrov našli zelo dobro ohranjene fosile polža, podobnega božjemu voleku. Fosili so zelo verjetno mlajši od triasnih kamnin, ki prekrivajo kaninsko pogorje in so trenutno še v fazi analiziranja.

Raziskave Skalarjevega brezna so pionirsko delo jamarjev v okviru poznavanja in raziskovanja podzemlja Kanina. Zaenkrat je to samo drobec notranjosti tako velike gore, kot je Kanin. V prihodnosti se nam bo ob trdem delu in trudu ta slika jasnila. Drobci bodo povezani v jamski sistem med vhodnimi brezni na podih in izvirnimi jamami v dolini.

ZGODOVINA JAMARSKIH RAZISKAV NA KANINU

400 BREZEN KANINSKEGA POGORJA

LEON DRAME

Kaninsko pogorje, ki je vzhodni del Julijskih Alp, je na zahodu in na severu omejeno z državno mejo z Italijo, na jugu s Soško kotlino in na vzhodu z dolino Krnice.

Na tem območju so se začela jamska raziskovanja leta 1950, ko so na planinskem pohodu na vrh Kanina jamarji raziskali dve jami. Raziskave so se nadaljevale šele leta 1963, ko so jamarji registrirali 30 jam, medtem ko so naslednje leto našli pet novih jam in še leto dni pozneje naslednjih pet. Leta 1966 so raziskali 24 jam in leta 1967 kar 47.

Vse te raziskave so bile vezane na bližino stare planinske kočice Petra Skalarja ter na najbližje zaledje slapa Boke in Glijuna.

Raziskave so se prenehale po letu 1968, ko so jamarji raziskali eno jamo, in se nadaljevale šele leta 1974, ko so na novo registrirali 48 jam. Raziskovali so jih v bližini stare kočice Petra Skalarja in na območju smučišča na Škripih. Leta 1976 so registrirali 25 jam na območju Škripov in pod brunarico SGG Tolmin, ki jim je takrat služila za bivališče. Še leto dni pozneje so na istem območju registrirali prav tako 25 novih jam.

Od leta 1950 do 1976, se pravi v dobrega četrtr stoletja, je bilo na Kaninu registriranih 213 jam, ki jih je raziskovalo Društvo za raziskovanje jam Ljubljana. Raziskave te jamoslovne enote so se po tem letu sicer nadaljevale, vendar jamarji niso oddali zapisnikov raziskav v jamski kataster.

Od leta 1978 do 1981 so na Kaninu raziskovali člani Jamarske sekcije Planinskega društva Tolmin in raziskali šest jam na grebenu Stadorja, Velikega Škrednja in Kope. Leta 1985 so tam začeli raziskovati

še člani Inštituta za raziskovanje krasa Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti iz Postojne, za njimi pa so prišli na kaninsko območje jamarji Jamarskega društva Rakke, Jamarskega odseka Slovenskega planinskega društva Trst, Jamarske sekcije Planinskega društva Tolmin in Jamarskega društva Koper, vsi skupaj pa so registrirali 24 novih jam. Raziskave so se nadaljevale leta 1986, ko so se tem jamoslovnim enotam pridružili še člani Društva za raziskovanje jam Kranj, Društva za raziskovanje jam Luka Čeč iz Postojne, Društva za raziskovanje jam Ribnica, Jamarskega društva Logatec in Speleološkega društva Istra iz Pazina. Vsi skupaj so tedaj registrirali 19 jam.

Že leto dni pozneje so se raziskave nadaljevale; tisto leto so jamarji na novo našli 32, leta 1988 pa 28 jam.

V celoti je zdaj na Kaninu registriranih 321 jam. Med največje uspehe spada seveda odkritje in raziskovanje Skalarjevega brezna, ki je z 911 metri nov jugoslovanski globinski rekord in je skupno delo vseh društev, ki so doslej raziskovala na Kaninu. Veliki uspehi jamarjev na Kaninu so tudi jama King Kong, v kateri so jamarji prišli do globine 260 metrov, Cergolovo brezno (240 metrov vertikalne) in Čo meander (160 metrov).

Vsekakor je treba omeniti raziskave v sedemdesetih letih, ko so jamarji raziskali izvir Velike Boke in v njem preplavali 80 metrov sifona, Malo Boko, kjer so našli in raziskali 1500 metrov rofov, in Srnico, kjer so izmerili 400 metrov rofov.

Število raziskanih jam na Kaninu je vsekakor večje od 321, kolikor jih je zdaj registriranih, saj so jamarji tam zanesljivo našli približno 400 jam, ki so jih sicer izmerili, vendar dokumentacije niso oddali

v kataster Jamarske zveze Slovenije. Veliko je tudi jam, ki so jih jamarji sicer pregledali, vendar jih zaradi razmeroma majhne globine (manj kot deset metrov) sploh niso izmerili.

Slovenski jamarji so izdelali poseben kataster kaninskih jam, v katerem so zapisniki jam po delovnih območjih. Kanin so namreč jamarji že leta 1965 razdelili na delovna območja, in sicer po planinskih poteh, grebenih, jarkih in prelomnicah,

vsako delovno območje pa je označeno s črkami. Jame so označene z delovnim območjem in zaporedno številko, na primer S-19; to je delovno ime jame in je z rdečo barvo, z minijem, narisano ob vhodu. Izdelane so tudi fotografske povečave Temeljne topografskega načrta 1:10 000 na merilo 1:2500, na katerem so vrisane lege vseh raziskanih jam.

Osnovni podatki o teh jamah so vneseni v računalnik «atari».

JAMARSTVO NI SAMO PODZEMNI ALPINIZEM

VOTLE GORE, VOTEL KRAS

TOMAŽ BUKOVEC

Z jamarstvom sem se začel ukvarjati na nenavaden način, ko sva s prijateljem alpinistom želela spoznati podzemni svet v bližini najinega doma. Z alpinistično opremo in brez potrebnega znanja sva se spustila 30, 45, 70 metrov. Sele po več kot pol leta takega jamarstva sva se nato pridružila novomeškimi jamarjem, ki so naju popeljali v plodnejši in predvsem varen način raziskovanja podzemlja.

Ravno najino neznanje me je spodbudilo, da napišem ta članek.

Kako je takrat potekalo najino raziskovanje? Najina obleka je bila primernejša za gore kot za jame, vsaj v začetku. Stane se je na prvo raziskovanje podal kar v novih pumparicah in gozdarjih, jaz pa v trenirki in škornjih. Alpinistične čelade na glavo, baterijske svetilke v roke — in hajd po »dinamiku« v podzemlje! Seveda sva imela tudi alpinistične pasove. Spuščala sva se po »dilferju« in hkrati varovala s prusikovim vozlov. Vzpenjala pa sva se s pomočjo prusikovih vozlov na stopnih zankah. Kljub močnemu nihanju (zaradi dinamika) se je to pokazalo kot hiter način vzpenjanja. Težave so nastopile le v blatnih jamah, saj so prusiki drseli po blatni vrvi. Tudi baterijske svetilke so se pokazale kot pomanjkljive. Po slabih dveh urah nama je popolnoma nov baterijski vložek že odpovedal in sva tako morala imeti vedno rezervne s seboj.

Najina največja napaka je bila, da sva se spuščala po dinamični vrvi, ki sva jo enostavno privezala na vrhu brezna in jo vrgla noter. Ob spuščanju in še bolj ob vzpenjanju pa je prihajalo do trenja vrvi ob steno in sreči se morava zahvaliti, da je vrv vedno zdržala.

In ko sva začela obupavati nad najino opremo in znanjem, sva vzpostavila stik s pravimi jamarji. Dalj so nama pravo opremo, naju naučili opremljati jame in ne nazadnje tudi meriti in risati načrte teh jam.

OSEBNA OPREMA JAMARJA

Slovenski jamarji uporabljamo metodo plezanja po eni vrvi z DED tehniko. Pas je podoben alpinističnemu, imamo posebno kolutno zavoro za spuščanje (s samodejnim ustavljanjem ali brez njega) in dve prižemi, prsno in nožno, za vzpenjanje. Prsna je togo vpeta v pas, nožna pa ima stopno zanko.

Vzpenjanje poteka na naslednji način: vsedemo se v pas (prsna prižema), dvignemo roke in noge (nožna prižema) in se dvignemo. Zopet sedemo, se dvignemo... Kot polž, ki pa pleza tudi 200 metrov na uro. Potem imamo še dodatne vrvice, ki jih imenujemo popkovina. Služijo nam predvsem pri prepenjanju skozi vmesna pritrdišča. Po pravilu mora biti jamar vedno dvojno pripet na vrvi, razen pri spuščanju.

Za razsvetljavo uporabljamo karbidke — acetilenske svetilke. Kljub napredku na tem področju so to še vedno najboljše in najekonomičnejše luči. Celni gorilec je na čeladi, tako da imamo pri plezanju proste roke. Če nam odpove karbidka, imamo še električno svetilko, ki je prav tako na čeladi. Acetilenke zagotavljajo prostorsko svetlobo, medtem ko je baterijska luč bolj točkovna. Z enim polnjenjem zdrže karbidke šest do dvanajst ur, pač odvisno od tipa.

Obleka za jame je bila vedno problem. Sedaj uporabljamo kombinezone, največkrat nepremočljive ali polpremočljive, pod te pa oblečemo posebne podkombinezone. Temperatura se v jamah giblje od 0 pa do 9 stopinj Celzija. Ob dokaj visoki vlagi te tako že ob krajšem mirovanju začne zebsti, pa tudi do podhladitve lahko hitro pride. Ravno zato posvečamo obleki posebno pozornost. Noge ščitijo srednje visoki gumijasti škornji, roke pa močne nepremočljive rokavice z visokimi zapestniki.

OPREMLJANJE JAME

V jamo plezamo po eni vrvi, ki je statična, kar pomeni, da naj bi bil njen raztezek

do 4 odstotke. Kljub modernim materialom pa se vrv ne sme tretji ob steno, saj bi se lahko pretrgala. Tako pripravljamo vmesna pritrdišča na vseh takih mestih, s čimer zmanjšamo trenje na minimum. Pritrdišče izdelamo s pomočjo svedrovca in ploščice, z navadnim klinom ali pa tudi s pomočjo cevastega traku, ki ga obesimo okoli kakega roglja. Svedrovce zabijamo s pomočjo posebnih ročajev, v ekstremno zahtevnih objektih (Skalarjevo brezno) in med reševanju pa z akumulatorskim vrtalnikom. Z njim povečamo hitrost izdelave pritrdišča in tudi varnost, predvsem zato, ker ni več varčevanja s pritrdišči, da o manjšem trudu niti ne govorimo.

Opremo nosimo v posebnih vrečah, ki si jih obesimo na pas. Vreče so nepremočljive in iz gumiranega platna.

Tako kot alpinisti uporabljamo tudi mi podobne vozle. Za opremljanje uporabljamo največkrat osmico, devetko in osmico z dvojno zanko, za podaljševanje vrvi pa vpeljano osmico. Problem z vozli je ta, da močno oslabijo nosilnost vrvi, nekateri celo do 60 odstotkov. Ravno zato je potrebno vozlo posvetiti posebno pozornost. Tehnična komisija pri Jamarski zvezi Slovenije priporoča za uporabo vmesnih pritrdišč osmico z dvojno zanko, seveda na podlagi preizkusov, ki jih opravljajo.

Jamarji v jamah ne le plezamo in hitimo od vhoda do dna in nazaj, ampak opravljamo tudi različne meritve. Za registracijo objekta je namreč potreben opis jame in načrt. To delovno področje pa ni ravno najbolj priljubljeno, saj zahteva dolge ure merjenj po jami, nato pa še dodatne ure

nad papirjem. Vendar le tako lahko predvsem pri večjih objektih dobimo predstavo o tem, kako potekajo rovi, le tako se izognemo podvajanju raziskovanj in le tako svoje moči usmerimo tudi drugam. Naši podatki o objektih, kot tudi pravimo jamam in breznom, se zbirajo v Katastru Jamarske zveze Slovenije in Inštituta za raziskavo krasa. Trenutno je v Sloveniji registriranih 6025 objektov, kar je dokaj visoka številka, vendar v ogromno slovenskih jam človeška noga še ni stopila. Ti podatki v obeh katastroh ne leže brez koristi. Strokovnjaki, speleologi, jih strokovno obdelajo in naše znanje o podzemnem svetu tako postaja vse celovitejše, pa čeprav še vedno majhno.

MERITVE V JAMAH

Merjenje jam je dolgočasno področje, ki pa lahko postane zelo zanimivo, ko pod svinčnikom začne nastajati načrt, ko izračunaš globino, ki si jo dosegel.

Od instrumentov za merjenje uporabljamo v jamah busole (smerni kot), naklonomere (naklonski kot) in merilni trak različnih dolžin. V jami nato po geodetsko vlečemo poligon. Podatke vpisujemo v obrazce, tako da imamo zapisano vizuro, smerni kot, naklonski kot, razdaljo ter širino in višino rova. Natančnost meritev je odvisna od pomembnosti objekta ter od njegove zahtevnosti. Prav gotovo se ni preprosto več ur plaziti in plezati prek brezen in meandrov z merilnimi instrumenti v roki. Iz dobljenih podatkov lahko nato narišemo načrt brezna ali jame. Rišemo tloris in iztegnjeni presek. Presek iztegnemo zaradi

Jurij Andjelič-Jeti si kuha večerjo na bivaku v Skalarjevem breznu Foto: Igor Potočnik

poenostavitve načrta, saj nam dejanski presek ne bi povedal kaj dosti. Zadnja leta je tudi na to področje priskočil na pomoč računalnik. Tako obstaja v Sloveniji program, ki izpelje vse izračune in nato tudi risanje objekta povsem sam.

Izjemno pomemben je računalnik predvsem pri velikih objektih. Načrt Skalarjevega brezna je izdelan kot kombinacija klasičnega in računalniškega načina risanja.

Jamo je potrebno tudi z besedami opisati, ji točno določiti lego, opisati dostop do nje, podati podatke o potrebni opremi, o možnih nadaljevanjih, skratka, potrebno je opisati vse, kar opaziš v jami — od tega, da smo v jami videli več netopirjev do geoloških in drugih podatkov.

Če hočemo najti res globoko jamo, moramo pred tem nujno pregledati nešteto vhodov. Tako se dela na Kaninu, Rogu, Jelovici, Pršivcu ...

JAME IN BREZNA SO ŠE BOLJ OGROŽENA KOT ZEMELJSKA POVRŠINA

ZAVAROVANJE PRED ČLOVEKOM — ZA ČLOVEKA

RADENKO LAZAREVIĆ

V reviji »Zaštita prirode«, glasilu Republiškega zavoda za varstvo narave SR Srbije, je v 39. številki izšel daljši prispevek dr. Radenka Lazarevića, znanstvenega svetnika Inštituta za gozdarstvo in lesno industrijo iz Beograda, pod naslovom »Varstvo speleoloških objektov«. Čeprav se uredništvo Planinskega vestnika z vsemi navedbami in ugovotivami v tem prispevku ne strinja, pač glede na jamarsko in speleološko prakso v Sloveniji, članek in skrajšani obliki ponatiskujemo, predvsem še zaradi opisa praktičnih primerov, do kakršnih v naši republici še ni prišlo. Varni našega podzemlja moramo biti tudi planinci, saj pogosto hodimo po svojih kraških hribih mimo vhodov v brezna, kotlice in še druge kraške oblike, značilne za visokogorski kras. (Op. ur.)

***

Zanimanje za podzemne kraške oblike (jame, brezna itd.) se neprestano veča, in sicer tako v strokovnih kot tudi drugih družbenih strukturah. Povečano zanimanje za spoznavanje podzemnega sveta vse bolj ogroža ta svet in njegove zamotane ekološke sisteme, kar včasih pripelje do njihovega popolnega razpada. Dogaja se isto kot v »nadzemljem svetu«, le s to razliko, da ogrožanje podzemnega sveta nima ekonomskih motivov in opravičil, ampak je predvsem posledica neznanja in malomarnosti.

Človek je uničil stotine in tisoče živalskih in rastlinskih vrst, spremenil videz in fizičnogeografske značilnosti številnih predelov, pri čemer to ni bila vedno stihija ali objestnost, temveč gospodarska nuja in zakonit pojav na določeni ravni civilizacijskega razvoja, neusmiljen boj za obstanek. Obžalujemo lahko te izgubljene vrednote, vendar tega ne moremo obsojati, ker je bil alternativa človek.

Niti eden od teh razlogov ne velja, ko govorimo o podzemskih speleoloških objektih, vsaj za zdaj. Zato je logično, da je treba podzemskim kraškim oblikam posvetiti posebno pozornost, ker tod ne gre za spopad gospodarskih interesov. Spodobilo bi se — vsaj zaradi spoštovanja —, da ohranimo »hišo«, v kateri se je tisočletja človeštvo pripravljalo na svoj skok proti zvezdam, iz carstva teme v carstvo svetlobe in velikanskih dosežkov.

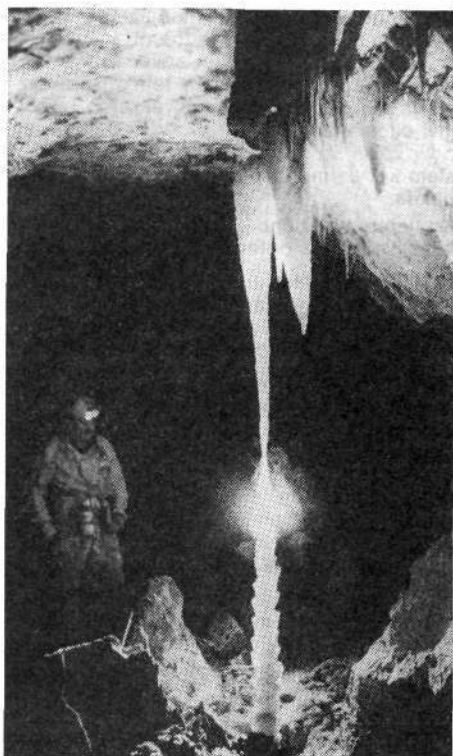
Izmed speleoloških objektov so najpomembnejše jame in brezna. Razlika med njimi je velikanska, posebno še kar zadeva njihovo funkcijo: prve so pomenile dom in življenje, druge propad v prepad in smrt. Prav tako so velike razlike glede stopnje in vrste njihove ogroženosti.

Kar zadeva varstvo, je treba ločiti med tremi skupinami jam: znane, novo odkrite in urejene jame.

ZNANE JAME

V to skupino spadajo jame, ki imajo enega ali več vhodov in ki jih domačini poznajo bodisi v celoti bodisi samo njihove vhodne dele, najpogosteje do tja, do koder sega dnevna svetloba. Ponekod poznajo domačini samo vhode, drugod, na primer v Srbiji, pozna prebivalstvo do vseh podrobnosti vse okoliške jame, celo nekatere njihove dele, v katere je mogoče priti samo z jamarsko opremo. Poleg tega pozna tamkajšnje prebivalstvo tudi nekatere jame, katerih lokacije skriva pred tujci, skrbno zakriva vhode, »za vsak primer« molči o legah, ta skrivnost pa se prenaša iz roda v rod. Sicer pa spodmole pred vhodi v jame uporabljajo predvsem pastirji kot staje za živali.

Izredno spoznavanje jam v vzhodni Srbiji je posledica iskanja zlata, s čimer je v precejšnji meri obremenjeno tamkajšnje prebivalstvo, saj so tod zlatonosne reke (Pek, Timok itd.) in rudniki te drage kovine.

Jamarji odkrijejo takšne lepote, nova podzemna odkritja pa pogosto spodbudijo vandalske pohode po podzemlju, na katerih obiskovalci uničijo vse jamsko okrasje

Strokovnjaki-speleologi različno dobro poznajo speleološke objekte. V nekaterih predelih, na primer v Sloveniji, jamarji poznajo največji del speleološkega fonda in ponekod še celo več jam kot krajevno prebivalstvo, v drugih predelih pa se to razmerje spremeni v škodo jamarjev.

Večina speleoloških objektov, ki so jamarjem znani, je preiskana in o njih obstaja določena dokumentacija, za nekatere pa je znana samo lokacija. V nekaterih republikah obstajajo centralni katastri, na primer v Sloveniji, drugod pa le delni.

Znane jame so bile stoletja pod človekovim udarom in so zato vse v različni meri poškodovane, uničene. Poškodbe so najpogostejše mehanske, redkeje kemične, vendar je v glavnem le redkokje ogrožen obstoječi naravni ekosistem.

Pod mehanskimi poškodbami razumemo lomljenje kapnikov, najpogostejše vitkih stalagmitov in nižjih stalaktitov. Ljudje so to škodo najpogostejše naredili iz objestnosti in neznanja. Polomljen jamski nakit so potem najpogostejše pustili v jami. Najbolj so poškodovane lahko dostopne jame v bližini naselij in pašnikov.

Z razvojem turizma in »spominkarstva« pa jamski nakit ljudje vse pogostejše odnašajo — tako tistega, ki so ga našli na tleh, kot

onega, ki so ga sami polomili. Nekatera jame so tako popolnoma »očiščene«. Izmed bolj znanih jam je utrpela največjo škodo Čeremošnja pri Kučevu, ker so se zgodaj odločili, da jo bodo uredili (leta 1953), šele veliko pozneje pa so jo v resnici uredili za turistične obiske (leta 1980).

KAKO ZAPRETI JAMO?

Kemične poškodbe so bile najpogostejše povzročene zaradi kurjenja ognjev pred jamskimi vhodi ali v vhodnih dvoranah in zaradi kurjenja smolnatih bakel in v največjem času sežiganja avtomobilskih gum, kar daje dolgotrajno in dovolj močno svetlobo za ogled jame.

Posebno so ogrožene aktivne ponorne jame, predvsem zaradi onesnaženih in zastrupljenih vodâ, ki pritečejo iz industrijskih obratov in naselij. Takšno usodo so doživele tudi ene od naših in svetovno najbolj znanih jam — Škocjanske jame. Stanje je zdaj nekoliko boljše, kot je bilo pred nekaj leti, vendar še vedno ni zadovoljivo.

Drug primer je Čadžava pečina, ena od Resanovačkih pečin v okolici Bosanskega Grahova. V jamo so stoletja dolgo hodili pastirji in krajani z bakljami, pastirji so kurili ognje v vhodnem spodmolu, za Božič in Veliko noč pa so tam vrteli različne. Zato je jama skupaj z jamskim nakitom črna in sajasta kot dimnik, kot dimnikarji pa so bili tudi jamarji, ko so natančneje izmerili to jamo.

Morebiti se zdi nenavadno, vendar je uničevanje in odnašanje jamskega okrasja premo sorazmerno z jamskimi raziskavami in odkritji. To posebno velja za predele, kjer so jame tabu in kjer se jih še vedno bojijo. Toda brž ko jamska skupina jama razišče, številnih domačinov ni več strah jamske teme, otresejo se pred sodkov in praznoverja ter v skupinah obiskujejo jamo, tedaj pa kdo ve zakaj lomijo jamski nakit.

Kaj naj bi naredili, da bi učinkovito zavarovali znane jame? To je prazaprav težko, ker objestnežev ne zaustavijo niti težka kovinska vrata, stalni čuvaji pa so izredno draga rešitev. Tukaj očitno pomaga samo prosvetljevanje že od mladih nog, kar pa je seveda dolgotrajna naloga. Ta trenutek znanih jam ni mogoče učinkovito zavarovati pred uničevanjem.

NOVO ODKRITE JAME

Ker novo odkrite jame zbujaajo kar največje zanimanje okolja, so še bolj ogrožene kot znane jame. To je mogoče videti v Mandini pečini pri Zlotu, ki so jo odkrili leta 1976, in sicer z ročnim orodjem in razstrelivom.

Takoj ko so vhod dovolj razširili, so jamo zaprli s kovinskimi vrati, imenovali pa so jo po Vladimirju Mandiču-Mandi, speleo-

logu iz Valjeva, ki je izgubil življenje na Durmitorju leta 1972. Vendar so ključavnico ljudje kmalu razbili in neznani »raziskovalci« — »lovci na zlato« so v jamo prinesli visoko okleščeno bukev, ki so jo prenašali po jami in jim je služila kot lestev, s pomočjo katere so »raziskali« vsak kotiček tega podzemlja. Pri tem so poškodovali veliko jamskega nakita in na posled odnesli najlepši stalagmit v jami, Diamantno iglo, ki naj bi bila jamski zaščitni znak in simbol. Vse to so naredili ne glede na to, da je bila jama za obiskovalce vedno zaprta.

Na podlagi te grenke izkušnje pridemo do absurdnega zaključka, da ne bi smeli odkrivati novih jam, če ni pogojev, da bi jih takoj učinkovito zavarovali, se pravi uredili za turistične obiske ali jim dodelili stalnega čuvaja. Če pa bi jih že odkrili in ni pogojev, da bi jih zavarovali, bi jih bilo treba v čim krajšem času raziskati, nato pa vhod zapreti z velikimi skalnimi bloki, ki bi razorožili vsakega novega »raziskovalca«. Takšen ukrep je upravičen tudi s stališča zavarovanja obstoječega ekosistema. Ta ukrep so uspešno preizkusili ob odkritju novega vhoda v Rajkovo pečino pri Majdanpeku. Ko so jamo nehali raziskovati, so vhod zadelali s približno dvema kubikoma skalnih blokov in tako je bila jama zavarovana od avgusta 1974 do marca 1975, ko so jo začeli turistično urejati.

Logično bi bilo, da so urejene jame hkrati tudi najbolj zavarovane. Vendar ni vedno tako. Ko je jama urejena v turistične in

drugačne namene, je manjša nevarnost pred mehanskimi poškodbami v njej, razen ob poti, vendar je povečana nevarnost, da se bodo porušila tamkajšnja razmerja, se pravi poseben in skrajno občutljiv ekosistem. Poudariti je treba, da so novi vplivi še nevarnejši za speleološki sistem kot so mehanske poškodbe jamskega nakita.

Ko jamo turistično uredijo, lahko to različno vpliva na dotedanje naravne pogoje:

- lahko ureditev nima nikakršnih vplivov in ne spremeni naravnega okolja, kar je najpogostejše pri velikih in hidrološko aktivnih jamah (Postojnska jama, Škocjanske jame);

- ureditev ima lahko velike škodljive posledice, kar velja predvsem za manjše in hidrološko neaktivne jame; v Resavski pečini se je, na primer, po turistični otvoritvi temperatura zraka povečala za dve do tri stopinje, relativna vlažnost zraka pa se je zmanjšala za 20 do 25 odstotkov, kar je v jami povzročilo veliko škodo;

- ureditev lahko celo izboljša razmere ali popravi zrahljane naravne pogoje (Lazareva pečina, Vernjickica, Ceremošnjaja).

Spremembe naravnih pogojev nastanejo v urejenih jamah predvsem zato, ker urejevalci ne poznajo dovolj jamskih sistemov, njihovih posebnosti ter izredno krhkega in dinamičnega ravnovesja med vsemi tamkajšnjimi dejavniki. Zato jamske objekte projektirajo in urejajo brez poslušanja, hkrati z okoljem na površju zemlje in z objekti, ki jih je zgradil človek. Najpogostejše so speleološki objekti ogroženi zaradi neustrezne ureditve vhoda in izhoda (če ima

Čeprav vemo ...

jama dva vhoda ali pa drugega umetno naredijo) ter neustrezne izbire in postavljanja svetil.

POPOLNOMA DEGRADIRANI JAMI

Za ilustracijo naj navedemo Resavsko pečino in Vernjikico.

Resavska pečina je prva urejena jama v Srbiji (leta 1972). Projekt za turistično ureditev jame je izdelal Energoprojekt iz Beograda, investitor in upravljalac pa je bila gostinska organizacija iz Velike Plane.

Pri ureditvi te jame so naredili obe omejnjeni napaki: neprimerno so projektirali vhod in izhod ter neustrezno postavili svetila. Preden so jo začeli turistično urediti, je imela jama en sam vhod, ko pa so jo urejali, so zvrtili še eno odprtino, izhod, kar je povzročilo velikanske škodljive posledice. Po jami so razpostavili klasične luči — žarnice z žarečo nitko, pri katerih je svetlobni učinek manjši od toplotnega. Ker so luči bolj ogrevale kot osvetljevale (na več mestih je bilo steklo, ki je pokrivalo reflektorje, zaradi vročine deformirano ali je popokalo), je prišlo do zvišanja temperature in zaradi tega do zmanjšanja relative vlage zraka v jami. Posledica tega je bilo sušenje jamskega nakita, tam, kjer je bilo več tekoče in curljajoče vode, pa so voda, toplota in svetloba povzročili rast alg, mahu, praproti in drugih nižjih rastlin. Zelene rastline so se pojavile celo na stenah in nakitu, ki je bilo do deset metrov daleč od osvetljenih kapnikov, če je bil reflektor tako usmerjen.

Sušenje kapnikov, prekinjen proces odlaganja karbonatnih snovi, pojav zelenih rastlin, velika temperaturna nihanja med letom in celo erozija zaradi mraza v vhodnem delu jame in v Koralnem kanalu, to so procesi, ki so degradirali ta ekosistem in ga pripeljali do propada.

Da bi zavarovali jamski ekosistem in zmanjšali stroške, mora biti luč v jami razdeljena na sektorje. V Resavski pečini je bilo sicer sedem sektorjev, ki jih je bilo mogoče prižigati in ugašati, ko so šli obiskovalci mimo, medtem ko so bili drugi deli jame temni, vendar je bila taka napeljava že zdavnaj pokvarjena, tako da je med vsakim obiskom jame morala goreti vsa jamska razsvetljava, kar je trajalo 30 do 40 minut, te razsvetljave pa je bilo za več kot sto kilovatov. To je seveda vplivalo na ogrevanje jame in na rast zelenih rastlin; jama je bila popolnoma izsušena in brez življenja in kapniki so delovali kot kulise, tako da je bilo vse skupaj videti, kot da bi bilo umetno narejeno.

Na pobudo delovne organizacije za trgovino, gostinstvo in turizem »Proleter-Resavska pečina« sem izdelal projekt za rekonstrukcijo osvetlitve, ki so jo opravili februarja leta 1987. Fluorescenčne in halogenske luči so postavili po jami smotrneje,

popravili so spet sektorske prekinjevalce — in jama spet postaja stara Resavska pečina.

Podobno je bilo tudi v Vernjikici, eni od Zlotskih pečin, ki je bila popolnoma degradirana, potem ko so poleg naravnega uredili še en vhod v jamo, zaradi česar so bile v jami velikanske temperaturne razlike med poletjem in zimo in hudi prepihi, veter pa je odnašal vodno paro in zniževal relativno vlažnost, tako da so kapniki popolnoma nehali rasti. Ko so spet nekako upostavili naravno stanje, se je mikroklima spet začela spreminjati.

ZAVAROVANJE BREZEN

Brezna so v glavnem navpični jamski objekti, kamor najpogosteje ni mogoče priti brez posebne jamarske opreme in ustreznega znanja. Njihovo odstopanje od vertikalne je lahko različno, poleg tega pa so lahko najrazličnejše kombinirana z vodoravnimi rovi in dvoranami.

Brezna so imela v zgodovini neslavno vlogo in so okoliškemu prebivalstvu vlivala strah v kosti. V brezni kot objekti eksekucije se je končalo veliko človeških življenj, posebno še v vojnih viharah in še posebno v drugi svetovni vojni. V brezni so končali tudi samomorilci, brezna skrivajo skrivnosti sosedskih obračunov. V brezni mečejo poginule domače živali in vse drugo, kar je odveč kmečkemu gospodinjstvu.

Zato so brezna najbolj onesnaženi jamski objekti, ki jih je včasih zaradi tega prav težko raziskati. Še huje pa je, da so zaradi tega ogrožene podzemne vode, ki tečejo na dnu brezni ali še globlje, kar ogroža prebivalstvo, ki uporablja izvirno vodo, za katero ne vedo, od kod priteka.

Kot je mogoče videti, razumemo pod varstvom brezni predvsem varovanje pred onesnaževanjem oziroma varstvo kakovosti vode in šele potem takšno zavarovanje, da v jamski prepadi ne bi mogli pasti ljudje in živali. To je bistvena razlika med varovanjem jam in brezni.

Varstvo brezni naj bi bilo zasnovano na vzgojnih in administrativnih ukrepih in v široki akciji, ki naj bi se začela že pri otrocih v zgodnji mladosti. Tiste pa, ki bi se pregrešili proti tej elementarni logiki, bi morali strogo kaznovati.

Jame in brezna bi morali torej zavarovati pred človekom — za človeka.

(Zaštita prirode)

Na septembrski seji Izvršnega odbora Planinske zveze Slovenije so določili članarino PZS za tiste, ki je letos še niso plačali. Kdor jo bo plačal oktobra, bo znašala za člane 80 000, za mladince 40 000 in za pionirje 20 000 dinarjev, zadnja dva meseca v letu pa utegne biti še višja. Sicer pa je večina planincev takointako članarino že zdavnaj poravnala.

DRAGI STARI IN NOVI RAČUNI

DUŠAN NOVAK

Delegat iz Celja zameri strokovnjakom, da silijo prebivalce piti podtalnico. Če je tu v ozadju zgolj nerazgledanost, bi kazalo poudariti, da so (bile) podzemeljske vode v prodnih rezervoarjih med najbolj kakovostnimi in se iz teh rezervoarjev oskrbuje s pitno vodo prebivalstvo tudi še drugod v Evropi in Severni Ameriki.

Ker pa so ti rezervoarji po pravilu ravnine, kot pri nas Ljubljanska kotlina, Dravsko polje, Celjska kotlina itd., vanje pritiska vsa različna struktura in kmetijstvo. Ko popuste meje zadrževanja onesnaževanja, občutimo, kakšne so posledice.

Porabnik pa ima svoje zahteve: da je dovolj vode na voljo, da je kakovostna in da je blizu kraja porabe. Dolgi cevovodi so dragi, plačati pa jih mora porabnik v ceni vode.

V naših goratih krajih je le malo izdatnih virov in še ti so povečini v zakraselih masivih. Znano pa je, kakšen je pretok vode v zakraselem svetu: vodne količine se hitro spreminjajo, kakovost je prav tako spremenljiva in voda je zelo podvržena onesnaževanju.

Take so tudi razmere v naših Alpah, na območju Julijskih in Savinjskih Alp. Vse to območje je zgrajeno iz karbonatnih kamnin, ki so globoko zakrasele.

V ta svet nezadržno prodira turizem s svojimi negativnimi posledicami, z negativnimi vplivi gradnje in povečevanja koč, s hoteli, žičnicami, smučišči, z naselji počitniških hišic itd.

Kraška podzemeljska voda se pri hitrem pretakanju po razpokah ne prečiščuje, nečistoče hitro odteka po razpokah do bližnjih izvirov v dolinah. Te izvire pa bi seveda hoteli zajemati za oskrbo širokega slovenskega prostora z vodo.

GREZNICE BREZ DNA

Kaj si na primer obetamo od Bistrice v Vratih? Po količini je vode resda kar dovolj, dolina pa sodi v okvir Triglavskega narodnega parka. Ob potoku poteka dokaj prometna cesta do Aljaževega doma; motorni promet je kar gost, vozijo avtobusi, pri Domu so parkirišča in možnosti za taborjenje brez urejenih sanitarij, želijo širiti tudi druge zmožljivosti. Vse to je le nekaj desetnih metrov nad izvirov Bistrice na Turkovi planini. Vse nečistoče, ki niso ravno nedolžne, prodirajo skozi naplavino proti izvirov.

Izpod Stene izvira potok, ki nekaj nad Domom ponikne. Za ta potok je dokazano, da se napaja iz območja ledenika, kar pomeni, da ga tudi prenovljeni Triglavski

dom »bogati« z odtekanjem svoje greznice, ki seveda nima dna in se prazni kar v razpoke...

Tudi to je še dodatek h kakovosti izvira Bistrice.

Idealno bi bilo, če bi cesto do Doma zaprli za motorni promet in dovolili le tri, štiri vožnje avtobusa, kar naj bi bil tudi oskrbni prevoz za obe turistični postojanki. Koč naj bi ne širili, urediti bi morali kanalizacijo. Vse drugo, kampiranje in parkiranje, naj ostane na robu Mojstrane, za kar je tam dovolj prostora.

To ni edini primer iz Alp. Onesnažen je menda celo že izvir Soče. Odkod le? V njenem zaledju je Vršič, kmalu pa priteka v Sočo tudi onesnažena voda iz Rabeljskega rudnika.

Onesnažena so Triglavska jezera, prizadeto in ogroženo je tudi Bohinjsko jezero. Za oskrbo z vodo zelo perspektivno območje Voj je tudi pod udarom.

Center na Kravcu in območja počitniških hišic seveda ne vplivajo pozitivno na zajetje pitne vode za velik del spodnjegorenjske ravnine.

In tako dalje in tako naprej!

Kaj torej storiti? Če lahko še kaj rešimo, lahko rečemo, da je treba omejevati prodiranje turističnih gradenj v gore, nad izvire, vsekakor pa je treba podrobneje poznati podzemeljske poti vode. Pri tem se je treba zavedati, da res nimamo več veliko dobre vode.

TURIZEM NA VRHOVIH

Tudi drugačen del Alp, Pohorje, ni povsem brez pomena za oskrbo s pitno vodo. To območje ima dovolj vode in celo naseljenost ni prevelika, da te vode za oskrbo obrobni območij ne bi mogli izkoristiti. Vendar se tudi tu pojavlja turizem: Areh, Trije kralji, Rogla, Kope...

Vse po vrhovih! Dostopne ceste so občasno zelo prometne tudi zaradi intenzivnega gozdarjenja. Turistični in drugi objekti imajo seveda greznice, katerih vode se iztekajo v konstantnem potoku v bližnjo grapo. Seveda v bližini in v vplivnem območju takega centra ni več možnosti za kakovostno vodo. Inšpektor kakopak predpisuje nepropustno greznico, kot da je to rešitev. Toda potoki so onesnaženi že od samega izvira, saj je mogoče dobiti lokacijo za gradnjo hiše prav na izvirov...

Bojim se, da je že kar pozno za razmišljanje, kaj sedaj. Prihajajo že računi za včerajšnje napake, za napačne ocene načrtov, ki so bili videti tako idealni. In računi so dragi. Le kdo jih je dolžan plačevati?

ZASEDALA JE MLADINSKA KOMISIJA UIAA

MEDNARODNA SKRB ZA MLADE

TOMAŽ VRHOVEC

Mladinska komisija Mednarodne zveze gorniških združenj UIAA je imela svoje letošnje zasedanje med 9. in 11. junijem v dolini Villnoess na Južnem Tirolskem v mladinski gorski koči Južnotirolskega planinskega združenja AVS na nadmorski višini okoli 1500 metrov. Na seji so sodelovali predstavniki SAC (Švica), DAV (ZR Nemčija), VAVOe (Avstrija), AVS (Južna Tirolska), CAI (Italija), FEM (Španija), PZJ (Jugoslavija), EEOS (Grčija) in CAF (Francija). V prijetnem okolju mladinske gorske kočje (koča je nadzidek združnega hleva na planini Zans, obsega skupna ležišča in jedilnico) pod mogočnimi ojstricami skupine Geisler (Sas Rigalis, Furchetta) je MK UIAA obravnavala cilje svojega delovanja, aktivnost v tekočem letu, skupne akcije za leti 1990 in 1991 in projekt Mediadata.

CILJI DELOVANJA MK UIAA

Mladinska komisija UIAA si bo kot skupnost nacionalnih mladinskih planinskih organizacij prizadevala, da bi na mednarodni ravni uresničili naslednje skupne cilje:

1. Spodbujanje mednarodnih srečanj z namenom,

— da bi mladi planinci spoznali dežele in ljudi v drugih državah in različnih družbenih sistemih,

— da bi mladi planinci opustili predsodke pred tujimi kulturami in drugačnimi načini življenja,

— da bi mladi planinci dobili širok pregled nad socialnimi in družbenimi razmerami, v katerih živijo njihovi vrstniki v drugih deželah,

— da bi se med mladimi planinci krepil občutek vrednot miroljubnega sožitja.

2. Spodbujanje ekološko ozaveščene vzgoje mladih planincev za odgovorno ravnanje z okoljem.

3. Vpogled v ekonomsko ekološke razmere in probleme gorskega sveta v posameznih deželah.

4. Predstavitev in spoznavanje poudarkov v gorniškem izobraževanju in vzgoji posameznih planinskih zvez, spoznavanje metod dela in izmenjava izkušenj s področja metodike gorniške vzgoje.

5. Spodbujanje takšnega gorništvja v svetovnih visokih gorstvih, ki bo v sožitju s tamkajšnjim okoljem in družbo.

AKCIJE MK UIAA

V letošnjem letu so bile štiri akcije pod okriljem MK UIAA; med njimi posebej omenjam mednarodni tabor cicibanov-planincev, ki ga je za PZJ pripravila MK PZS.

Tabor je bil avgusta na Planini pri Jezeru. Za prihodnje leto so planinske organizacije najavile celo vrsto mednarodnih planinskih prireditev za vse starostne in kakovostne skupine. V letu 1990 bo februarja DAV pripravil turnosmučarski teden za pionirje med 10 in 15 leti, CAI v juliju za isto starostno stopnjo teden potepanja po gorah, AVS proti koncu julija srečanje mladih plezalcev (17 do 25 let), DAV pa bo poleti pripravil dvojno akcijo — mednarodni počitniški tabor (starost od 14 do 21 let) in tematsko delavnico — simpozij za mladinske vodnike.

Izoblikoval se je tudi program za leto 1991. V tem letu bo turnosmučarski teden za mlade pripravil CAF (14 do 20 let), srečanje mladih plezalcev EOOS, VAVOe bo pripravil srečanje pionirjev, posvečeno igram v planinski skupini, SAC bo pripravil za mladince med 15. in 20. letom teden visokogorskega in ledeniškega gorništvja, AVS bo priredila mednarodno ekološko delovno akcijo, CAF pa bo priredil mednarodni mladinski trekning v Maroko.

Poleg mednarodnih srečanj bodo tudi v prihodnjih letih (tako kot že do sedaj) bilateralne izmenjave med posameznimi planinskimi zvezami. V okviru mednarodnih srečanj in izmenjav bodo tudi v prihodnje sodelovali predstavniki PZS.

MK UIAA je sprožila akcijo, v okviru katere naj bi poskušali ugotoviti, kdo vse se v deželah, iz katerih so planinske zveze, ukvarja z izdajanjem, zbiranjem in razširjanjem planinske vzgojne literature in filmov s tega področja. V ta namen bo izdelan poseben vprašalnik, koordinator te akcije pa je PZS v imenu PZJ.

V prihodnjem letu bo MK UIAA zasedala skupaj s Komisijo UIAA za varstvo gorske narave. Namen skupnega zasedanja bo zbuditi mednarodno pozornost za zaščito pogorja Olimp v Grčiji pred predvideno zimskošportno komercializacijo.

Po sklepu izvršnega odbora PZS znaša naročnina na Planinski vestnik za letošnje zadnje četrtletje 100 000 dinarjev. Tistih, ki so celoletno naročnino že plačali, se to takointako ne tiče, za tiste, ki jo plačujejo sproti, pa velja ta znesek do konca oktobra, medtem ko bo pozneje ta vsota valorizirana z rastjo maloprodajnih cen pri nas. 100 000 dinarjev je zdaj precej denarja, do konca oktobra pa bo že bistveno manj.

REŠEVALCI, ZDRAVNIKI IN LETALCI

PAVLE ŠEGULA

Oktobra 1988 je v Švici zborovala Mednarodna komisija za reševanje v gorah (IKAR) s svojimi strokovnimi podkomisijami. O delu podkomisije za plazove smo že poročali, tokrat naše poročilo posvečamo delu drugih podkomisij.

Podkomisija za tehniko reševanja in opremo je razpravljala o nesrečah v gorah, kot so jih predložili delegati trinajstih gorskih reševalnih organizacij v okviru IKAR. Veliko delo opravlja 31 450 reševalcev-članov 1605 postaj gorske reševalne službe. Ti so opravili okrog 25 000 akcij in oskrbeli približno enako število ponesrečencev.

Kljub vse boljši opremi, boljši obveščeni in večjemu znanju gornikov vseh vrst nesreče ne izostajajo; poznavalci zatrjujejo, da je pogost vzrok neustrezna uporaba vrvi in varovanja in da prizadeti pogosto ne uporabljajo čelade in drugih zaščitnih pripomočkov.

Podkomisija že nekaj let podpira zamisel, da bi tudi planinci uporabljali radijske naprave za klic v sili. Tako bi stalne službe v dolini takoj po nesreči zvedele za dogodek in ugotovile približno nahajališče ponesrečenca, kar bi bistveno pospešilo reševanje. V tej zvezi strokovnjaki in reševalci opozarjajo na združeno evropsko oziroma svetovno akcijo, saj je potrebna enotna valovna dolžina radijskih naprav. Optimisti se boje, da bodo večja ovira razmeroma veliki stroški za stalno službo ter postavitve in vzdrževanje ustreznih radijskih omrežij in naprav.

Precej pozornosti so člani podkomisije posvetili novostim pri napravah za reševanje, zlasti novim francoskim gorskim nosilom.

POVEZAVE MED IKAR IN UIAA

Zdravniki IKAR so obravnavali zanimiva strokovna in organizacijska vprašanja.

V okviru poročila s kongresa gorske medicine v Davosu so bili poučni podatki o ukrepih pri podhladitvi in omrzlinah ter o načinu oskrbe na kraju nesreče in v bolnišnici.

Poročali so o pojavih višinske bolezni, ki se v višinah nad 2800 metrov tako ali drugače loti kar vsakega četrtega planinca.

Fiziologi svare člane odprav, ki osvajajo najvišjih 14 vrhov našega planeta: daljše zadrževanje v višini nad 8000 metrov je, kot kaže, zelo nevarno in škodljivo.

Poudarjajo, da naj prvo medicinsko pomoč ponesrečencu na kraju nesreče dá zdravnik — gorski reševalec. To bi zanesljivo zmanjšalo smrtnost, pa tudi posledice pri preživelih bi bile manjše.

Priporočajo, naj delo v dolinskih reševalnih postajah opravlja izšolano, poklicno osebje.

S problemi medicine v gorah se ukvarja tudi zdravniška komisija Mednarodne unije planinskih združenj (UIAA). To zahteva več sodelovanja med zdravniki IKAR in UIAA in smotno delitev dela. Ustrezno se bodo zdravniki IKAR ukvarjali predvsem s preventivo in medicinsko prvo pomočjo ponesrečencu do trenutka, ko ga prevzame v oskrbo zdravstvena ustanova v dolini. Zdravniki UIAA pa se bodo posvečali temeljnim raziskavam ter vprašanjem fiziologije v velikih višinah.

KATERI HELIKOPTER JE NAJBOLJŠI

Letalci-delegati podkomisije za letalsko reševanje IKAR so med drugim govorili o izkušnjah enodnevnih vaje v Zermattu, kjer so z različnimi helikopterji reševali neposredno iz stene.

Posebej so razpravljali o možnostih nabave dobrega reševalnega helikopterja.

Slovita Alouette 3 je še danes zelo priljubljena, vendar pa jo proizvajalec počasi, kot amortizirano, umika s tržišča.

Letalci-reševalci se sprašujejo, kateri stroj naj jo nadomesti; na seji so v ta namen kritično obravnavali tri tipe helikopterjev.

Dauphin lahko leti eno uro s štirimi osebami na krovu in doseže največjo operativno višino 2500 metrov.

BK 117 brez težav lebdi na višini 4500 metrov, obnese se pri delu z vitlom, je prostoren. Motijo nevarne in neprijetne vibracije.

A 109 K je zelo zmogljiv in gospodaren. Vibracij skoraj ni zaznati, neugodna je majhna kabina.

Udeleženci seje so kar najbolj skrbno prisluhnili številnim poročilom o nezgodah helikopterjev med reševalnimi poletji. Če se omejimo na najnujnejše, bi kazalo omeniti naslednje:

Letenje in reševanje s helikopterji v gorah je praviloma zahtevna, tvegana in nevarna naloga. Težavnost se izredno poveča med letenjem ob umetni svetlobi, v megli in oblakih. Velika ovira je veter, ki je lahko usoden zlasti pri reševanju v stenih. Usodne so lahko žične vrvi žičnic in visokogorskih elektroodvodov, dosti je še drugih razlogov, na primer neznanje, pomanjkljiva spretnost ali napaka reševalca-letalca. Znan pa je celo primer, da je helikopter obstrelil zlikovec z lovsko puško in ga poškodoval.

Kjer so reševalci-letalci prostovoljci, ki jim to delo ni poklic, je njihovo spretnost treba doseči z vajami in trenajznimi poletji.

VREMŠČICA BREZ KOČE, VREMŠČICA S KOČO?

MED METULJI IN JAGODAMI

Vračala sva se z morja; iz Crikvenice sva odšla malo po osmi, takoj po zajtrku, in v Pivko sva se pripeljala okrog desete ure. Tam nekje je bila Vremščica, ki nama je v tem delu transverzalne poti še manjkala. S ceste proti Neverkam sva jo kmalu zagledala. Nič drugega ni mogel biti tisti široki, enakomerno napeti hrbet, kot ravno Vremščica. Kažipotov ali tabel ni nobenih, tako da se mora človek zanašati zgolj na svoje občutke. Tik preden cesta zavije na Kal, pa je vendar na nekem drevesu smerokaz, ki kaže naravnost v hrib. Tu sva parkirala, se preoblekla in se zagrizla v hrib.

Mene so strašansko mikale jagode, ki so rasle na obeh straneh poti, a Jože me je priganjal in mi kazal z oblačnimi ohlipi prekrito nebo.

»Dež bo! Pohitiva! Samo poglej te oblake!« A obljubil mi je, da me bo nazaj grede, če bo vreme še držalo, pustil med gozdnimi dobrotami neomejeno dolgo.

Bilo je vroče in soparno, a na srečo vodi pot dolgo po gozdu, le zgornji del Vremščice je travnat in gol. Ko sva stopila iz objema gozda, sva videla, da z dežjem ne bo nič: oblaki so se umaknili, sončna soparica je migotala nad pokrajino in jo ovijala kot s tenko kopreno. Ustavila sva se in občudovala skoraj meter visoke rože, nekakšne lilije, pa žametno rdeče turške nageljne, ranjak z naščeperjenimi rumenimi glavicami in ponižne bele ivanjščice. Na vsakem drugem cvetu se je zibal metulj. Metulj pri metulju — pisani, beli, rumeni, svetlo modri. Letali so okrog naju, nama sedali na ramena in spet vzletali na cvetove.

Po poldrugi uri zložne hoje sva dospela na vrh (1026 m). Tam stoji kamen, na katerem je orientacijska plošča z označenimi smermi do okoliških vrhov — Nanosa, Snežnika, Slavnika, Sv. Trojice in drugih. Odprla sva skrinjico z žigom in na notranji strani pokrova ugledala celo kolonijo pikapolonic. Vse se nama je zasmjalo: toliko sreče na kupu pa še ne!

Užila sva še nekaj časa v razgledovanju naokoli. Osojna pobočja imajo gozdove, prisojna pa pašnike in senožeti. Vroče je bilo, suh zrak, napolnjen z vonjem neznanih rož in trav, se je dvigal s tal.

Potem sva se počasi mimo vseh prelepih rož in metuljev vrnila do gozda. Kako prav je, da še imamo take kraje in koticke, ki so tako neokrnjeni in neomadeževani, kot je Vremščica! Predvidena gradnja planinskega doma bo to podobo verjetno precej spremenila.

V gozdu je sanjala tihota. Ob poti so rasle jagode, nekaj korakov od poti, po ja-

sah in med grmovjem, so rdele v celih le-hah. Snela sem si klobuček z glave in jih nabirala vanj. Najboljše pa so seveda tiste, ki gredo s stebelca naravnost v usta. Dol sva hodila dvakrat dlje kot gor.

Med mnogimi lepimi, še lepšimi in nepozabnimi gorami mi bo Vremščica ostala v spominu po nešteti metuljih in pojedini z jagodami.

Ivanka Korošec

OŠTARIJA NA VREMŠČICI?

Pri nas si zadnje čase polnimo usta s pluralizmom, demokracijo in svobodo, vse skupaj pa je eno samo sprenevedanje. Če so se že odločili za gradnjo koč na Vremščici, naj lepo jasno povedo, da bo tam gostilna s prenočišči in naj se pri tem ne sklicujejo na pojme, kot so planinstvo, gorništvu, približanje narave delovnemu človeku, ovrednotenje nerazvitih krajev in kar je še podobnega. Takih fraz smo nekateri več kot siti.

V vzhičenosti »slovenske pomladi« je seveda tudi pojem slovenstva dobrodošel, da prepričaš javno mnenje o potrebi takega posega. Prepričan sem in trdim, da je odpiranje »oštarije« na Vremščici pojav prostorskega raznarodovanja, če se pri tem ne prepričamo tistih, ki bodo iz Trsta prihajali na pršut, sir in teran. Še bolj se bodo tam čutili gospode, ki so prišli razdeljevati miloščino gostoljubnim Kraševcem, še bolj se bodo širokoustili, da so pravzaprav prišli na svoje, kot sta se prejšnji teden samovšečno izrazila dva italijanska Tržačana nekemu Milančanu celo pod Prehodavci. Pa bo kdo rekel, da je vendar Vremščica itak dosegljiva vsem in je gradnja objekta kvečjemu izboljšanje ponudbe. Seveda je to res, vendar je kakovost obiska drugačna. Tisti, ki hodimo po kucjih z nahrbtnikom, se doslej nismo čutili odtujene in celo osramočene pred tistimi, ki se navadno okoli drugih gostišč in restavracij potikajo v špičakih, ker so se nad gozdno mejo pripeljali v klimatiziranih mercedesih.

Ovrednotimo najprej to, kar že obstaja, kar je že bilo zgrajeno in propada zaradi naše muhavosti, nesposobnosti, komodnosti in končno, ker se ni izkazalo kot neobhodna potreba! Za zadnji primer mislim na Iztokovo kočjo pod Golaki, sicer pa na planinsko sramoto v Trenti z zaprtim Zlatorogom. Kaj naj pa to zanima sežanske planince? Saj nista objekta na njihovem ob-

močju! Ravno za to gre. Za vrtičkanje, za tri Slovence in štiri društva, kot smo po izročilu navajeni. Kaj šele, da bi se Tolminci, Novogoričani, Sežanci, Goričani in Tržačani iz vseh slavnih planinskih društev domenili in poskrbeli, da se lahko člani in nečlani ustavijo v Trenti, kadar se vračajo z gora, in jih ne mečejo kot garjave pse iz restavracije Orel, kot se je zgodilo konec letošnjega julija. Ali pa gre v primeru Vremščice spet za zavestno ali podzavestno potrebo po alkoholnem aufbiksanju v zaprti družbi na Silvestrovo, 1. maj in 29. november. Pa brez zamere, izkušnja pač uči! In prosim, prihranite mi dodatek, da je taka gradnja tudi v skladu s potrebami splošnega ljudskega odpora! V zasnovi SLO sem tudi sam prepričan, če je ne uporabljamo v primerih, ko naj stara teta dobi dotacijo za počitnice v Vrsarju, ker bo s tem odpornejša v enoti Civilne zaščite.

Potem je še tu transverzala. Ne bom pisal v imenu vseh mogočih transverzalcov, ker nisem med njimi opravil ankete. Oporekam pa komurkoli izmed načrtovalcev, da po svoje govori v imenu vseh. Mene in nekatero iz planinskih vrst, ki jih poznam, naj pustijo izven svojih razlag. Ko sem pred več kot dvajsetimi leti prvič prehodil to planinsko kot, sem se pač prilagodil razmeram od Postojne do Slavnika, ki so drugačne kot v Julijcih in spet drugačne kot na Pohorju ali v Savinjskih gorah. V raznolikosti je tudi čar. Ni me raznolikost odvrnila od tega, da ne bi kasneje spremljal na isti poti še žene, pa sina in da ne bi transverzale opravil še drugič. Pustite nam nekaj samote!

Spet se kdo najde in poreče, naj jaz zganjam svoje planinstvo, naj pa drugim dovolim, da ga po svoje. Ne glede na to, da smatram vzpon z vzpenjačo do Velega polja ali celo do Kredarice in potem važenje, da bi tako lahko prišli na Triglav v japonskih, za kič in ne za planinstvo, menim, da je zgornji način postavljanja vprašanja samo navidezno odprto in »pluralistično«, dejansko pa je sofizem. Podobno kot pri kajenju, kjer bi morali imeti tudi kadilci svobodo kajenja vedno in povsod. Kaj pa ostali? Kakšno svobodo izbire lahko imajo? Kakšno svobodo izbire imam, če mi tak način postavljanja in uresničevanja »razvoja« jmelje možnost poslušanja vetra med počitkom zaradi razsajanja okoli gostišč, ali možnost srečanja z gorskim in gozdnim življenjem, ker trume neosveščenihi kričačev onemogočajo tak stik s svojim objestnim letanjem po lesu? Kakšno možnost izbire imam, če v kočah, do katerih pripelje cesta, ne morem kot transverzalec k potrebnemu počitku, ker pripeljejo v njih družinske praznike? Tako je bilo predlansko leto celo v koči pod Raduho, tako je bilo lani v Vratih. Kdo bo na Vremščici utišal zvečer goste, ki bodo dvajsetkrat rentabilnejši od treh, štirih transverzalcov? Zato nas ne mešajte v to

godljo. Morda pa si kdo obeta, da bo v koči žig in da mu ne bo treba na vrh.

Na tak način razmišljanja dobiš navadno iztuhtanko te vrste: »Vendar turistični objekti približajo naravo širokim slojem ljudi, ki bi se sicer vanjo nikoli ne podali; s tem se večja krog prijateljev narave.« Moj odgovor je enostaven: sprenevedanje. Naravo spoznamo in se vanjo vživimo (avtomatizmov pa tudi v tem ni), če se podamo na pot z nahrbtnikom, čutarico in pelerino; če nas malo zažaja ali zmoči, tudi ne škodi, ker spada zraven.

Seveda so vse to le osebna mnenja, ali boljše povedano, mnenje enega. Stvari bodo tudi glede Vremščice šle svojo pot. Umestno pa je, da ne bomo ravno vsi »razburjeno slavnostni«, ko bodo postavili temeljni kamen. Taki se oglašamo bolj poredko ali pa sploh ne, včasih pa nam gre za to, da tudi drugi preberete, kako mislijo tisti, ki se prikažejo iz globine gozda, v tišini prečkajo senožet, se sklonijo, da poberejo jagodo ob poti in izginejo za prvim robom brez vriskanja in jodljanja, brez sindikalnih požrtij, brez prenašanja nad tisoč metrov histeričnega odnosa med starši in otroki, brez prepričanja, da je vse »naše«, češ, kje pa se bomo počutili »svobodno«, če ne v naravi.

Že vem za nekoga, ki bo rekel, da sem skregan s časom.

Aldo Rupel
(Primorski dnevnik)

Jadrnanje med gorami

Izjemni termični pogoji, vendar tudi izredno znanje in občutek so omogočili velik podvig: letošnjo pomlad je Andre Bucher iz Innsbrucka jadral z jadrlnim padalom »comet CX« približno 62 kilometrov daleč med Innsbruckom in Unterlangkampfnom. Jadranje je trajalo dve uri in 55 minut, jadralec pa je jadral vzporedno s skoraj zaprto gorsko verigo po dolini navzgor ter s to razdaljo postavil sedanjí svetovni rekord. Andre Bucher je poklicni jadrlni padalec.

Drugačen podvig z jadrlnim padalom je bil opravljen že lansko poletje v Patagoniji. Štirje nemški alpinisti so šestkrat poskusili splezati na Cerro Torre, vendar so morali zaradi spremembe vremena, močnega vetra in snežnega viharja vselej odnehati. Odločili so zato poskusiti na Fitz Royu. Bivakirali so v njegovi steni, pokriti s tenko padalsko tkanino, naslednji dan priplezali v izredno lepem vremenu na vrh (3441 m), ob rahlem termičnem vzgonskem vetru startali in po 30 minutah jadrnanja pristali v baznem taboru.

Potem so znova in znova poskusili priplezati na vrh Cerro Torreja, kar jim je po kdo ve katerem poskusu vendarle uspelo. Toda na vrhu (3178 m) se je vreme nenadoma močno pokvarilo, zapihali so močni vetrovi in na skok s padalom seveda ni bilo mogoče niti pomisliti. Vsi štirje so bili karseda veseli, da jim je po vseh mogočih manevrih uspel spust po vrveh v vnožje gore.

Toda le nekaj dni pozneje je srečno naključje hotelo, da sta dva argentinska helikopterja pristala v bližini njihovega tabora. Pilota sta se dala pregovoriti in sta Nemce odpeljala na vrh Cerro Torreja, od koder so z jadrlnimi padali zajadrali v bazni tabor.

UTRINEK Z DELČKA POTI PRIJATELJSTVA

LEP, A NEVAREN BAVŠKI GRINTAVEC

LOVRO SODJA

Pot prijateljstva — Wege der Freundschaft — Cime dell'amicizia — kako plemenito zvenita ti dve besedi v jezikih treh sosednjih dežel, ki imajo skupno tromejo, se že dolgo povezujejo na športnem in kulturnem področju in predvsem v zadnjem času tudi na gospodarskem! Pot prijateljstva, ki obsega 30 vrhov v Sloveniji, avstrijski Koroški in Furlaniji-Juljski krajini (v vsaki deželi po deset), je lep primer povezovanja planincev treh dežel in nadaljevanje ideje Kugyja, ki je bil živi simbol povezovanja vseh treh narodov: po materi Slovenec, po očetu Korošec, rojen v Gorici, živeč dolgo časa v Trstu, je s svojimi slovenskimi gorskimi vodniki prvi javnosti predstavil in objavil pristope na mnoge vrhove Juljskih Alp in zapustil mnoga pota s svojim imenom.

Ce je človek po duši pravi planinec, potem mu ni edino zveličavna gora Triglav, ampak so mu enako ljube vse gore, saj ima vsaka nekaj posebnega; z vsake je razgled drugačen in vse so naše. In tako se ti primeri, da začneš uradno Pot prijateljstva (s pritiskanjem uradnih žigov) hoditi potem, ko si vse vrhove, ki so na Poti, poprej že dvakrat ali trikrat obiskal. Tako se je primerilo tudi meni, da sem najprej prehodil in preplezal vseh deset vrhov Poti prijateljstva na avstrijskem Koroškem in letos julija prihranil za zaključek slovenske deseterice še Bavški Grintavec (2344 m).

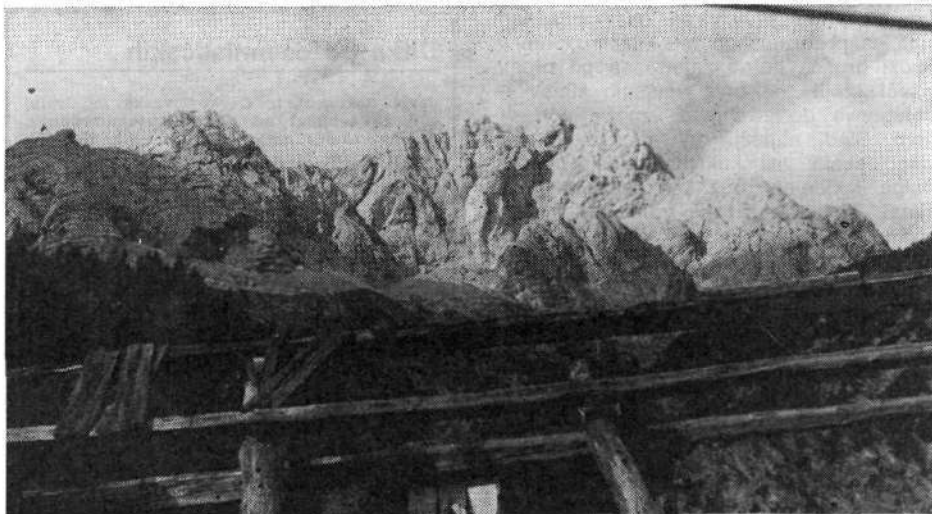
Bavški Grintavec z zapuščene planine Zapotok
Foto: Lovro Sodja

POT NA PLANINO ZAPOTOK

Ponovno ne moremo mimo Kugyja, ki nas pospremi v Trenti na pot, zroč tja proti Jalovcu, drugemu simbolu slovenskih gora. In ravno primerjava Jalovec — Bavški Grintavec potrjuje moja razmišljanja o »pomembnosti« in »nepomembnosti« neke gore. V sicer lepo urejeni koči pri izviri Soče, ki jo je prenovilo in jo tudi oskrbuje PD Jesenice, nama s sinom Dušanom niso mogli dati nobene razglednice Bavškega Grintavca, pa čeprav se ga od kočice prav lepo vidi. Pošalil sem se, češ da bom sam napravil lepo fotografijo, jo razmnožil in jim jo poslal, da bodo številni domači in tuji gostje spoznali tudi Bavški Grintavec in ne samo Jalovec, katerega izredno lepih fotografij je bilo na pretek.

Ko sva zjutraj ob pol petih vstala, je oskrbnica, ki sva jo zbudila, zamrmrala, da tako zgodaj ni še nihče odšel na pot, toda — rana ura, zlata ura. Še v temi sva se zapeljala po cesti v Zadnjo Trento do parkirišča, kjer stoji tabla »Triglavski narodni park«. Poleg nje je še ena lesena tabla »Bavški Grintavec«, ki pa ji je puščico obgrizel zob časa.

Kam sedaj? Ker sem se megleno spominjal svojih obiskov pred mnogimi leti, sem vedel za smer. Kaj pa drugi obiskovalci Poti prijateljstva, tudi tisti iz Italije in Avstrije? Kako se bodo znašli? — Hodi diva kar po široki suhi strugi v upanju, da bova našla pravo pot, za katero sem vedel, da se mora vzpeti na planino Zapotok po desni strani. Pa je nisva takoj našla. Po instinktu sva začela lesti čez

velike kamne in grušč v desno navzgor in končno prišla na pot. V normalnem času sva prišla na planino Zapotok, ki sem jo poprej videl že v veliko boljših časih, ko sem pri pastirjih pil dobro kravje mleko, in še enkrat, ko sem tu prespal pred plezarijo na Trentski Pelc. Visoka, od večernega dežja še mokra trava nama je dodobra namočila pumparice. Koča na planini je zaklenjena z dobro ključavnico — torej še ni vse zapuščeno. Se bodo kdaj vrnile krave in tropi ovac in popasli to sočno travo? Povsod je blažen mir, nikjer ni žive duše, le mrčes, ki leta okoli, ustvarja tisto posebno jutranjo glasbo — pojočo tišino, kakršno lahko doživiš le visoko v planini.

TEŽAVNA POT DO VRHA

Po okrepcilu se odpraviva na pot. V usnjen meh dolijeva čiste studenčnice — in že se vzpenjava proti levi (dobre markacije!) na gornjo uravnavo prav pod Grintavcem. Preseneti naju obilo velikih in majhnih skal, kakor da so se pravkar utrgale z gore. In res zagledava visoko v steni Grintavca ogromen odlom; ne veva, ali je od lani ali letošnji. Na vsak način je moralo biti strašno, ko je vse to kamenje letelo z gore. Prek vsega tega skalnatega plazu markacisti še niso mogli napraviti novih markacij, zato po občutku najdeva čez kakih deset minut nad snežiščem veliko markacijo. Od tu naprej se začne vzpon I. do II. alpinistične težavnostne stopnje, ker je pot zelo slabo zavarovana.

Celoten vzpon do vrha Grintavca je precej zračen in izredno krušljiv. Nadvse nujno potrebno je takoj ponovno zabiti okoli dvajset klinov, ki sedaj prosto visijo v jeklenici, planinec si pa lahko pomaga kot ve in zna. Alpinistična praksa, pridobljena pred leti pri »Akademiku«, mi krepko pride prav. Ves čas opozarjam sina na previdnost in mu kažem oprimke. Skozi grušču polno zajedo se po prosto viseči »zajli« — brez vmesnih klinov — potegnava do zadnjega vzpona pod vrhom. Sledi najtežji del: čez rahlo previsno skalo visi kakšnih sedem metrov dolga jeklenica brez vsakega vmesnega klina! Tu pridejo roke zelo prav. Išoč oprimke z desno in loveč »zajlo« z levo roko splezam navzgor. Še nisem za v staro šaro! Žal mi je, da sem pustil svojo 8-milimetrsko vrvo na planini; potreboval bi jo za sina. Tudi on spleza za mano — vseeno pa me je malo strah, a ne zase.

Kako pa si naj pomaga planinec, navažen nadelanih poti, zavarovanih s klini, če hoče prehoditi celotno Pot prijateljstva? Tako opremljena pot je za normalnega planinca skrajno nevarna, to že lahko rečem.

Na vrhu je skrinjica, žig, vpisna knjiga, celo pisalo, čeprav so v koči vedeli povedati, da žiga na vrhu ni. Knjiga je last PD Jesenice.

Dragi marljivji markacisti z Jesenic! Vem, da oskrbujete veliko slovenskih gorskih poti, da so varnejše, zdi se mi tudi, da bi za pota na B. Grintavec moralo skrbeti PD Bovec, ker je vendarle na primorski strani, toda če ste že prinesli vpisno knjigo na vrh Grintavca (v njej je poleg naših tudi kar precej avstrijskih in italijanskih imen), potem vas prosim, naj bo vaša prva naslednja akcija usposobitev poti na B. Grintavec s planine Zapotok za normalno uporabo.

GORA V SENCI

Kmalu za nama je prišla na vrh skupina štirih mladih, nemško govorečih planincev. Drug drugega smo fotografirali, razgled proti Triglavu in Kaninu je bil lep, Jalovec in Mangart sta bila pa ves čas v oblakih, ki so se nevarno približevali. Pohiteti bo treba, pot navzdol je običajno nevarnejša kot navzgor.

Avstrijci so se k sreči vračali na drugo stran, sicer bi bila midva v stalni nevarnosti zaradi padajočega kamenja. Srečno sva pretelovadila previs in bila hitro v dolini.

Še pogled na večerni Grintavec — res si lep, toda nevaren! Naredimo ga dostopnejšega, malo reklame mu ne bi škodovalo! Za začetek naj PD Jesenice prične prodajati njegovo fotografijo v Koči pri izviru Soče in na Vršču — in popravi pot.

Tako, 25 vrhov Poti prijateljstva je za nama, ostane še pet italijanskih. Nič se ne mudi, počakali naju bodo!

Še zadnji pozdrav Kugyju — in prek Vršiča se že spuščava v Kranjsko goro.

Dirka po osemtisočakah

Jozef Rakoncaj iz Češkoslovaške je doslej stal že šestkrat na vrhovih osemtisočakov, njegov zadnji uspeh pa je bil Manaslu (8156 m), na vrh katerega je stopil skupaj z Italijanom Doroteom letošnjega 10. maja. Dan pred tem, 9. maja, sta na ta vrh priplezala Francoza Chamoux in Royer. Vsi štirje alpinisti so prišli na vrh Manaslju v okviru mednarodne odprave Duh tovarišta, ki je naslednica Kote 8000.

Rakoncaj ima po uspehu na Manaslju na svojem seznamu zabeleženih pet osemtisočakov. Leta 1983 je prišel na K-2 (8611 m), leto dni pozneje na Lotse šar (8398 m), leta 1986 je bil najprej na K-2 in nato še na Broad Peaku (8047 m), lani je stal na vrhu Annapurne (8091 m), letos pa, kot že rečeno, na Manaslju. S tem pa se njegovi načrti za letošnje leto še niso končali. V pomonskem obdobju namerava vso svojo pozornost posvetiti Šiši Pangmi (8046 m), kamor so sicer 20. septembra iz Ljubljane odšli tudi člani slovenske himalajske odprave.

HOJA Z GRIČA NA GRIČ
MED ŽLAHTNIM RASTLINJEM

POT V GORICE

FRANC PELCL

Gorski svet je bil prebivalcem vinorodnega območja Prekmurja, oddaljenega od Mure kakšno uro hoje, v preteklosti razmeroma težko dosegljiv, zato je bila mogoče še toliko večja želja Prekmurcev po gorah ali vsaj po planinskem delovanju. V številnih delovnih kolektivih je zdaj planinsko društvo, celotno območje pa sicer spada pod planinsko društvo Gornja Radgona, ki je številčno sicer precej skromno, vendar kar delavno.

Takšne so poti po goricah

Marsikdo, ki je potoval iz Gornje Radgone proti Murski Soboti ali Ljutomeru, se je na desni strani zagledal v griček s cerkvijo na vrhu, ki je okrog in okrog do vrha porasel z vinsko trto. Od daleč je videti kot kapelica, ko pa se ji človek približa, vidi, da je to lepa cerkev, ki so jo pred kratkim polepšali in obnovili. Največ zaslug za to ima tamkajšni dušni pastir, ki je tudi velik ljubitelj narave; številni krajanji tega kraja, Kápele, se morajo zahvaliti prav njemu, da so spoznali naše gore, saj vsako leto organizira »srečanje v naravi«, kot sam pravi.

Z GRIČEV NA GORE

Eden od tamkajšnjih kmetov, ki se je udeležil takšnega srečanja, je ves žarel od sreče, ko se je vrnil s Triglava:

»Pogosto sem poslušal, ko so ljudje pripovedovali, da ni težko priti na vrh Tri-

glava, toda sam sem prestal strahu kot še nikoli doslej. Samo pomisli: en sam neroden korak po tistih ledenih skalah gor od Kredarice — pa te ne bi mogel nihče rešiti. Nekateri od naših so imeli rokavice, zame pa ni bil noben klin premrzel. Klobuk sem si že na začetku te kalvarije stlačil v žep. Od strahu mi je bilo bolj vroče kot prejšnji teden, ko sem škropil vinograd. Toda ves čas sem si prigovarjal: če so zmogle tiste ženske, s katerimi smo se srečali tam pri tisti veliki markaciji, bom tudi jaz.

Najhujše se je začelo na grebenu med Malim in Velikim Triglavom; potihem sem molil in hkrati preklinjal tistega, ki me je naštimal tja gor. Veliko vprašanje je, če bi prišel gor, toda pomagala mi je megla, ki je postajala vedno gostejša in naposled nisem nič več videl v tiste strašne

prepade na obe strani. Drugi so pozneje pripovedovali, kako je tam pihalo; jaz pa se ne spomnim nobenega vetra. Pred očmi sem imel te vinograde tukaj okoli in svojo klet in bil skoraj prepričan, da nikoli več ne bom pil iz tistega soda tam v kotu.

Ne morem pa ti povedati, kako sem vse to na vrhu hitro pozabil. Imel sem občutek, da sem najsrečnejši človek na svetu. Spremljal me je samo še strah, kako bom prišel dol, ki pa sem se ga kmalu znebil, ko smo sestopali proti Doliču. Po tisti strani smo bili naenkrat na melišču, kjer nam je vodnik dovolil, da lahko vsak potegne požirek tistega proti prehladu, sicer bi še kar naprej nosil skoraj polno ploščato čutarico.«

VESELA POPOTOVANJA

Toliko strahu na kapelskem območju prav gotovo ne bo nihče skusil. V tem kraju je večja nevarnost, če zaideš pregloboko v kakšno vinsko klet.

Seveda pa tudi tod velja star pregovor, da je vsepovsod kaj zanimivega, samo z zaprtimi očmi ne smeš hoditi okrog. Kapela je že ena od takih točk, ki bo obisk dobro poplačala, saj se popotnik tam sreča z neoskrunjeno naravo.

Z avtom se je mogoče pripeljati skoraj do cerkve, od koder se ponuja prav lep razgled. Proti severu se pod nami razprostirajo Radenci, kjer človek lahko veliko naredi za svoje zdravje; kdor ima dobro kondicijo, potrebuje po trimski stezi iz Radenec na Kapelo eno uro, če ga seveda ne zamoti kakšna gostilna. Če pa že zavijete s poti, zahtevajte tam kapelčana ali janževca, samo presenečeni ne bodite, če ga boste plačali dražje kot na Vršiču...

Nekoliko levo od Radenec se nam ponuja pogled na Gornjo Radgono ter Schökel in Gaberl v Avstriji na obzorju. Na vzhodni strani se odpira pogled na Panonsko nizino, ki jo z leve strani obroblija goščina Goričkovega, na katerih se svetlikajo cerkvice, kot se svetlika Kapela, če jo gledamo iz Murske Sobote. Na južni strani nam obzorje zaključuje Donačka gora, levo od nje je Ivanščica na Hrvaškem, desno pa Boč. Na zahodni strani je pred nami Pohorje, kjer lahko ob lepem vremenu s prostim očesom vidimo večje zgradbe, desno od tod je Kozjak, v sredini pa Peca. Koralepe na severozahodu se nam tudi zdijo čisto blizu; prepoznamo jih po dveh stolpih nekoliko nenavadne oblike. To so rudarske naprave, ki so močno oskrunile to gorstvo. Tik pred očmi pa imamo različne vrhove; tako se namreč imenujejo okoliške vasi, kot so Hrašenski, Rožički, Rački, Okoslavski, Dragotinski, Radenski, Melajnski in Janžev vrh. Najdaljša peš hoja je na Janžev vrh, do koder je s Kapele približno eno uro. Vendar tam nikakor ne bi smeli pozabiti nečesa: ustaviti se v Janževem hramu.

V dolinah med temi vrhovi pa so travniki, polja in mešani gozdovi, ki ponekod visoko pokrivajo predvsem severna pobočja. Ti gozdovi dajejo tej pokrajini poseben čar, če jih gledamo v pozni jeseni, ko nam rišejo tisoče barv.

Narava je tod še precej čista. Če se popotnik odpravi po planinsko v katerega od bližnjih krajev, se skoraj gotovo spotoma sreča s kakšno divjadjo, predvsem srnjadjo. Gostišče okoli Kapele slovijo po dobrih vinih. Pravo doživljate za popotnika, ki ni iz teh krajev, pa je, če se ustavi pri katerem od zasebnih vinogradnikov in tisto toliko opevano kapljico poskusi v njegovi vinski kleti. Vendar naj bi popotnik prej za vsak primer povprašal, kje je v bližini kakšen kmečki turizem, da ne bi bil pozneje razočaran. Razumeti je treba, da ima tod veliko domačij dobro domače vino, ki ga želi nekaj tudi prodati.

KAKO NAJDETE KAPELO?

Najlepše je te kraje obiskati v času trgatve. Ni dobro, če bi hodili po neobranih goricah, saj bi si tak popotnik lahko nakopal sitnosti in neprijetnosti. Toda ljudje so tod ob trgatvi izredno radodarni; pravijo: kolikor se na dan trgatve pozoba, nikjer ne manjka. Če boste srečali brenčarja, ki bo nesel težko naložen tovor iz vinograda, ga kar brez strahu vprašajte, če ima kaj sladkega; prav gotovo ne boste ostali praznih rok.

Na popotovanju po teh krajih si ne pozabite ogledati starih lesenih stiskalnic, preš, ki jih še vedno uporabljajo.

Kapela na nekaterih zemljevidih ni označena. Najlaže jo boste našli, če vzamete v roke zemljevid Slovenije, položite nanj ravnilo, ga nastavite na Aljažev stolp vrh Triglava in potegnute črto prek Prešernove kočice na Stolu in Doma pod Peco ter se ustavite na tej črti malo pred reko Muro, kjer je Kapela.

Ob tej črti pa se lahko tudi malo zamislite: tako majhna dežela je to, po naravi pa tako bogata! Kaj vse lahko samo ob tej črti vidimo in doživimo!

In koliko šele lahko vidimo in doživimo, če potegnemo takšne črte z vrha Triglava na vse strani!

KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

SPOROČILO GORÁ

REINHOLD STECHER

Razmeroma zelo neopazno je Župnijski urad Ljubljana-Dravilje pred letošnjimi poletnimi počitnicami izdal knjižico »Sporočilo gorá«, 28 kratkih razmišljanj innsbruškega škofa in gornika Reinholda Stecherja. »Slike in misli te knjige,« piše v uvodu avtor, »bi rade nekoliko odprle notranje bogastvo gorá. Obračajo se na tiste gorske popotnike in hribolazce, ki na višinah iščejo nekaj več kakor zdravje, gibanje, kisik, od sonca ožgano kožo in požirek v točilnici gorskega hotela. — Iz srečanj z mnogimi ljudmi na plezalnih poteh in po ledenih podorih, na potepanjih in na klopi pred kočami sem prišel do prepričanja, da danes mnogi iščejo to notranje bogastvo gorá.«

Kot je zapisano v uvodu k slovenski izdaji, je knjiga izšla v izvirniku, v nemščini, kot monografija s prekrasnimi barvnimi posnetki, ki so se jim morali slovenski založniki izključno iz denarnih vzrokov odpovedati, »da bi bile te lepe misli dostopne čim širšemu krogu ljubiteljev naših gorá, zlasti mladim. Besedilo je tudi sámo vredno natisa...«

Ponujamo v branje nekaj razmišljanj iz knjige »Sporočilo gorá« s priporočilom, da bi knjigo v celoti prebrali, če jo je kje še mogoče kupiti. (Op. ur.)

Živimo naglo. Naša vsakdanja igra se imenuje »dajmo, dajmo« ... Iznašili smo neštete stroje, ki hitreje tečejo, delajo, kombinirajo, spravljajo, gradijo, gibajo in nadzorujejo, kakor bi mogli mi. In tako brez diha tekamo tudi mi — kakor naši stroji. Tehnični napredek, gibljivost in dinamičnost nas nenehno držijo v napetosti. Ob robu naše vsakdanosti kakor nepotrpežljiv policaj venomer stoji čas in nam maha: »Naprej, naprej...!« Počasnež je motnja, je nesposoben sanjač in neveren. V tem vrtljaku življenja komaj še pridemo do pešta časa, do tiste notranje osi, kjer bi se lahko vrteli počasneje — toda ne, izrinjeni smo na obod, kjer vse šviga mimo v besnem plesu. Dogodki le kratko zasvetijo kot žarometi na obcestnih kamnih v nagli nočni vožnji.

Raziskovalci vedenja govore o »trenutnosti« sodobnega človeka. Postali smo ljudje trenutka, usmerjeni v njegovo uporabnost in korist. Prevzeti smo od njegovega užitka, določa nas njegova moda. Kaj malo imamo smisla za pogled v velike cilje in malo povezanosti z dragoceno dediščino včerajšnjega dne, zmanjšan nam je čut za nadčasovno veljavo in v nas je globoko nezaupanje do prihodnosti.

Gore pa počivajo nad tem nenehno priganjajočim svetom. Njihovi obrisi so ostali isti — za lovca v kameni dobi, za rimskega legionarja, za romarja visokega srednjega veka in za gospoda Kovača z družino na kampiranju.

Zuckerhütt, Ortler in Glockner me danes pozdravljajo prav taki, kakor so me pozdravljali kot otroka. In ko bodo pozdravljali deseti rod za nami, bo mnogokaj drugače, toda gore ne bodo trenile z očmi. Ure okamenjevanja v njihovi notranjosti ne tiktakajo v sekundah, marveč v tisočletjih. Cvetlice kamene strele potrebujejo vekove za svoj razcvet.

»Kaj hočeš, razdraženi, pomembnega se delajoči človek 20. stoletja?« sprašuje gora. »Potok, ob katerem stopaš, je izdobil svoje korito v milijonih let. Kamen, ob katerega se spotikaš, je videl ledeno dobo in kredna morja. Stena, ki se pne nad teboj, je tisočkrat starejša kakor človeštvo...«

Gora pomirja. Morda že s tem, da nas vsaj nekoliko vrača v naravno ubranost življenja. To najprej velja o tistem življenjskem dogajanju, ki je tako povezano z duševnim, da je bil v marsikaterem starem kulturnem jeziku izenačen z »dušo« — z dihom. Dihamo na kratko kakor zasopli lovski psi. Hribolazec se vrača k naravnemu globokemu dihanju.

Gora pomirja. Pri hoji po gori obrisi počasi izplavajo, kulise in obzorja se počasi premikajo; čisto drugače, kakor tedaj, ko gledaš iz avta ali iz brzovlaka. Gora nas sili k zakonu preiščenih korakov, potrpežljivih vijug, preudarjanja ob prijemih in stopinjah. Spet velja pozabljeni ritem dneva in noči, sonca in lune in potujočih ozvezdij. Nekoliko nas osvobaja diktature motorjev in ročic za plin, elektronike in koledarskih določil, pa še mnogo drugih neprijetnih bičev in priganjačev našega bivanja.

Na gori razumemo starega Indijanca, ki je pri svoji prvi vožnji z avtom po eni uri izstopil in sédel na rob ceste: »Kaj pa želiš?« so ga vprašali, »ti je slabo?« — »Ne,« je dejal, »samo počakati moram, da me dohiti moja duša...«

Na gorah človeka dohiti duša. Tam, kjer se gozd umakne in sprosti pogled, pri počitku ob gorskem jezeru, pri pogledu na megle, ki se vlečejo po dolini, ali ob igrah oblakov. Delček brezčasovno vzvišenega vedenja gora zajame tudi nas. Pri njih se otroci naglice učijo dragocene umetnosti mirnega bivanja...

Bistri, črni mojstrski jadralci so tovariši tolikih počitkov na vrhovih. Z mešanico akrobatske uglajenosti in lastne drznosti vnašajo življenje v okamenelo samoto. Toda v nekaterih trenutkih me podoba gorske kavke spominja posebno na besedo psalma: »Le kako morete reči moji duši: poleti kakor ptica v gore...?«

Kaj obstaja kakšen beg v gore? Bi lahko postale skrit izgovor za izogibanje bistvenim življenjskim nalogam, nezakonit beg pred bremenom vsakdanjosti, pred dolžnostjo in odgovornostjo? Taka skušnjava obstaja. In te vrste bega v alpinizem bi se človek moral varovati. Čisto nekaj drugega je, če človek hoče zadihati, priti k sebi ali ustvariti razdaljo. Kdor pa gre v hribe kot begunec, ki se pravzaprav ne mara spoprijeti z življenjem, z zahtevami družine, s poklicem ali socialnimi dolžnostmi — ta bi si v najgloblji globini dovolil vedenje, ki bi moralo biti gorniku tuje: strahopetnost.

Pri tem pa človek lahko beg v gore junaško pokrije: kot pot v velike pustolovščine, kot drznost, ki zaničuje smrt, kot tovarištvo, ki pozablja nase. Toda morda so pod tem junaškim beležem očitna znamenja bega: osamljena žena doma, konec tedna za koncem tedna — celo leto igra vlogo žene, ki sama vzdržuje dom; otroci, za katere ni časa, ali pa so kvečjemu zanimivi šele, ko se za očetom čez drn in strn podijo po globokem snegu ali če lahko plešejo sem in tja — poklicna polovičnost ali nerazumevanje, ko je pogled uprt v petkov popoldan, ker se šele tedaj začne življenje... Ko bi bili ti pojavi nujno

povezani z navdušenjem za gore, bi moral prenehati s hvalospevom o gorah. Moram priznati, da je v marsikaterem življenjskem položaju ali krizi beg v gore razumljiv — kot prehodni dogodek. Ko bi pa to postalo trajno stanje — če bi prišla ta nevarnost —, bi se morali spomniti stare besede: kako morete reči moji duši: beži v gore kakor ptica...

Sploh pa — kavke niso ubežniki. Poletijo se umaknejo v severna pobočja in tam razkazujejo svoje občudovanja vredne podvige pred tujci, ki jih hranijo; ob dneh pa, ko postane hladneje, pridejo dol v mesto, krožijo in kričijo okoli stolnice in streh; a tu kakor gori se izkazujejo za zdrave realiste v boju za življenje...

***

Še so lepe trate s pogačicami in turškimi nageljčki, z encijanom in anemonami. Mor-da ležijo nekoliko skrite; če jih nočeš pohoditi, moraš hribovski čevelj varno postavljati.

Če so, so zato, ker so imele srečo, da niso bile v napotje kakšni smučarski stezi, ali če so bile dovolj strme, da jih ni kakšen obsedeneц odkril za načrtovanje parkirišča ali celo za igrišče za golf, na katerem pozneje zaseje dolgočasno industrijsko tratico.

Še so gorske trate, četudi je utrujajoče delo gorskih kmetov, ki jih gojijo, komaj plačano s strani družbe, ki sicer razsipa milijarde.

Še so gorske trate in jih še bo, če bomo ostali budni, in če bo tudi v prihodnje vedno manj ljudi, ki bodo lomili cvetje, ter vedno več takih, ki bodo rajši lepoto narave spravili v spomni srca ali na film kakor napol uvelo v škatli nosili domov.

Gorska trata je kos biološke življenjske kakovosti. Je nekakšen pratip zdrave človeške skupnosti, v kateri ima posameznik pravico do svoje posebnosti in razcveta, daleč od vsakega ideološkega poenotevanja, ki pa vendarle vsi skupaj ustvarjajo določeno celoto. Na gorski trati je vsakdo popolnoma cvet, vsakdo popolnoma trava, a le vsi skupaj *popolna* trata.

Da pa bi romantičnega pogleda ne pretiravali, moramo tudi zapisati, da so na gorski trati — kakor v človeški družbi — tudi kravjeki, okoli katerih nekatere muhe vznemirjeno brenčijo, ker jim je svež gnoj mnogo privlačnejši kakor brezčasno cvetoča lepota.

In tukaj kakor tudi tam so krtine, znamenja, da pod zemljo sredi zelenja rovari uničujevanje; prav tako na obeh robih stoje koprive, ki so vsakomur pripravljene oddati svojo jedko vstopnico.

Toda vse to ne more motiti čudeža celote; da, nekako sodi zraven.

In tako počitek na gorski trati sredi dišav, brenčanja in božajočega vetra prinaša raz-

vedrilo, poleg počitka po hoji tudi iz globin prihajajoči Da življenju...

***

Pri vzponu pridemo do zadnjega razkošja, do zadnjega slemena ali do zadnje travnate vesine. Potem smo na cilju. Četudi kakšen leden veter počitek naredi neugoden in meglene cunje zagrnejo pogled v dolino, je dosežen vrh le praznik, kos velikega sabata, ker je pot prišla do konca. Ob koncu vseh mnogih tisočih majhnih poti, ki jih ljudje prehodimo, vedno spet stoji vprašanje — čemu. V vsem iščemo neki smisel, karkoli delamo in se trudimo; ne moremo drugače, kakor da s pogledom na smisel gremo skozi življenje, pa naj bo to korist, ki jo imamo pred očmi, srečanje s človekom ali pomoč komu; to nas priganja, da pospešimo korak: naj bo to razvedrilo, ki ga potrebujemo, zaradi mene tudi vrček piva, ki nas čaka v koči in zna biti, kakor znano, močno smiselno vabilo. Smisel potrebujemo za vsa pota. Toda navedeni primeri so tako rekoč le kratkoročni, delni smisli.

Na vrhu, kjer se svet bliža koncu, nad nami pa se boči le daljnje nebo in se podijo oblaki, raste iz pogleda v globine in v dalje vprašanje po *smislu vsega*. Kdaj pa kdaj začuti to skoraj vsakdo, čeprav si tega zavestno ne prizna: vprašanje po smislu celote je odločujoče. Kdor tega velikega smisla ne more slutiti, ga čutiti, zaznati, vanj verjeti in ga nositi v srcu, so mu tudi kratkoročna osmišljanja vprašljiva. Kaj mi bo podrobnost, če je celota nesmisel? Zato je vprašanje, ali stopimo na vrh smisla in doživimo smiselni vrh, vprašanje življenjske sreče. To stoletje je rodilo temno besedo nekega filozofa: »Bivanje je nesmisel. Izbirati moram med Bogom in nesmislom. Bog je zame neznosen, torej izbiram nesmisel...«

Tu je človek seveda zašel v brezupen prepad. Če je vse nesmiselno, mar ni pravzaprav potem treba razglasiti za nesmiselno tudi, da je vse nesmiselno? Izpod takih previsov ne vodi navzgor nobena pot več. Ne verjamem, da na vrhovih stoji veliko ljudi v tem temačnem temeljnem razpoloženju. Če že niso verniki, so vsaj iskalci. In to je že zelo veliko.

V sedanjih gospodarsko težkih časih, ko vsak dinar še kako prav pride, vam svetujemo lep zasluzek: napišite zanimiv prispevek iz gorniškega življenja, polemiko, esej, zgodbo, reportažo, šaljivo ali satirično zgodbo (takšne so še posebno dobrodošle), strokoven članek s področja planinstva, prispevek iz zgodovine vašega društva ali planinske organizacije ali karkoli drugega s planinskega področja, kar bi lahko zanimalo širši krog planincev, pa boste imeli plačano naročnino za Planinski vestnik. Vsekakor velja poskusiti!

METKA IN STANE SUŠNIK S KOKRSKEGA SEDLA

DELOVNI DNEVI IN VESELI VEČERI

IVANKA KOROŠEC

Človeka vedno obide prijeten občutek, kadar stopi po dolgi poti v urejen, čist prostor in ga sprejmejo prijazni ljudje. Še posebej domače občutje me je obšlo, ko sta me pozdravila Metka in Stane Sušnik, ki sta oskrbnika v Cojzovi koči. Doma sta z Vira pri Domžalah in po igri naključja stanujeta v Cojzovi ulici.

Že od nekdaj sta si želela biti oskrbnika kakšne kočice nekje v gorah. Ko sta se upokojila, sta svoje želje tudi uresničila. Predlani sta bila mesec dni na Kredarici, lani pa sta prišla v Cojzovo kočico na Kokrsko sedlo, kjer sta bila dva meseca. Letos sta v tej koči prevzela kompletno sezono.

Prvotna kočica je bila zgrajena leta 1897 in je med najstarejšimi planinskimi kočicami v Kamniških Alpah. Lani jo je planinsko društvo Kamnik, ki jo upravlja, obnovilo in posodobilo, tako da ima sedaj 126 registriranih ležišč, 24 zasilnih ležišč v »podmornici« in 6 ležišč v zimski sobi. Lani so pridobili 60 novih ležišč, tudi kuhinjo, kjer smo se pogovarjali.

S Cojzovo kočico so bile prej vedno nekakšne težave, odkar pa sta jo prevzela Sušnikova, je vse v redu. Planinci so zadovoljni in Metka mi je pokazala cel kup pisem — vabila, pohvale in zahvale, ki prihajajo z vseh koncev in v katerih obiskovalci izražajo zadovoljstvo nad gostoljubjem v koči.

Ob večerih, ko pospravi kuhinjo, Metka vzame v roke harmoniko, ki jo igra že od otroških let, in raztegne njen meh. Včasih pride iz doline tudi 18-letna vnukinja Tanja, ki igra na citre, Stane pa daje zraven takt z vilicami v vrčku za pivo. To vam je muzika! Ko se je razvedelo za igranje na citre, se je obisk povečal; posebno tujci radi poslušajo takšno glasbo.

Preskrba je zaradi tovarne žičnice precej olajšana, vodo pa imajo napeljana s Pasje glave (kamnita pasja glava s smrkčkom se vidi skozi kuhinjsko okno); po ceveh pretoka v rezervoarje, potem pa v pipe. Tudi v sanitarjah, ki so vzorno vzdrževane, je tekoča voda. Lani jim je vode primanjkovalo, letos jo je na srečo dovolj.

Kočica ima radijsko zvezo s kranjsko postajo milice.

Metka je bila v času službovanja po poklicu komercialistka, čeprav bi marsikdo mislil, da je kvalificirana kuharica. Čaj kuha iz petih vrst planinskih rož, med katerimi so materina dušica in zajčje tačke.

Kočica je dobro obiskana. Do 26. avgusta se je v vpisno knjigo vpisalo 2225 planincev, vendar se jih povprečno 500 do 1000 na leto ne vpiše. Glede prenočišč ima Metka natančno evidenco; do našega obiska je v tej sezoni v koči prespalo 1155 planincev. Cena prenočišča v dvoposteljni sobi je letos 120 000 dinarjev, za člane PD 60 000 dinarjev, v skupni spalnici je cena 80 000, za člane PD pa 40 000, na zasilnem ležišču je polna cena 30 000, za člane PD pa 15 000 dinarjev; za tujce so cene še enkrat večje.

Metka pripoveduje, da je ekipa v koči tričlanska. Občasno jim pomaga tudi mladi Srečo Roglič, ki je sicer avtobusni sprevodnik na progi Ljubljana—Kamnik, vendar je z dušo in telesom zapisan Kokrskemu sedlu in prihaja, kadar le more. Je eden od redkih ljudi, ki ne gledajo na plačilo.

»Po prespani noči se že na posteljah vidi, kdo je pravi planinec in kdo ni. Pravi planinec pospravi in počisti za seboj,« pravi Stane, Metka pa dodaja:

»Trdno sva se odločila, da kočice, kamor se pride z žičnico ali avtomobilom, ne bi

Metka in Stane Sušnik, oskrbnika Cojzove kočice

prevzela. Planinci, ki pridejo z nahrbtniki, utrujeni in prepoteni, so drugačni od tistih objestnih ljudi, ki zahajajo v kočje le zaradi hrupnih zabav ali pijače. Tudi vzdušje je tu popolnoma drugačno, pravo planinsko in prijateljsko.»

Kdor misli, kako dobro je plačano delo oskrbnika, se moti. Če bi sešel vse ure dneva, ves trud, vso energijo, ki jo je treba vložiti za nemoteno poslovanje, in vso skrb, ki jo je treba posvetiti gostu, bi prišlo celo zelo malo. A Metka in Stane sta vseeno zadovoljna, saj ne postavljata denarja na prvo mesto. Včasih seveda pridejo trenutki, ko človeka prime, da bi vse skupaj pustil in se vrnil v dolino, vendar se vse slabo pozabi in vztrajata dalje.

Metka in Stane sta se spoznala v planinah — bilo je leta 1947 na Veliki planini. V zakonu so se jima rodili trije otroci, dve hčerki in sin. Vsi so preskrbljeni in vsi so navdušeni planinci, posebno pa še hčerka Nada ter vnukinja Tanja in Iris. Tudi sin Stanko in hčerka Nuša ju obiskujeta in rada pomagata.

»Delovni dan se za naju začne najkasneje ob pol šestih, včasih pa tudi že ob pol petih. To se dogaja posebno takrat, kadar gredo lovci nad kozoroge ali kadar se planinci odpravljajo na kakšne daljše ture,« pravita oskrbnika. »Vsako jutro zastavim kuho. Vsa hrana je sveža, saj kuham, kot bi kuhala zase. Zato so obiskovalci zadovoljni,« pripoveduje Metka in dodaja, da ima pravi občutek in vedno pripravi ravno pravšnjo količino hrane, tako da ji do zdaj ni niti zmanjkala niti ostajala.

»Marsikdo mi reče, naj bom vesela, ko žim na dobrem zraku. A pridejo dnevi, ko

je toliko gostov, da sem ves dan za štedilnikom ali pa pospravljam po koči, tako da nimam nič od svežega zraka. Trije smo, toda vsi delamo vse; vsak od nas mora prijeti za vsako delo, vse od kraja. Dela je dovolj od jutra do večera. Število obiskovalcev pove, da ne moremo stati križem rok,« pravi Metka.

Stane pa jo dopolnjuje: »Včasih zaužijemo prvo žlico hrane šele pozno popoldne, taka zadrega je.«

Kuhinja je odprta do osmih zvečer, a delovnega dne je konec okrog desetih. Včasih, če je družba vesela in če igrajo in pojejo, malce potegnajo, a to ni navada. Večinoma ugasnejo agregat ob desetih, saj planince čakajo naslednjega dne dolge in naporene ture.

Metko sprašujem, kako se je mogla vživeti v tako življenje. Ali ne pogreša lažjega življenja, domačega udobja, dolinske brezskrbnosti?

»Edino, kar zares pogrešam in kar mi manjka, so moji otroci in vnuki,« odgovarja.

Stanko je bil v tej sezoni dvakrat v dolini, Metka pa sploh ne. Koča bo predvidoma odprta do 15. oktobra. Do takrat bo Metka ves čas v koči. Saj jo bodo otroci in vnuki še naprej obiskovali, tako da bo zdržala do takrat!

Oba sta poudarila, da je treba pohvaliti vodilne v planinskem društvu Kamnik, ker so zelo prizadevni in poštrovni in se udeležujejo na vseh področjih. Pohvalila sta tudi novega gospodarja kočje Janeza Humarja: nobena stvar mu ni pretežka, z dušo in srcem je predan Cojzovi koči; je univerzalen človek, ki zna vse popraviti in preskrbeti vse potrebne reči. Prav tako prizadeven je tudi žičničar Miro; tudi njemu niso važne ure, kadar je potrebno, je na voljo, tako da z dostavo ni nobenih težav.

Medtem ko smo tako prijetno kramljali v kuhinji, sploh nisem opazila, da se je modrina skalila, sonce se je skrilo, bele megle so se spustile z Grintovca. Treba se je bilo posloviti, vendar bom kmalu spet prišla v Cojzovo kočjo na Kokrsko sedlo — morda kakšno soboto, da bom doživela veseli glasbeni večer z Metko in Stankom.

LETOŠNJE POLETNO VREME NA KREDARICI

Najprej kratka primerjava temperaturnih in padavinskih vrednosti letošnjega poletja z dolgoletnimi povprečki in vsotami: v povprečju je bilo minulo poletje (junij, julij in avgust) rahlo prehladno in preobilno namočeno. Podrobnosti so naslednje:

Letalske razbitine pod Mont Blancom

Ledenik na vrhu Mont Blanca je celih 23 let skrival ostanke indijskega potniškega letala Boeing 707, ki se je 25. januarja 1966 raztreščilo na italijanski strani najvišje evropske gore. Letalo Air India je prevažalo 117 potnikov, med katerimi je bil tudi zelo znan indijski jedrski fizik. Tisto jutro se je letalo zaletelo v goro kakšnih sto metrov pod vrhom in izginito z vsemi svojimi potniki, sedaj, po več kot dveh desetletjih, pa ga je po golem naključju našel član gorske reševalne skupine iz Courmayeurja, ki je že nekaj dni hodil po tistem gorskem območju, kjer je iskal posmrtno ostanke nekaterih gornikov, ki so umrli pred leti in katerih posmrtni ostanki so prišli na dan potem, ko se je ledenik spričo letošnje visoke temperature in razmeroma pičilih snežnih padavin staill več kot v preteklih poletjih. Može iz gorske reševalne skupine so že našli poleg ostankov letala tudi nekatere predmete, ki so pripadali potnikom, vendar trupel za zdaj še ni videli.

Povedati je treba, da je ledenik odnesel ostanke letala skoraj tisoč metrov nižje od kraja, kjer je prišlo do nesreče. Zdaj upajo, da bodo našli tudi črno skrinjico, s pomočjo katere bi nemara po več kot dveh desetletjih naposled le lahko razvozlali vzroke za to hudo letalsko nesrečo.

Junijski temperaturni povpreček, ki je znašal 1,7^o, je bil za 1,6^o pod dolgoletnim povprečkom (= normalna vrednost obdobja 1956—85). Julijski temperaturni povpreček je bil s 6,3^o za 0,6^o pretopel. Temperaturni povpreček avgusta, 5,9^o, pa je samo za 0,2^o presegel normalno vrednost.

Absolutni temperaturni ekstremi poletnih mesecev so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov Kredarice. Maksimalne temperature posameznih mesecev so bile 10,0^o dne 26. junija, 15,1^o dne 24. julija in 13,6^o dne 14. avgusta. Mesečni temperaturni minimi so bili —4,3^o dne 9. junija, —0,4^o dne 15. julija in —3,9^o dne 30. avgusta.

Prva dva poletna meseca sta bila čezmerno oblačna, zato je bilo število ur sončnega sija na Kredarici — kljub dolгим poletnim dnevom — zelo skromno. Razmeroma najbolj sončen je bil avgust. Junijski povpreček oblačnosti je znašal 7,7 desetih pokritosti neba (dolgoletni povpreček 7,0). Sonce je obsevalo Kredarico samo 109 ur, kar je komaj 23 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v tem mesecu. Julijska stopnja mesečne oblačnosti je bila nekoliko nižja; znašala je 6,8 desetih pokritosti neba, vendar je bila nad normalno vrednostjo, ki znaša 6,4 desetine pokritosti neba. Ur s sončnim sijem je bilo na Kredarici 158, kar je 33 % možnega trajanja. Najmanj oblačen in s tem najbolj sončen poletni mesec je bil avgust. Povpreček avgustovske oblačnosti je znašal 5,6 desetih pokritosti neba (dolgoletni povpreček 6,1). Avgusta je heliograf na Kredarici registriral 176 ur sončnega sija, kar je 40 % maksimalnega možnega trajanja tega meteorološkega elementa.

Množina mesečnih padavin je bila vse poletne mesece nadpovprečna. Junija je v 24 padavinskih dneh (13-krat je vmes še znežilo) padlo skupno 240,2 mm padavin, kar je 109 % normalne vrednosti. Sklenjena snežna odeja, katere maksimalna višina je merila 110 cm dne 9. in 10. dne v mesecu, je prekrivala Kredarico 29 dni. Julija je padlo v 18 dneh 240,3 mm padavin, in sicer izključno kot dež, kar je 119 % normalne višine padavin. Sklenjene snežne odeje v juliju na Kredarici ni bilo, pač pa so se širile posamezne snežne lise (zaplate). Avgusta je padlo na Kredarici v 12 padavinskih dneh (sedemkrat je vmes snežilo) 255,3 mm padavin, kar je 116 % normalne vrednosti. Ob zadnjem avgustovskem sneženju je nastala 2 cm debela snežna odeja (29. avgusta).

Iz opisanih klimatskih značilnosti letošnjega poletja na Kredarici je razvidno, da vreme — zaradi obilice moče in številnih padavinskih dni — ni bilo naklonjeno planincem.

Dr. F. Bernot

odmevi

TAKEGA OSKRBNIKA PA ŠE NE!

V torek, 8. avgusta letos, smo po precej naporni turi Dolič—Triglav—Planika—Dolič—Velo polje utrujeni, prepoteni in žejni stopili v Vodnikov dom. Sodeč po številu planincev v obednici kočja ni bila posebno zasedena in smo brez težav dobili prostor za eno od prostih miz ob oknu.

V skupini nas je bilo pet in kot je že navada v planinskih domovih, je moja žena takoj poiskala oskrbnika, da bi nam zagotovila prenočevanje. Izročila mu je naše planinske izkaznice in dobila obljubo, da bomo prenočevali v sobi z 10 posteljami in da nam bo sobo pokazal takoj po večerji.

Po devetih urah hoje tistega dne smo bili zadovoljni, da smo uredili vse potrebno glede prenočevanja, posebno še zato, ker smo bili v naši skupini stari od 13 do 70 let in ker so bile med nami štiri ženske, med njimi ena stara 65 let, in da smo bili naposled lahko brez skrbi ter smo si lahko naročili osvežilne pijače in večerjo.

Nenadoma je oskrbnik okoli osmih zvečer poklical k sebi za mizo, za katero je ordiniral, vse tiste, ki so se prijavili za prenočevanje, da bi jim razdelil sobe in postelje. Ta spektakel bi bilo treba videti in doživeti! Vsi so se naenkrat zgneli okoli mize, on, veličina, pa je s papirji v rokah pomembno razdaljeval sobe in postelje popolnoma po lastnih kriterijih ne glede na to, kdaj je kdo prišel in kdaj se je prijavil.

Čeprav nam je obljubil ležišča in čeprav smo mu takoj po prihodu izročili svoje izkaznice, je ena od mojih nečakinj le šla k oskrbniku, misleč, da je to čista formalnost in v prepričanju, da ji bo takoj povedal, kje so naša ležišča.

Minila je že deveta ura, nečakinja pa je še vedno čakala odgovor, medtem ko so naše planinske izkaznice ležale posebej na robu mize, gospod oskrbnik pa se sploh ni oziral na njene prošnje, da bi ji karkoli odgovoril ali ji pojasnil, čemu mora čakati.

Skupina Italijanov, ki je prišla veliko pozneje kot mi, je že dobila ležišča, prav tako skupina Slovencev, ki je prišla še pozneje, in enako tudi vsi drugi posamezniki. Tako so bile vse skupine in vsi posamezniki, ki so prišli za nami, že razporejeni — razen nas petih. In ko je moja nečakinja po vsem tem vljudno in tiho vprašala oskrbnika, kje bomo mi prenočevali, je dobila odgovor: »Tukaj na tleh, v jedilnici!«

Tedaj sem prišel k mizi, ker se mi je naposled zdelo že nedvse sumljivo, da nečakinje toliko časa ni bilo k naši mizi, pa sem protestiral proti takim protekcijam, proti načinu in zato, ker ni držal obljube, ter pred vsemi prisotnimi planinci vprašal oskrbnika, če je takšna diskriminacija do naše skupne posledice tega, ker smo iz Zagreba oziroma iz Hrvaške. Ko mu je moja žena po pričkanju z menoj omenila, kako je bilo tukaj včasih, ko je bila še Angela oskrbnica, je dobil histeričen napad ter začel kričati in vpiti, da mu je dovolj te Angele in da postane alergičen, če mu kdo samo omeni to ime, kar konkretno pomeni, da so imeli tudi že drugi prej slabe izkušnje s tem oskrbnikom in da so mu to oskrbnico dajali za zgled. Po tem histeričnem napadu je odgovoril moji ženi, ko mu je dejala, da takšna delitev ni niti pravilna niti poštena, posebno še zato, ker je naša skupina prišla med prvimi v kočo, naj gremo sobe iskat v hotel.

Njegovo arogantno, napihnjeno in v vsakem pogledu nekulturno obnašanje do nas ne le kot do planincev, ampak tudi kot do starejših ljudi, me je tako razburilo, da sem mu rekel, da su bom pritožil Planinski zvezi Slovenije in planinskemu društvu Srednja vas, nakar sem dobil še kulturnejši odgovor, da se lahko pritožim Bogu, Markoviču in Drnovšku.

Po takšnem odgovoru sem spoznal, da je vsakršno razpravljanje s tem človekom nesmiselno. Dobil sem vtis, da je do naše skupine šovinistično razpoložen in da je poleg tega še pod vplivom alkohola.

Takšen oskrbnik kajpada ni zaželen v planinskih kočah, saj nima nikakršne zveze s planinstvom, ko je očitno, da mu je glavni cilj ekonomski račun in dobiček in da bo — enako kot že številni drugi pred njim — odšel, ko bo uredil svojo finančno stran; in bolj je, da bi odšel čimprej, saj so takšni oskrbniki živa anti-propaganda za planinstvo.

Vsa sreča, da so v gorah in planinskih kočah tudi čisto drugačni ljudje. Dan pred tem smo bili v Zasavski koči na Prehodavcih. Tudi tam je oskrbnik mlajši človek, približno istih let kot oni v Vodnikovi koči na Velem polju, vendar njegovo obnašanje in odnos do planincev ne glede na spol in starost označuje človeka s kulturo in planinsko etiko, saj je vedno ljubezniv in nasmejan, kot so bili tudi nekoč oskrbniki stare garde in iz generacije, o kakršnih sem pred nekaj leti pisal v vaši reviji.

Vedeti morate, da moja žena in jaz že več kot 30 let obiskujemo slovenske gore in hodiva po njih, da sva prehodila Karavanke, Julijske in Kamniške Alpe, Zavske hribe in Polhograjske dolomite in da so nama bili izleti v slovenske gore vedno v velikansko zadovoljstvo in veselje, da so naju v slovenskih planinskih kočah

vedno prisrčno sprejemali, prav ta prisrčnost pa je bila — poleg spoznavanja slovenskih gor — motiv, da sva želela najinim nečakinjam vse to pokazati, pa se je vse skupaj izjalovilo zaradi enega samega nekulturnega in neodgovornega tipa in so razočarane odšle iz te kulturne Slovenije, o kateri sem jim toliko pripovedoval.

Nič se ne bi pritoževal, če bi mi takoj po prihodu v kočo povedali, da na skupnem ležišču ni prostora in da je edina možnost spanje na tleh, če želimo prenočevati v tej koči, saj je bilo ob 18.15 še vedno dovolj časa, da bi odšli do doma na Uskocnici. Po planinskih kočah smo sicer že spali tako in drugače, ponekod v sobah, drugod v skupnih sobah, ponekod spet na skupnih ležiščih in drugod tudi po tleh, ne glede na to, ali smo bili v Jugoslaviji, Avstriji, Švici ali Italiji. Spali smo na tleh, ker smo prišli pozno, ko smo imeli za seboj dolge ture, vendar so nam kulturno povedali, kakšno je stanje v koči in vljudno razložili, da drugače pač ne gre, kar smo seveda razumeli in se brez pripomb sprizajznili s tem. Tega, kar se nam je zgodilo v Vodnikovi koči, pa preprosto ne moremo razumeti. Pravzaprav smo nameravali v Vodnikovi koči ostati kakšna dva dni in od tod opraviti ture do Staničeve kočice, na Kredarico in na Tosec ter obiskati planšarijo na Velem polju. Toda po tem incidentu smo soglasno sklenili, da tam ne ostanemo niti trenutek dlje, kot bo potrebno.

Na koncu koncev, približno ob desetih zvečer, ko je bil že čas za spanje, je gospod oskrbnik vzvišeno poklical skupino iz Zagreba, se pravi nas, in nam dal ob še nekaterih neumestnih pripombah štiri ležišča pod streho pred skupnimi ležišči, ob stopnicah, eno ležišče pa v tej sobi.

O draginji v tej hoči ne bi hotel veliko pisati, saj je na koncu koncev stvar vsakega posameznika — planinca, koliko denarja lahko dá za ta svoj hobi. Vendar mislim, da je le malo pretirano, da je nas pet plačalo račun v višini 1 250 000 dinarjev za spanje, večerjo (makaroni z omako) in zajtrk (čaj, marmelada, maslo).

Mogoče o vsem tem ne bi niti pisal, če ne bi o tem oskrbniku in njegovem arogantnem, napihnjenem in nekulturnem obnašanju med planinci pa tudi oskrbniki sosednjih planinskih domov krožile vesti, ki niso ravno pohvalne niti za planinsko društvo, ki upravlja ta dom, in na koncu koncev niti za Planinsko zvezo Slovenije. Tudi nas so spraševali tako planinci kot oskrbniki drugih koč, v katerih smo naslednje dni prenočevali, o našem mnenju in vtisih o tej koči in tem oskrbniku. Jasno je, da so bili naši vtisi negativni, prav takšne odgovore pa smo tudi mi dobivali od drugih.

Najboljši dokaz za vse to smo dobili na-

slednje jutro, ko je okoli osmih mimo doma šla večja skupina planincev različnih starosti in velikosti, ne da bi se ustavila v koči, prišla pa je iz uskovniške smeri. Ko sem vprašal zadnjega iz te skupine, zakaj ne gredo v kočo in tam malo ne počivajo, saj so bili mokri od potu, je samo zamahnil z roko in dejal, da bodo do Planike že zdržali. Mislim, da tudi to marsikaj pove.

Vendar me takšni napihnjani in ošabni poniglavci ne bodo odvrnili od tega, da bi še kar naprej obiskoval slovenske gore, saj je Slovenija moja dežela, saj sem celo tedaj, ko je bilo to na Hrvaškem težko javno izpovedovati, ostal predvsem in samo Slovenec.

Nadu Bogomil, Zagreb

ČEZ ŽRELO

Tenak mož je obstal nad Žrelom. Obraz se mu je hotel zategniti v odločnost — pa je kazal le zmedo negotovosti, nuje in plašnosti. Ni me bil opazil, ker sem sedela za skalo, zato sem se obzirno premaknila in rekla kot slučajno:

»Se bojite?«

Niti ozrl se ni, kar tja dol v Žrelo je gledal in pravil bolj sebi kot meni: »Ne da bi se bal... Saj sem tudi gor prišel čez Žrelo. Vem, da so klini majavi, pa se najbrž ne bodo ravno meni izdrli. Jeklenice so potrgane, scefrane na več krajih. Ne vem, zakaj je tega treba...«

Šele zdaj se je ozrl: »Kakšna pa je Slovenska smer?«

»Več je klinov, več jeklenic — a vse drži in stoji, kot je treba.«

»To je glavno... če je pot že markirana in varovana.« Stresel je z glavo, se trmasto zazrl v Žrelo in se začel spuščati.

***

Vsako, ki hodi v planine, si z leti najde v tem prostranem domovanju svoj kot. Zame je to Jezersko — in najljubša pot Slovenska smer na Ledine. Do te mirne kočice je mogoče priti tudi po Lovski poti ali čez Žrelo od Češke kočice sem. Pot med obema kočama je markirana, lepo speljana večinoma po razglednem in ni predolga — od ene do dveh ur, kakor pač kdo hodi. Toda odkar zahajam na Ledine (to bo nekaj manj kot 20 let), planinci tožijo, da so klini razmajani in jeklenice potrgane.

Na Ledinah se je v knjigo obiskovalcev do začetka avgusta letos vpisalo nekaj nad 700 planincev in pohodnikov. Velik del je prišel ali pa odšel čez Žrelo proti Češki koči. Tudi dosti otrok. Gotovo pot čez Žrelo občasno popravljajo. Toda strele bijejo v Žrelo (tako trdijo domačini), voda dere vanj, na dnu pa rad pomegne snežen ali peščen plaz. Vse to so naravne ujme in tisti, ki so pot speljali in prvič zava-

rovali, najbrž morajo vedeti zanje. Tudi na Lovski poti voda in sneg skoraj vsako leto naredita svoje. Pa je pot hitro popravljena, po potrebi celo delno prestavljena. (Če je Lovska, najbrž to store lovci, medtem ko Slovenska smer vzdržujejo Kranjčani.) Pot od Češke kočice čez Žrelo na Ledine pa sem — ne vem zakaj — doslej pripisovala PD Ljubljana-Matica. Morda zato, ker sem tako vzdrževalce laže sama pri sebi opravičevala: daleč so; ne morejo za vsako neurje sem gor; drugih poti imajo več kot dovolj; in končno — koliko ljudi pa se je doslej ubilo v Žrelo?

Tako premlevam, pa lezem po dobro opremljeni Slovenski smeri — in sproti pozabljam na Žrelo.

***

To lepo nedeljo, 30. julija letos, pa so prihajale čez Žrelo na Ledine nove in nove družine: očetje nejevoljni, matere zbegane — otroci pa kot otroci. Šlo je! Zdaj smo tu! Vračali pa so se (če le niso koga pustili na Češki) v dolino po Lovski poti.

Vse to me je dobesedno pognalo v Žrelo. Nisem se ponesrečila. A postalo mi je jasno, da tam gospodarita grda brezbržnost in malomarnost. Okvare jeklenic in navzdol upognjeni klini niso od zadnjega meseca, še od zadnjega leta ne... V dolini sem spraševala in zvedela, da pot upravlja — torej naj bi jo tudi vzdrževalo — PD Jezersko. Ojoj! Zares me je stisnilo v prsih in mi vzelo sapo. Tako rada imam Jezersko. In njene prebivalce.

Neža Maurer

KAJ BO NA PASTIRCIH?

Ker se zadnje čase v Kamniškem občanu pojavljajo članki, ki zelo enostransko obravnavajo gradnjo pod Kamniškim sedlom, se mi zdi prav, da bralstvo spozna še drugo stran resnice, da ne bi bilo zavedeno.

Starejši občani še verjetno pomnijo, da se je pred vojno paslo na Kamniškem sedlu precej živine, zadnjic leta 1941. Po vojni je planšarstvo zamrlo, planšarija pa počasi propadla, saj vemo, kakšen je bil odnos naše samoupravne, neuvrščene in socialistične družbe do kmetijstva. Hvala bogu pa se časi spreminjajo. Tako so že pred leti v Sloveniji spoznali, da je treba pašništvu nameniti več pozornosti in ga tudi gmočno podpreti.

Naša kmetija ima že od nekdaj pašno pravico na Kamniškem sedlu. Tako sem si že dalj časa prizadeval, da bi na sedlu spet lahko pasli živino. Po vseh mogočih prošnjah in ogledih sem dobil najprej soglasje KS Kamniška Bistrica. V obrazložljivo soglasja je zapisano, da smem po-

staviti štalo in kočo na parceli št. 872/2 k. o. Županje njive in da bi pravzaprav hlev in kočo samo obnovili, saj sta bili na Pastircih že postavljeni in sta služili samo v pastirske namene!

Na podlagi soglasja KS Kamniška Bistrica je Kmetijska zemljiška skupnost Kamnik izdala sklep, ki se glasi: »Kmetijska zemljiška skupnost se strinja, da na Pastircih — Kamniško sedlo pase govejo živino Marjan Burja, Potok v Črni 6, Stahovica, in soglaša, da se postavi planšarsko stajo, ki bo služila kot zavetišče za živino in pastirja, ter da se pašnik očisti zarasti in uredijo kali za napajanje živine. Glede poseka dreves je potrebno, da predhodno gozdar GG Kamnik določi, katera drevesa se lahko posekajo.«

Taka so torej dejstva! Nič ne gradim na črno in upam, da mi bodo neznani storilci končno prenehali uničevati, kar z velikim trudom zgradim. Zdi se mi tudi skrajno nepošteno, da nekateri pišejo in širijo govorice o bifeju na Pastircih. Delam in delal bom v skladu s soglasjem KS Kamniška Bistrica in sklepom Kmetijske zemljiške skupnosti Kamnik.

Upam, da je s tem mojim pojasnilom končana časopisna polemika in da se bomo v prihodnje, če bo potrebno, pogovarjali na človeka dostojni ravni in predvsem argumentirano.

Marjan Burja
(Kamniški občan)

Pripis uredništva Planinskega vestnika: Izrezek s tem pojasnilom Marjana Burje nam je poslal bralec Planinskega vestnika, ki seveda želi, da bi bili še z drugo stranjo zadeve seznanjeni tudi planinci, potem ko so pred časom lahko prebrali na straneh PV kritičen zapis na podlagi navdse spornega poročila iz Kamniškega občana. Tako iz planinskega društva Kamnik kot iz Kamniškega občana so nam obljubili, da nam bodo pojasnili stališče PD Kamnik, torej kamniških planincev, do gradnje na Pastircih, vendar do zaključka redakcije oktobrske številke PV nismo iz Kamnika dobili nikakršnega pojasnila. Tako seveda z veseljem objavljamo pismo Marjana Burje iz Kamniškega občana, medtem ko še vedno čakamo pojasnilo Kamniškega občana in kamniških planincev.

ALJAŽEV KIP NA DOVJEM

V Gornjesavski dolini smo z velikim rompom in pompom izročili namenu še en ponesrečen in nepotreben objekt — kip Jakoba Aljaža na Dovjem.

Če so Dovžani hoteli z njim postaviti spomenik velikemu možu, kakršen je njihov Aljaž po vsem sodeč bil, so dosegli ravno

nasprotno: postavili so spomenik svoji lastni veličavosti in slabemu okusu. Predimenzionirana, okorna, masivna, v slabi naturalistični maniri izdelana bronasta statua z brezizraznim obličjem, izbuljenimi v prazno strmečimi očmi in z grozeče dvignjeno roko ne zbuja občudovanja do Aljaža in do njegovih smelih narodno-obrambnih podjetij, niti nam ne približa njegove klene in šegave človeške podobe, kakršno nam ohranjajo pričevanja tistih, ki so ga poznali, pač pa nas navdaja z občutki nelagodja, tesnobe, malodane strahu. Če je naloga kiparske umetnosti, da mrtvi snovi — kamnu, lesu, kovini — vdihne življenje, potem tej nalogi kipar dovškega kipa prav gotovo ni bil kos. V bron uliti Aljaž spominja na truplo, ki so ga že ohlajenega na silo zvezli iz krste za strašilo pernatim in dlakavim škodljivcem na dovških poljih. Je pa vprašanje, če bo pridelek zdaj toliko večji in boljši, da bo odtehtal denar, ki je bil vložen v kip, in škodo, ki jo sam dela okolju.

Edo Torkar, Jesenice
(Glas)

DEDIŠČINA PARKA

Zadnje čase se kar nekaj znanih Slovencev v sredstvih javnega obveščanja očitno iz poklicnih in ljubiteljskih nagibov loteva teme o Triglavskem narodnem parku. Prepričan sem, da ni Slovencev, ki ga problematika tega čudovitega dela naše ožje domovine ne bi zanimala, bila blizu njegovim mislim, srcu... Seveda pa so razprave — zlasti ko so javne in v nekem smislu oblikujejo javno mnenje — pomembne in morajo biti celovite in poglobljene. Kot nekakšen planinec in pravi ljubitelj naše krajine seveda ne morem mimo podpore prizadevanjem delovne organizacije »Triglavski narodni park«, ki jo je v časniku »Delo« v soboto, 15. 7. 1989, lepo prikazala direktorica te delovne organizacije Marija Zupančič-Vičar. Misli v tem prispevku kličejo v slogu, kot velja za alge na Jadranu — k varovanju gorā pred neodgovornimi in družbeno nekontroliranimi posegi v prostor Triglavskega narodnega parka. Kaj pa pravzaprav grozi Triglavskemu narodnemu parku drugega kot drugim delom slovenske krajine? Temu biseru ne grozi drugega kot to, za kar smo se v Sloveniji dogovorili z družbenim dogovorom, da bomo sanirali, drugo pa je stvar splošne kulture ob poseganju v prostor, pri čemer naj bi sodelovale vse stroke, kot so:

● **demografi:** nujno je ohraniti avtohtono prebivalstvo v tem prostoru in mu omogočiti normalno življenje, kar zahteva izdelavo posebnega projekta; zavzemam se za inačico morda visokogorskega turizma, ki je izrazito selektiven, mora pa omogočiti dostopnost tega sveta vsem;

● **sociologi**, ki morajo dognati svoj vidik obravnave Triglavskega narodnega parka, ko gre za sožitje med tam živečim prebivalstvom in obiskovalci parka;

● **urbanisti**, ki seveda imajo svoj strokovni glas, saj gre za verifikacijo družbenopolitičnih skupnosti pri posegu v ta dragoceni prostor (Trenta, Jelovica, Pokljuka);

● **gospodarstveniki** oziroma podjetniki vseh dejavnosti lahko dajo izrazito tehten in pomemben prispevek, saj doslej ni bilo prave ideje, kako ta del slovenske zemlje gospodarsko izrabiti ob vseh objektivnih omejitvah, ki jih moramo upoštevati (ekologija, gozdovi, pomanjkanje vode v visokogorju itd.).

V tej zvezi je treba omeniti tudi komunalno urejenost parka, saj je tam izrazito pomanjkanje vode v visokogorskem svetu. Problematično je odvajanje odplak; nekateri sicer zelo poenostavljeno razmišljajo, ko pravijo: »Če ni vode, tudi ne bomo imeli problemov z odplakami in tudi ni ekoloških problemov, zato ne bomo tja napeljevali vode.« Osebo menim, da takšno razmišljanje ni korektno, saj mora naša generacija poskrbeti za zagotovitev pogojev gospodarnega in smotrnega ter racionalnega izkoriščanja Triglavskega narodnega parka za naše zanamce.

Oskrba z električno energijo je nadaljnji problem. Seveda si visokogorske postojanke pomagajo z agregati na motorje z notranjim izgorevanjem, toda na Krnu in na Črni prsti je bil poskus z vetrnico za proizvodnjo električne energije uspešen. Takšne poskuse je potrebno spodbujati — tudi s politiko družbenih dajatev in z razpisovanjem nagrad za inovacije na tem področju.

Še bi bilo potrebno opredeliti strokovnjake, ki bodo morali dati svoj prispevek za rabo tega dragocenega prostora slovenske zemlje.

Zato predlagam, da se glede na novo zakonodajo, zlasti pa na reformo gospodarskega sistema, nemudoma lotimo noveliranja družbenega dogovora o Triglavskem narodnem parku — z aktualizacijo modernih rešitev. Tako je nujno v kontekstu s tem družbenim dogovorom postaviti na svoje mesto ter dati pravo veljavo in status posebnega družbenega pomena v vsebinskem in ne zgolj v formalnopravnem pomenu besede delovni organizaciji Triglavski narodni park, ki bo v skladu z zakonom o podjetjih postala pravo *podjetje*. Le takšno podjetje z vsemi atributi, ki mu gre, bo lahko prevzelo dejansko odgovornost za gospodarjenje s Triglavskim narodnim parkom.

Ne bo le dajalec pobud, predlogov, opozoril, kot je nazorno povedala tov. Vičarjeva v omenjenem članku. Verjetno bi ustrezal tip podjetja, ki bi vseboval dve liniji:

● prva je linija upravne organizacije, ko gre za poseganje v prostor oziroma prostorsko planiranje,

● druga je poslovna linija, ki bi morala dobiti dovolj gospodarskih pobud, da bi lahko zaživela. V to linijo bi se morala vključiti planinska organizacija Slovenije. Imeti bi morala dejansko možnost delovanja in soodločanja.

Planinski slog življenja in dela ter odnosa do narave so tiste vrednote, ki nedvomno sodijo v upoštevanja vredne odločevalski krog, ko gre za gospodarjenje s prostorom tudi Triglavskega narodnega parka. Vendar se moramo planinci zavzemati za to, da je visokogorski svet dostopen vsakomur, ki ima pozitivističen odnos do tega sveta. Prav zaradi tega je odgovornost Planinske zveze Slovenije izjemno velika. Osebo se nikakor ne bojim, da planinci, tudi tisti, ki redko zaidejo v visokogorski svet, ne bi, recimo, za seboj počistili, pa tudi sicer imeli do tega sveta pravičnega odnosa.

Dokopati bi se morali do systemskega vira financiranja za varovanje tega koščka Slovenije, in sicer v kombinaciji s finančnimi sredstvi, ki jih bo moral navreči tako imenovani visokogorski turizem. (Vzorec, kako se to uredi, je mogoče najti pri naših severnih sosedih.) Je že tako, da se pri financah vse začne, pa tudi, žal, neha.

Mitja Zagrajsek,
Maribor

iz planinske literature

Alpinistični razgledi št. 32

Že naslovnica najnovejše številke AR nam pove, kaj je osrednja tema tega branja: Česnov vzpon prek severne stene Kumbakarne. Vrhunsko dejanje vrhunskega alpinista! Ob boku pa mu je s svojo akcijo 8000 plus Viki Grošelj, ki se prav zdaj spopada s svojim osmim osemtisočakom, s Šišo Pangmo. Torej sami superlativi! Sicer pa gre za vsebinsko zelo razgibano številko, ki res ponuja vsakemu bralcu nekaj, predvsem še tistim, ki jih zanima in vznemirja športno plezanje. Pa tudi polemike ne manjka, kar daje branju svoj čar. Zato velja tokratne AR brati kar od začetka in vztrajati do konca, kar glede na tehtnost slehernega prispevka ne bo težko. Morda pa se bo kdo zadovoljil le z branjem uvodnika, v katerem Matej Šurc posrečeno povzame pravzaprav skoraj vse, kar je napisanega v tej številki.

Prav zaradi te vsebinske pestrosti, ki pa ni izrinila stalnih rubrik (Pioniriji alpinizma, vrsta skic in opisov plezalnih vzponov), je težko napisati zgolj kratak povzetek. Zato naj veljajo te besede kot poziv k branju.

Tokrat si bom dovolil le nekaj polemike s Štebetovim člankom »Česnov Džanu je prisposoba našega alpinizma«, in sicer s tistimi stavki, kjer Miro ocenjuje vlogo naših občil pri obveščanju o tem izjemnem športnem dogodku. Takole pravi: »Naša občila pa so dokaj zadržano sprejela novice o njegovem uspehu in srečni vrnitvi v domovino...« Potem okrca vse po vrsti, radio (kjer je sam v službi), televizijo in časopise (kot častno izjemo omenja revijo Stop).

Seveda ima prav, vendar preveč posplošuje, kajti prav Česnova vrnitev je bila vsaj za dva ljubljanska časopisa tema dneva, objavljena na prvih straneh in potem komentirana tam, kjer imajo takšni komentari svoj prostor — v športni rubriki (Delo, Dnevnik). Več kot to (to Miro dobro ve) pa je bilo komaj mogoče storiti. In še to: prav je, da kritično pišemo o obveščanju, kadar gre za pomembne alpinistične dogodke, vendar moramo hkrati le priznati, da se je prav zadnje leto na tem področju veliko spremenilo, seveda v kakovostnem smislu. Predvsem pa alpinizem ni več odrinjen v rubrike, ki obravnavajo zanimivosti, ampak postaja iz leta v leto medijsko bolj zanimiv. Vsaj iz mojega zornega kota je videti tako.

Sicer pa so prav AR poklicani, da opozarjajo na vse pomanjkljivosti pri obveščanju in ocenjevanju vrhunskih alpinističnih dosežkov. In to svojo nalogo (po mojem mnenju) dobro opravljajo. Naj bo tako tudi v prihodnje.

Mitja Košir

50 tur po Vzhodnih Alpah

V Münchnu je v založniški družbi BLV izšla predelana knjiga Walterja Pauseja »50 tur po vrhovih v Vzhodnih Alpah« (50 Gipfeltouren in den Ostalpen). Pred približno pol stoletja sta izšla oba zvezka Walterja Pauseja, in sicer In Eis und Urgestein in Im Kalkfels der Alpen. Zdaj

Ekološki polom

Grōdenska dolina v Istolmenski dolomiti skupini spada s tremi milijoni nočitev na leto med najmočnejše obiskovane alpske doline sploh. S tem so povezane hude obremenitve okolja. Meritve so pokazale prav strahotne rezultate. Na cestah je gostota vozil tisoč na uro, tam pa so namerili 1 gram svınca na kubični meter. V Zvezni republiki Nemčiji sicer dovoljujejo v počitniških in dopustniških predelih 35 in največ 43 decibelov hrupa (kar naj bi bilo povprečje za dan in noč), medtem ko so te vrednosti v Grōdenski dolini povprečno od 62 do 68 decibelov, največje pa celo presega 80 decibelov. Prav tako so močno onesnažene in še bolj ogrožene vode, predvsem s fosfati, ki jih je v rekah in potokih te doline do 20-krat več kot v vodah odročnejših in manj obiskanih dolomitskih dolin.

pa je njegov sin Michael Pause pripravil predelano izdajo, ki se glede izbire vrhov in predlogov za poti zelo malo razlikuje od izvirnika.

Medtem namreč gore niso postale prav nič lažje. Pogoj za hojo in plezanje po njih je slejkoprej dobra telesna pripravljenost in velika mera alpinistične tehnike ter izkušenj.

Vedeti moramo, da opisi poti v tej knjigi nikakor ne morejo nadomestiti posebnih vodnikov in vodniške literature. V tej knjigi posredovane informacije hočejo samo spodbuditi k hoji in plezanju, hočejo gornika razdražiti, da bi začel premišljevat o turah, ki so predstavljene z opisi, skicami in slikami. To je torej knjiga, ki naj bi spodbudila k osebni izbiri gorskih tur in ki naj bi dala prve podatke o težavnostih, trajanju in poti.

Knjiga stane 31 švicarskih frankov.

Reševanje Alp

Ali je Alpe še mogoče rešiti? Tako v naslovu svoje knjige sprašuje Michael Heinrich, ki na zelo oster in zajedljiv način ne niza samo vzrokov za umiranje Alp, ampak tudi sprašuje prizadete in strokovnjake, poleg tega pa dokaj natančno nakazuje, kaj je nujno potrebno storiti, da bi lahko preprečili najhujše. Avtor naravnost s prstom kaže na povzročitelje možne naravne katastrofe v alpskem prostoru in v nekoliko pretirano ostrem jeziku našteva vzroke, zaradi katerih so nastali tako velikanski problemi v Alpah, zaradi katerih umirajo gozdovi. Natančneje opredeljuje tudi vpliv smučarskega turizma na Alpe in se polemično sprašuje, ali je turizem za Alpe blagoslov ali poguba. Seveda avtor dokaj na široko razpravlja tudi o tem, ali in kako bi bilo Alpe še mogoče rešiti.

Avtor je dal knjigi podnaslov »Uničenje nekega življenjskega prostora«, iz česar je mogoče sklepati, da dokaj črnogledno gleda na sedanje stanje ekologije v Alpah. Vsekakor pa je bolje, da je glede tega pesimist kot optimist, pa čeprav z nekaterimi podatki nemara nekoliko pretirava. Tako daje bralcem misliti, kaj se lahko zgodi z občutljivim alpskim ekosistemom. Knjiga je izšla na 173 straneh v münchen-ski založbi Wilhelm-Heyne in jo bogatijo črno bele fotografije. Stane 76,40 avstrijskega šilinga.

Poti po Dolomiti

Hoja po visokogorskih poteh je zdaj eno od najpriljubljenejših gornjskih udejstvanj. Možnost, da se človek za dalj časa odtrga od bremen vsakdana in pri tem visokogorsko naravo uživa še bolj intenzivno kot sicer, je dovolj velika spodbuda za to, da se vedno več gornikov odloča

za takšna velikopotezna gorska prečenja, za hojo po takšnih transverzalnih poteh. Med najlepše dolge planinske poti v Alpah spadajo gotovo visokogorske poti po Dolomitih. Fantastično oblikovana in nenavadno divja pokrajina Dolomitov zagotavlja izredno pestrost vidikov in ponuja ogromno vtisov.

Franz Hauleitner, avtor »Velike knjige po visokogorskih poteh Dolomitov« (Das grosse Buch der Dolomiten-Höhenwege), predstavlja v knjigi vseh deset doslej zaznamovanih visokogorskih poti po Dolomitih. Vse te poti avtor nedvomno odlično pozna, saj je tri od njih »potegnili« on sam. V knjigi je predstavljena posrečena mešanica vsakršnih informacij, od splošnih ocen in zgodovinskih in zemljepisnih podatkov do tabelaričnih pregledov, značilnosti posameznih odsekov poti, zavarovanja poti in opisa gorskih skupin. Vsa ta besedila so opremljena s številnimi dobri fotografijami, kar je novost v takšni planinski literaturi.

Knjiga, ki ima 272 strani, na katerih je tudi 230 barvnih fotografij in 11 barvnih preglednih kart, je precej draga, saj stane 608 avstrijskih šilingov. Vendar je hkrati vodnik po teh dolomitskih poteh in po opravljeni poti spomin na gorska doživetja v teh gorah.

Društvena glasila

V uredništvu Planinskega vestnika prihaja zadnje mesece prav malo društvenih glasil planinskih društev, čeprav lahko domnevamo, da še vedno izhajajo. Pravzaprav Planinska zveza Slovenije sploh ne ve natančno, katera društva izdajajo svoja glasila, kako pogosto izhajajo in kakšne so njihove vsebine. Pa bi bilo vendarle dobro in koristno, če bi vsaj v krovni organizaciji vedeli, kaj se dogaja pod njeno široko streho, poleg tega pa bi lahko v Planinskem vestniku, ki vendarle sega dlje kot društvena glasila, poročali o teh občilih in o delu v planinskih društvih, ki jih izdajajo.

Redno pa nam slejkoprej pošiljajo svoj Informator iz Planinskega društva Viharnik v Ljubljani. Tako smo v poletnih mesecih dobili dve številki, letošnja 3. in 4., majsko in julijsko. Obe sta v glavnem posvečeni društvenemu delu, predvsem še izletništvu, vendar je v vsaki od obeh tudi nekaj praktičnih nasvetov za varno hojo po gorah, pa tudi več pogovorov s planinci Viharnika, s katerim se je vredno pogovarjati. Glasilo je pod urednikovanjem Vlada Kovača in Marinke Petančič-Jecelj zgledno urejvano.

Izšli sta tudi 5. in 6. številka informativnega biltena članov PD Onger iz Trzina »Vongrčki«, v katerih so resda predvsem informacije o društveni dejavnosti, ven-

dar nekatere od njih presegajo društven pomen. Tako na primer v 5. številki piše, da so društveni markacisti opravili obsežna dela na območju Krvavca, ko so obnovili pot od spodnje postaje žičnice na sedlo Davovec in v Kokro. Popravili so ograjo, postavili smerne table in obnovili 32 stopnic. Vsi skupaj so opravili 38 delovnih ur. Hkrati so lahko opazovali rastišče kranjske lilije, ki je bila prav takrat v polnem cvetju. — Sicer pa so tudi društveni varstveniki okolja v svoj program sprejeli nalogo, da čimprej popišejo vso floro in favno ter naravne znamenitosti na območju Krvavca. — V isti številki je tudi objavljeno opozorilo, naj planinci vse smeti, ki jih prinesejo v gore, tudi odnesejo v dolino in »naj to postane železno pravilo vsakega izleta PD Onger Trzin«. — To aktivno planinsko društvo bo te dni pripravilo tudi prvo veliko planinsko odpravo v tujino, na Kilimandžaro, o čemer bomo nedvomno zvedeli podrobnosti tudi v Planinskem vestniku, ko se bo odprava vrnila domov.

Lahki alpski štiritisočaki

Ernst Höhne je v sodelovanju z Wolfgangom Rauschelom napisal knjigo »Lažji štiritisočaki v Alpah« in ji dal podnaslov »Na najvišjih vrhovih Evrope«. Izbral je 39 vrhov, ki jih je razdelil v predloge za 21 tur. Dokaj natančni opisi tur z zemljevidnimi skicami, najpomembnejša in najnужnejša dejstva, napotki, opozorila na možne težave, nevarnosti in napore ter številne informativne slike dajejo gorniku odlično izhodišče za takšne podvige, in seveda tudi možnost, da se odloči, katerega vrha se glede na svoje sposobnosti lahko loti. Knjiga, ki je izšla pri znani založbi Bruckmann v Münchnu, ima 160 strani, 108 slik, od tega 64 barvnih, 11 zemljevidnih skic, 23 drugačnih risb, predvsem orientacijskih, in eno pregledno karto. Format knjige je 21,5 x 26,5 cm, cena pa 58 zahodnonemških mark.

društvene novice

Milan Mahovne — sedemdesetletnik

Kdo v posavskih planinskih društvih še ni slišal za Milana Mahovneto! Vsak, ki je skozi mladinske vrste prišel med planinsko članstvo, pozna njegovo vneto in prizadevanje za širjenje planinstva, zlasti med mladino.

Ko je prišel leta 1963 učiteljvat na Senovo, se je takoj aktivno vključil v PD Bohor in že spomladi 1964 organiziral v šoli pionirski planinski odsek. Za začetek

je popeljal planince po Zasavski planinski poti. Prek sto mladih pionirjev-planincev je to pot prehodilo v dveh mesecih. Težko bi naštel vse aktivnosti, ki so sledile tej prvi akciji: smučarski izleti, planinska srečanja, organizacija lastnih planinskih taborov, razširitev pionirskega planinstva na vse osnovne šole v občini Krško, akcija ciciban-planinec, razvitje pionirskega planinskega prapora, planinska šola, uvedba mentorskega znaka, izleti na Velebit in Durmitor ter nad 500 izletov po vseh slovenskih gorah.

Za njim je 25 let dela v planinski organizaciji. Za svoje delo kot mentor mladih planincev, član MK pri PZS in sedaj še vedno član UO PD Bohor ter mentor na osnovni šoli XIV. divizije Senovo je prejel vsa visoka planinska priznanja.

Kljub sedemdesetim letom in ne preveč trdnemu zdravju še vedno rad zahaja v hribe, najraje z najmlajšimi cicibani in pionirji-planinci. Rad vam pove, da je srečen, ker je doživel toliko lepega v gorah in spoznal resnične planinske prijatelje. Najbolj pa je vesel, ko vidi, da njegovo delo nadaljujejo nekdanji pionirji-planinci — sedanji mladinski in gorski vodniki.

Ob njegovem življenjskem jubileju mu čestitamo in želimo zdravja ter skupaj z nami še veliko lepih doživetij v gorah.

Planinci PD Bohor, Senovo

Praznovanja na Velebitu

Pri Rossijevi kolibi v severnem delu Velebita (1580 m) so 2. septembra proslavili dan planincev Hrvaške in 20-letnico Velebitske planinske poti od Zavižana do Velike Paklenice. Na proslavi je bilo več kot tisoč planincev in gostov iz vseh predelov Hrvaške ter iz Bosne in Hercegovine in Slovenije. Hkrati so prisotni proslavili 115. obletnico planinstva na Hrvaškem. Med pozdravi, ki so jih organizatorji prejeli ob tej priložnosti, je bil tudi pozdrav zagrebške odprave na Mount Everest, ki ga je poslala iz Katmanduja.

Ob teh proslavah so hrvaški planinci med drugim izpeljali naslednje akcije: uredili so planinski dom na Zavižanu in ga na novo pokrili, planinci Hrvaškega Zágorja so uredili Rossijev kolibo, odprli so planinsko kočjo na Radlovcu (namesto dose-danje Pejakuše) in uredili poti do nje, uredili so planinsko zavetišče Štirovac, zdaj pa urejajo še zavetišče na Oltarih, odprli so novo planinsko zavetišče (ki bo le začasno) na Baških Oštarijah, h koncu gre zidava in urejanje planinskega zavetišča na Šugarski Dulibi, ki so se ga lotili planinci iz Slavonije, naposled pa planinci Like dograjujejo planinsko zavetišče na Visočici.

Za to priložnost so tudi povezali Velebitsko planinsko pot (VPP) s Kapelsko planinsko potjo (KPP) in Istrsko planinsko

potjo (IPP) ter Reško transverzalo s Slovensko planinsko potjo. Tako bi lahko še govorili o planinski poti Alpe—Jadran, vse te poti pa so tako tudi povezane z Evropsko pešpotjo E-6.

Med proslavo na Velebitu so na Rossijevi kolibi odkrili spominsko ploščo z življenjepisi nekaterih proučevalcev Velebita.

VPP, Velebitska planinska pot, po kateri hodijo planinci že dvajset let, je dolga skoraj toliko kot Velebit: pot je dolga 100 kilometrov, Velebit 150 kilometrov. Na poti je 17 kontrolnih točk. Pot so odprli 4. julija 1969 ob prisotnosti približno 500 planincev in gostov. Doslej so prodali že več kot 7000 dnevnikov in podelili 1876 značk tistim, ki so pot že prehodili.

Ob tem proslavljanju bi želel poudariti, da je treba na Velebitu (Zavižan, Alan, Baške Oštarije, Paklenica) zgraditi prave planinske kočje, kakršne so v Sloveniji, kajti zavetišča, kjer ni mogoče dobiti niti hrane niti primerne prenočišča, niso privlačna, to pa še toliko bolj zato, ker pohodniki na poti ne morejo dobiti vode. V prid temu priča podatek o razmerju med prodanimi dnevniki in podeljenimi značkami za prehojeno pot: komaj vsaka četrta začeta pot se je doslej tudi končala, tri pa se bodo — ali pa nikoli.

Prav tako bi bilo treba premišljevat o tem, da bi planincem, posebno tistim, ki potujejo organizirano in v skupinah, omogočili potovanje z vlakom in avtobusi s popusti, kakršne imajo člani Počitniške zveze.

Josip Sakoman

Po dolini Zilje

Planinsko društvo Ljubljana-Matica je vključilo v svoj program tudi enodnevni izlet po Koroški in Tirolski, in sicer po dolini Zilje do njenega izvira.

V soboto, 24. junija, je vodnik Janko Tavčar popeljal avtobus s petdesetimi planinci na 470 kilometrov dolgo pot po doslej malo znani Zgornji Ziljski dolini, ki je bila še do 15. stoletja slovenska. Danes je, žal, slovenski živelj le še od Šmohorja navzdol.

Po prestopu državne meje na korenskem prelazu smo pot nadaljevali skozi Šmohor (Hermagor, 603 m), Kötschach-Mauthen, Mario Lugan v Leški dolini, slikovito vas Obertilliach (1450 m) in prek prevala Kartitsch (1530 m); sledil je spust v Dravsko dolino pri Sittianu in pot skozi Oberdrauburg do Greifenburga (616 m) in od tam navzgor k Belemu jezeru (Weissensee) na Koroškem (921 m). Od tam smo se peljali spet navzdol v Ziljsko dolino v Šmohor in tako zaokrožili to pot med Karnijskimi in Ziljskimi Alpami ter Lienškimi Dolomiti.

Med potjo smo občudovali lepote narave: visoke planine, modro Ziljo, zelene pašnike, na njih lepo vzdrževane zidane pomnike, sicer pa vse poino v določenem re-

du postavljenih kopic sena, ki so od daleč videti kot stoječi vojaki, vijugaste gorske ceste, ob njih lepe, nepoškodovane kaži-pote in železne obcestne ograje. Narava je podobna naravi tostran Alp, le da naša že dolgo pogreša odgovornost ljudi za ohranjanje njene prvotne podobe.

Tudi v majhnih tirolskih krajih, kjer smo se ustavili, je bilo videti vse tako urejeno, kot da tam sploh ni žive duše. Na vaškem pokopališču ob cerkvi so vsi nasadi na grobovih enaki; enako veliki so tudi ročno izdelani železni križi ob njih.

Ustavili smo se tudi na Vzhodnem Tirolskem v mestu Lienz (675 m). Glavni trg je kot en sam rožnat vrt, stare stavbe v njem so kot kristalni kapniki v pravljici, farna cerkev sv. Andreja vidno izstopa kot varuh celotnega mesta. V reki Isel, ki teče skozi mesto, ni bilo videti niti enega polivinila, javna telefonska govornica je bila videti, kot bi bila od včeraj, prav tako tudi imenik v njej.

K nepozabnim občutkom je veliko pripomogel Janko, ki nam je vso pot razlagal o zgodovinskem razvoju in značilnostih dežele ter odkrival nepoznane kraje, skozi katere ali mimo katerih smo se vozili. Košček lepega nam je podarilo tudi vreme, saj nas je dež pozdravil šele na naši strani Alp.

Zvone Grčar

Planinski tabor Litijanov

Deveti planinski tabor planinskega društva Litija je bil od 21. do 30. julija v Predvoru pri Kranju, na njem pa je bilo 31 mladih planincev in 13 odraslih, medtem ko se ga je občasno udeleževalo še 8 odraslih. Najpomembnejša dejavnost na taboru je bilo planinstvo, obogateno z drugimi aktivnostmi, za katere so udeleženci pokazali zanimanje. Planinski pohodi na taboru so bili različno težavni in so se po težavnostih stopnjevali, druge dejavnosti na taboru pa so bile kulturne, ekološke, rekreativne in sprostitvene, pri čemer so morali udeleženci pokazati, koliko vse to, kar delajo, poznajo teoretično in praktično.

Na pohodih so mladi litijski planinci šli na Sveti Jakob in Javorov vrh, Hudičev boršt, Srednji vrh, Mali Grintovec in Bašeljski vrh, Veliko Poljano in Dom pod Storžičem, na Kališče in Storžič ter na Kriško goro.

Na področju kulture so organizirali slikarsko kolonijo in se seznanili z zgodovino kraja, predvsem še z rojstnim krajem Josipine Turnograjske, prve slovenske pisateljice iz začetka prejšnjega stoletja. Največ pozornosti so posvetili ekologiji in spoštovanju naravne dediščine. Preizkuse znanja so opravili na planinskem kvizu, preizkuse psihofizičnih sposobnosti pa na poligonu. Tabor so obiskali radovljiški

gorski reševalci, ki so pokazali reševalno opremo in praktično prikazali reševanje.

Udeleženci tabora so bili učenci višjih razredov osnovnih šol in dijaki srednjih šol, ki so imeli v minulem šolskem letu povečini zelo dobre šolske uspehe, saj so bili med njimi tudi štirje, ki so vpisani v zlato knjigo. Tabor je vodila Anica Mohar-Čača, vodniki pa so bili poleg Čače Jože Repina, Andrej Janežič, Aleš Mohar, Roman Ponebšek in Rok Mlakar. Za področje kulture in ureditev tabora je skrbel Pavel Smolej, v kuhinji pa so delale Marija Smolej, Jožica Šinkovec in Helena Mohar. Tabor je v celoti dobro uspel.

Pavel Smolej

Tečaja za markaciste

Komisija za pota pri izvršnem odboru PZS je sredi letošnjega junija organizirala na Vršiču 10. tečaj za markaciste, ki se ga je udeležilo 19 tečajnikov iz 10 društev, in sicer iz PD Radovljica, Jesenice, Integral Ljubljana, Celje, Gorje, Bled, Zagorje, Srednja vas Bohinj in Viharnik Ljubljana. Vsi kandidati so uspešno opravili preizkus znanja. Za praktični del pouka so delali na poteh v okolici Vršiča. Uredili so pot Vršič—Vratca, Vršič—Škrbina (v Grebencu), Erjavčeva koča—priključek na pot Vratca in del poti od Vršiča proti Koči pod Špičkom. Ta pota so obnovili v celoti z markacijami vred, na poti proti Špičku pa so zamenjali še vse klince in žično vrv ter uredili varen prehod čez škrapljasto skalo. Opravljeno je bilo torej kar precejšnje delo, čeprav je bilo med tečajniki kar deset takih, ki so se na tečaju prvič srečali s takšno planinsko dejavnostjo. Zadnji dan tečaja so devetim tečajnikom, ki že dalj časa delajo na poteh, podelili značke in izkaznico markacista, ostalim desetim pa jih bodo podelili po končani sezoni, ko si bodo nabrali še nekaj izkušenj. Tečajniki so se namreč dogovorili, da se vsi še enkrat srečajo, najbrž na Golici.

Komisija za pota ima v letošnjem programu še en tečaj v Logarski dolini. Tečaj je namenjen planinskim društvom iz Savinjskega in Koroškega meddruštvenega odbora.

Tabor mladih planincev Jezersko '89

Že sedmo leto zapored smo letos pripravili tabor za mlade planince. Mladi planinci in njihovi vodje iz planinskih društev Kovinotehne, Zabukovice, Prebolda, Laškega, PTT Celje, Gornje Radgone in Žalca — skupaj nas je bilo 300 v štirih osemdnevnikih izmenah — smo se letos odločili za Zgornje Jezersko. Svoj planinski tabor smo si uredili ob Planšarskem jezeru v pri-

jetnem okolju jezera, kmetov-domačinov in v vnožju prelepih gora. Navezali smo dobre stike z domačimi kmeti, turističnimi delavci in člani PD Zg. Jezersko. Tako smo imeli življenje v taboru zelo razgibano. Poleg obiskov gorá nad Jezer-skim, Golega vrha, Ledin, Češke kočice, Virnikovega Grintovca, Velikega vrha in Jezerskega vrha, smo si ogledali predavanja z diapozitivni domačina-alpinista in gorskega reševalca, obiskali smo izviri Jezer-ske slatine in carinike na mejnem prehodu Jezerski vrh ter si ogledali razstavo oljnih slik. Dnevi so nam minili tudi ob vožnji s čolni in kanuji po Planšarskem jezeru (žal je bila voda za kopanje premrzla), večere pa smo si popestrili s kurjenjem tabornega ognja in programom ob njem. Druga izmena tabora mladih planincev si je ogledala tudi zanimivo turistično prireditve ob jezeru pod imenom »Planšarska noč« (nastop folklornih skupin, veselogra ipd.).

Glede na prejšnje leto se je število mladih planincev v taboru povečalo skoraj za 50 odstotkov, kar pomeni precejšnji napredek pri vzgoji mladih planincev in pomeni rekreaciji ter družbenem življenju mladih. Vsaka izmena zase je organizirala v tabor tudi izlet staršev, ki so lahko spoznali življenje v planinskem taboru. Mladi udeleženci tabora so bili vodniki svojim staršem in so jih popeljali v okolico našega tabora.

Vsa omenjena društva so več ali manj enakovredno sodelovala pri vseh organizacijskih nalogah. Večletno skupno sodelovanje je organizatorjem tabora mladih planincev dalo lepe izkušnje in tabor je vsako leto bolj urejen in tako vedno bolj uspešen. Ne nazadnje potrjuje to tudi vsakoletno povečanje števila udeležencev. Uspešnost tabora nam narekuje, da bomo tabor organizirali tudi drugo leto in ga poskušali razširiti še na druga planinska društva žalske občine in Spodnje Savinjske doline.

B. Polavder

YU vladi triglavsko rožo

V Logu v Trenti so 2. septembra praznovali 40-letni jubilej Varstveno gojitveni zavodi za lovstvo in ribištvo v SR Sloveniji. Ob tem jubileju so še posebno pozornost namenili Triglavskemu narodnemu parku, a ne le zaradi pomembnega delovanja jubilaranta na najatraktivnejšem območju, ampak tudi zaradi predvidene ureditve informacijskega središča TNP, ki bo deloval za park v celoti ter za turizem, lovstvo, ribištvo in muzej.

Slavnostni govornik na praznovanju je bil predsednik Gospodarske zbornice Slovenije inž. Marko Bulc, ki je dejal, da so Gojitvena lovišča v Sloveniji ustanovili zato, da bi organizirano in strokovno ohranili avtohtono na prostem živečo div-

jad. »In vendar je človeška sla po razvoju tudi pri nas postala brezobzirna,« je dejal Marko Bulc. »Tudi pri nas smo zapadli zgrešeni filozofiji o človeku, ki si podreja naravo, kar je v praksi pomenilo, da jo izkorišča po mili volji... prišlo je do zelo porušenih razmerij med lovstvom, kmetijstvom in gozdarstvom in do spremenjenih razmer.« — Če bomo hoteli v Sloveniji ohraniti neokrnjeno naravo, je dejal, kaže še kje iti po poti Triglavskega narodnega parka, kjer so temeljni odnosi urejeni z zakonom.

V političnem delu govora pa je Marko Bulc želel Zveznemu izvršnemu svetu z Antejem Markovičem na čelu triglavsko rožo čudotvorno, da bo ob ranah in bolečinah imel dovolj moči, da zdrži in izpelje naloge.

Franc Ekar

Triglavski dnevi prijateljstva

V Zvezi paraplegikov Slovenije čutimo prijetno dolžnost, da lahko izrečemo iskreno zahvalo za izpolnjeno življenjsko željo našemu članu Jožetu Globokarju, ki se je navkljub težki invalidnosti želel povzpeti na Triglav. Želja se mu je uresničila v uspelih Triglavskih dnevih prijateljstva.

Vzpon tetraplegika Jožeta na Triglav smo njegovi sotovariši-člani naše organizacije doživljali kot vzpon na Triglav vseh nas, ki nam invalidnost takšna doživetja onemogoča. Vzpon smo spremljali po radioamaterski postaji, še zlasti pa v oddaji »Zdravo« zadnje avgustovsko nedeljo zvečer. Televizija in snemalna ekipa je vzpon tetraplegika na Triglav prikazala na visoki estetski ravni, humano z izrazom in sliki in besedi, ki smo jo doživljali z vso lepoto, kot jo porajajo življenje, dogodki v njem in slovenski Triglav.

Jožetova življenjska želja je uresničena s pomočjo ljudi, naše videnje Triglava skozi oči in doživljanja Jožeta pa je uresničilo tudi naše podobne želje v upanju, da je nemogoče vendar mogoče.

Svet nemoči je premagan, zato se Zveza paraplegikov Slovenije za doživetja in Triglavske dneve prisrčno zahvaljuje prav vsem, ki so tetraplegiku Jožetu Globokarju omogočili in pomagali pri vzponu na Triglav, še zlasti pobudniku Tonetu Forneziju-Tofu, gorskim reševalcem iz Mojstrane, ki jih je vodil Janez Brojan, republiškem sekretariatu za notranje zadeve, ki je s helikopterjem na Kredarico pripeljal Jožeta Globokarja in Jožeta Plejnska, ekipi Zlate selekcije, Moped showu in dvestotim planincem, ki so udeležena vzpona na Triglav spodbujali in v planinskem duhu sprejeli. Zahvaljujemo se tudi delovni organizaciji »Iskra terminal« in Nedeljskemu dnevniku, ki je omogočil, da je bila akcija uspešno izpeljana. Televizija Ljubljana in ekipa snemalcev ter vodja oddaje »Zdravo« si zaslužijo vse priznanje za posredovanje tega lepega do-

godka in vzdušja, ki je prevevalo Triglav-ske dneve prijateljstva. Hvala tudi vsem drugim, so akcijo pomagali izpeljati, vendar za njihova imena ne vemo. Videli smo našega očaka, ki je bil osvojen z invalidskim vozičkom.

Zveza paraplegikov Slovenije

Petdnevna hoja na Triglav

Večja skupina planincev z obeh strani jugoslovansko-italijanske meje se je konec julija odpravila na planinski pohod Kekca—Števerjan—Triglav. Pohod s Kekca na Triglav so lani opravili prvič člani PD Nova Gorica, letos pa so želeli prestopiti tudi državno mejo in se prek Goriških Brd napotiti na vrh najvišjega Julijca.

Pot je skupino kakšnih 20 planincev popeljala s Kekca proti Pevmi do Števerjana, nato do Korade in še naprej do planine Kuhinja pod Krnom, zatem pa čez Krn do kočice pri Triglavskih jezerih in prek Hribaric na Dolič, od tod na vrh Triglava ter za zaključek sestop v dolino Zadnjice, od koder so se po trentarski dolini z avtobusom vrnili domov na obe strani meje.

S pohodom, ki je trajal pet dni, so bili vsi tako zadovoljni, da ga bodo prihodnje leto ponovili. Prepričani so, da se jim bo pridružilo še več planincev kot letos.

Slovensko srečanje za mejo

Na 18. tradicionalnem planinskem srečanju pri Replnu v Podpeci na avstrijskem Koroškem je okrog tisoč planincev navdušeno manifestiralo medsebojno prijateljstvo in sodelovanje ter se v prijetni družabnosti povesešilo med seboj. V okviru teh tradicionalnih planinskih srečanj sodelujejo štiri zamejska planinska društva, in sicer SPD Trst, Gorica in Celovec in beneško planinsko društvo s sedežem v Čedadu ter Planinsko društvo Jesenice, ki je dalo pred dvema desetletjema pobudo za prirejanje teh planinskih srečanj.

Številno planinsko občinstvo je na zbirnem mestu pri Replnovi gostilni, ki leži na nadmorski višini 1250 metrov, z veselimi in prešernimi zvoki pozdravila jeseniška godba, od tam pa so se planinci nato podali na 400 metrov višjo goro Topico. Pot je bila odlično označena s posebnimi smerokazi, na katerih je bila narisana zeleno-rdeče-bela markacija. Tudi govorniško tribuno je krasila njena podoba. Ta posebnost pomeni, da si naši planinci z območja Železne Kaple in Globasnice ter z njimi vsi, ki jim je za dobre sosedske odnose, resno in zavzeto prizadevajo, da bi se končno uresničila dolgoletna želja, da bi na planini Luži odprli mejni prehod. Te markacije namreč služijo za poti proti gorskim mejnim prehodom, kot jih najdemo na Stolu, Peci, Jepi itd. Vročja želja

prebivalstva na obeh straneh meje je, da se med te mejne prehode uvrsti tudi Luža. Ko je domačin Miha Travnik razlagal pomen podobe te markacije (Knafelčeva markacija, obkrožena z zeleno barvo) in smisel tega znaka, je požel navdušen aplavz, kar je bil hkrati prepričljiv dokaz, kako si ljudje želijo odprtje tega mejnega prehoda.

Naslednje takšno planinsko srečanje bo organiziralo SPD Gorica.

(Slovenski vestnik, Celovec)

Cestarji na Matterhornu

Letošnja bera planincev PD SCT iz Ljubljane v juliju je bila zares bogata, saj so opravili štiri zahtevne vzpone, med njimi tudi na 4478 metrov visoki Matterhorn. Prav nanj so se dolgo in temeljito pripravljali in se zato lotili nekaj težjih skupinskih plezalnih vzponov. Tako so že januarja preplezali severno steno Skute, pozneje greben Planjave, maja pa Špikov greben. Junija so pred odhodom v Švico opravili tri zahtevne vzpone na Veliki Oltar iz Krnice, Slovensko smer v Triglavu in nekoliko težjo plezarijo v Kratki nemški smeri. Skupaj so plezali še na zahtevni vrh Mrzle gore iz Matkovega kota prek Škafa s sestopom v Mrzli dol. Tako pripravljeni so se 21. junija odpeljali iz Ljubljane v Zermatt.

Iz tega kraja pod gorami so se povzpeli na Domhütte (2960 m), kjer so prenočili, naslednji dan pa se je vseh 34 članov »odprave« povzpelo na Dom, 1600 metrov višje, in isti dan sestopilo 3000 metrov nižje.

Naslednje dni so v čudovitem vremenu štiri naveze pohitele izpred kočice pod Matterhornom proti njegovemu vrhu, drugi pa so se z žičnico odpeljali na Mali Matterhorn in od tod na lažje dostopen štiritisočak Breithorn (4160 m). Kar 30 jih je prečilo oster greben vrha, dva pa sta celo odsmučala z grebena Breithorna v dolino.

Tisti, ki so se odpravili na Matterhorn, se zvečer še niso vrnili v dolino, naslednji dan pa je ljubljanske planince v Teschu v dolini dosegla novica, da sta le dve navezi priplezali na vrh Matterhorna, drugi dve ljubljanski navezi pa sta se zaradi ledu in vetra odločili za sestop z rame.

Egidij Lampič
(Glas kolektiva)

Planinski ples

Meddruštveni odbor planinskih društev ljubljanskega območja že vrsto let načrtuje družabno prireditev, ki bi bila poleg planinskega tabora vesela in vsakomur dostopna, že častni predsednik PZS dr. Miha Potočnik pa je meddruštveni odbor grajal, da ljubljanski planinci niso preveč

družabni in da bi bilo treba nadaljevati tradicijo planinskih plesov. Naposled se je meddruštveni odbor odločil povabiti planince ljubljanskega območja (in seveda tudi druge) na planinski ples, ki ga bodo organizirali 25. novembra letos na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. Za ta datum so se odločili, ker bo ta dan v Ljubljani skupščina Planinske zveze Slovenije, na kateri bodo predstavniki planinskih društev iz vse Slovenije, ki bodo to priložnost lahko izkoristili še za obisk planinskega plesa.

Organizatorji so prireditve imenovali »Iz domačega nahrbtnika«, saj bodo tisti, ki bodo prišli na ta ples, lahko prinesli pijačo in jedačo s seboj v nahrbtniku (ali kako drugače), pa tudi oblečeni bodo lahko po planinsko (če bodo seveda hoteli). Za veselo glasbeno razpoloženje bo ta večer poskrbel ansambel Nika Zajca, ki je zmagovalac Lojtrce domačih, za drugačno veselo razpoloženje pa bodo poskrbeli humoristi — in srečolov.

Vstopnina za ta ples, ki se bo začel ob 19. uri, bo 50 000 dinarjev. Organizatorji upajo, da bodo planinci napolnili dvorano Gospodarskega razstavišča, v kateri se bodo tako ta večer našli številni stari planinski prijatelji in znanci.

Cicibani na Planini pri Jezeru

Mladinska komisija pri PZS je letos že tretjič zapored organizirala tabor cicibanov-planincev, ki je bil tudi tokrat na Planini pri Jezeru. Udeležba je bila za razliko od prejšnjih let mednarodna, saj je tabor vključen v program akcij v okviru UIAA. Vabilu na tabor sta se odzvali dve skupini iz tujine, in sicer iz Južne Tirolske (Brixen) in Berlina, obiskal pa nas je tudi predstavnik ÖAV (Avstrijske planinske zveze) z Dunaja. Pridružili so se še otroci iz kranskega in šempetrskega (Nova Gorica) vrtca. Vseh skupaj nas je bilo 29, od tega 18 otrok.

Čas od 8. do 12. avgusta letos nam je res hitro minil, predvsem zaradi pestrega programa, pa tudi vreme nam je bilo zelo naklonjeno. Namen tabora je navdušiti in pokazati vzgojiteljicam, na kakšen način se dá organizirati podobne planinske taborne in motivirane predšolske otroke za izlete v naravo. Vse to se najlažje doseže s spoznavanjem novega in otroškimi igricami.

Zbrali smo se v Bohinju pri cerkvi sv. Janeza, od koder smo se odpeljali na planino Blato, od tam pa smo jo mahnil kar peš na Planino pri Jezeru, medtem ko so nam prtljago prinesli konji. Vsako dopoldne smo šli na izlet, popoldne pa smo se igrali v okolici koč, ki ima za tak tabor nadvse primerno lego in udobje. Izleti so bili na planino Laz, kjer smo se ustavili v sirarni, prek planine Viševnik smo se

povzpeli na Pršivec, od koder je čudovit pogled na Bohinjsko jezero in sosesčino Triglava, zadnji dan pa nas je pot vodila do koč pri Sedmerih triglavskih jezerih. Skupina je ves čas hodila skupaj, le zadnji dan so nas najmlajši počakali na planini Ovčarjii.

Popoldne smo s pomočjo zemljevidov iskali »skriti zaklad« (sladek, seveda), priredili smo »lov na lisico«, po jezeru spuščali ladjice in čolničke iz naravnih materialov, izdelali mali herbarij in spoznavali različne oblike semen, seveda pa niso manjkale niti praktične vaje iz prve pomoči (joj, kako strašno smo bili vsi obvezani!). Kadar nam je ostalo še kaj časa, smo uporabili mvko, ki je ostala po gradnji sedanje koč — in tako smo imeli tudi na planini svoj peskovnik.

Ob večerih smo vtise s poti risali vsak v svoj dnevnik Ringa-raja in skupno risbo, ki je nato krasila našo jedilnico. Prav tako je vsaka skupina prišla na vrsto pri risanju vsakodnevnega vremena, poleg pa smo še kakšno zapeli. Zadnji večer smo imeli taborni ogenj, prej pa je bil seveda še planinski krst in nihče ni ušel tepežkanju z vrvo. Vsak si je izbral botra in planinsko ime. Da pa ne bi na vse skupaj prehitro pozabili, so vsi mali udeleženci dobili za spomin diplomu in priponko akcije Ciciban-planinec. Vse to je potekalo v svečanem vzdušju, ob svečah in v okrašeni sobi, kot se za krst spodobi.

Z gosti iz tujine smo izmenjali mnogo izkušenj o delu z mladimi ter jim predstavili naše akcije, ki spodbujajo mlade za planinsko dejavnost. Enotni smo si bili, da je potrebno nadaljevati takšno izmenjavo, saj nas alpski prostor čedalje bolj združuje in povezuje.

Miha Pavšek

Pozdravi prijateljev

Planinski vestnik je dobil dva lepa pozdrava z gorskih tur, ki so ju poslali naši bralci.

Na razglednici, očitno narisani in razmnoženi ročno, kar ji daje še večjo veljavo, na kateri je narisana skavt — popotnik med gorami, sta podpisana Vztrajni galeb Martin in Vztrajni bober Mitja, člana slovenske zamejske skavtske organizacije iz Trsta, ki sta se nas spomnila v Koči pod Storžičem. Poslala sta nam planinsko-skavtski pozdrav z enomesečne hoje po slovenski planinski transverzali, ki sta jo opravila avgusta. Svojo odpravo sta imenovala Transkavt — avgust 89.

Uredništvu Planinskega vestnika in bralcem so poslali lepe pozdrave udeleženci 4. pohoda invalidov na Triglav, ki so ga opravili sredi letošnjega avgusta. Kakšnim petnajstim podpisanim se za pozdrave lepo zahvaljujemo, prav tako pa tudi obema vztrajnim tržaškima skavtoma.

V GORAH SO LJUDJE VEDNO VIDELI »NEKAJ VEČ«

SKRIVNOSTNI BOŽANSKI SVET

Šele v zadnjem stoletju je postala navada, da ljudje hodijo na gorske vrhove zaradi gorniških ali alpinističnih motivov, medtem ko so bile to poprej posamične izjeme. In šele v najnovjšem času se je gornišstvo razvilo v pravo športno in prostočasovno udejstvovanje.

Kljub temu pa je imela gora že prej izredno velik, čeprav popolnoma drugačen pomen. Gorá so se ljudje bali in jih častili, saj so veljale kot sedeži bogov, demonov in duhov in v številnih sagah je bila opevana ta njihova nenavadnost in tujost. Naposled pripada tudi ta del gorske narave človeku, ki se ukvarja z alpinskim kulturnim območjem. To zdaj prihaja še bolj do izraza pri gorniškem odpiranju tujih dežel, kjer so člani odprav še mnogo neposredneje soočeni s to prastaro gorniško kulturno dobrino.

Pri številnih ljudstvih in kulturah velja gora še dandanašnji za »svet kraj«. Že od prastarih časov ljudje verujejo, da na gorskih višavah domujejo bogovi in demoni. To verovanje ima svoj izvor morda v tem, ker gorski svet s svojim veličastnim videzom, vrtoglavi višinami svojih vrhov, ki segajo do oblakov, daje krila človeški fantaziji in pušča pri ljudeh mogočen vtis.

Pogosto pa je samotna in pusta gorska pokrajina kot ustvarjena za zbirališče in domovanje hudobnih duhov in demonov. Na takih krajih naj bi bili divji duhovi narave, ki samotnega popotnika zapeljejo na napačna pota in počenjajo z njim vsakršne grdobije. Ne nazadnje ponekod verujejo, da se na takih krajih zadržujejo izgubljene duše ali prekleti in izobčeni duhovi in tam čakajo na svojo odrešitev.

Gorski vrh je po starem ljudskem verovanju rezerviran za bogove. To je bil tudi vzrok, zakaj so v starih časih na gorskih vrhovih postavljali in urejali tempelje in oltarje, prinašali tja darove in daritve in tako častili tudi gore. Takšne »božanske gore« poznamo v različnih verstvih. V krščanski veroizpovedi nam daje sveto pismo za to več primerov. Tako se je, na primer, Jehova prikazal na gori Sinaj, da bi tam Mojzesu sporočil zapovedi za svoje ljudstvo. Od Abrahama je Bog zahteval, da mu na gori žrtvuje svojega sina. Sirci so Jehovo imenovali tudi »gorski bog«, pa ne samo zato, ker je

imel na gori tempelj, ampak zavoljo tega, ker so bile gore nasploh pod njegovo posebno zaščito. Predstave o zbirališčih bogov na gorah so bile v starih časih zelo razširjene.

Hindujci so goro bogov imenovali Meru, Arabci Kaf in Grki Olimp. V mitih vseh teh ljudstev so bile »gore bogov« v sredini zemeljskega kroga. Posebno pri azijskih ljudstvih obstaja verovanje, da naj bi na sredini Zemlje stala visoka gora, na kateri domuje veliko božanstvo.

Ta tako imenovana »svetovna gora« ima po starih verskih in mitoloških izročilih večstranski pomen. Tako naj bi bil na njej na primer raj ali »nirvana«, njen vrh naj bi bil iz zlata, na njem naj bi rasla rastlina življenja, ki naj bi imela to čudežno moč, da naj bi zagotavljala večno življenje. Vendar naj bi na »svetovni gori« izvirali tudi »izvir življenja« ali »božanski napoj«.

Tudi v pravljicnem svetu nastopa »zlata gora«, o kateri gre glas, da naj bi na njegovem vrhu rasla zel (zel življenja), ki bi dala večno življenje tistemu, kdor bi jo pojedel.

Prav tako je prastara predstava, da stoji svetovna gora na štirih zlatih stebrih ali podpornikih, ki naj bi hkrati podpirali nebesni svod. Gora oziroma njena najvišja točka, vrh gore, je različnim verstvom služila kot kulturno in daritveno mesto. Tako so stari Islandci gradili svoja svetišča predvsem na vzpetinah in so se odpravljali na »svete griče«, kadar so morali odločiti o zares pomembnih zadevah.

Za številna ljudstva gore niso bile samo kulturni prostori, ampak so na njih uprizarjali tudi sodne obravnave.

Še dandanašnji stojijo na gričih in hribih številne cerkve in kapele na predkrščanskih kulturnih mestih.

V vzhodnjaških verstvih in predstavah je še zdaj precej pogosto verovanje, da domujejo na najvišjih gorah sveta bogovi in demoni, ki kaznujejo vsakogar, kdor si drzne stopiti na »sveto goro«.

Visoke gore so veljale v vseh časih pri številnih ljudstvih, kulturah in religijah kot najsvetejša mesta na naši zemlji sploh, njihove v oblake zavite vrhove pa so smatrali kot vrata v božanski svet.

(Les Alpes)

emona globtour

**INDIJA – NEPAL
NA DRUGAČEN NAČIN**

NEPAL — LANGTANG TREKING

Kathmandu — Betrawati — Ramche — Dhumche — Khanjung —
Ghora Tabela — Shingdum — Ghora Tabela — Dhumche —
Ramche — Kathmandu

Cena: USD 1450 (plačljivo v dinarjih)

INDIJA — NEPAL — LEPOTE HIMALAJE

Delhi — Srinagar — Amritsar — Delhi — Kathmandu — Pokhara —
Kathmandu — Biratnaga — Siliguri — Darjeeling — Kalimpong —
Bagdogora — Calcutta — Delhi

Cena: USD 1990 (plačljivo v dinarjih)

INDIJA — KAMELJI SAFARI

Delhi — Jodhpur — Jaisalmer — Kuldahara — Sam — Bida — Khudi —
Pithala — Jaisalmer — Bikaner — Jaipur — Amber — Agra — Delhi

Cena: USD 1470 (plačljivo v dinarjih)

24. NOVEMBRA DO 9. DECEMBRA 1989

INFORMACIJE IN PRIJAVE: EMONA GLOBTOUR, Poslovalnica Ljubljana,
Gosposvetska 4, telefon: (061) 311 164, 313 230, 327 743, telex: 31202,
telefax: (061) 329 797, in vsa pooblaščena prodajna mesta